

**A Magyar Királyi Csendőrség részvétele a szovjet ejtőernyős partizánok elleni harcban
(1944 szeptember – 1944 november).**

(The Participation of the Hungarian Royal Gendarmerie in the Fight against the Soviet Paratrooper Partisans
[September 1944 – November 1944].)

Absztrakt

A magyar kommunista emigráció a Szovjetunióban nagy reményeket fűzött a szovjet ejtőernyős partizánok magyarországi tevékenységéhez. Ezek a kisebb-nagyobb ejtőernyős partizán alakulatok azonban koránt sem voltak képesek beváltani a hozzájuk fűzött reményeket még a többségében nemzetiségek által lakott területeken sem. A szovjet ejtőernyős partizán osztagok nem voltak képesek jelentős károkozásra csak azok az alakulatok éltek meg a szovjet haderő térségbe történő benyomulását, amelyek mérsékelt aktivitást fejtettek ki és ezért a honi vezetés a felszámolásukra nagyobb erőt nem vont össze. A szovjet ejtőernyős partizán osztagok eredménytelenségéhez nem csupán az járult hozzá, hogy a magyar lakosság nem volt fogékony a szovjet propaganda tevékenysége iránt, hanem az is, hogy a partizán elhárítás rendkívül jól szervezett volt és széleskörű társadalmi, közigazgatási alapokon nyugodott, amely képes volt csírájában elfojtani a szovjet ejtőernyős partizán osztagok működését.

Kulcsszavak

Magyar Királyi Csendőrség ; szovjet ejtőernyős partizán osztagok ; Partizánmozgalom Ukrán Törzse ; Szovjetunió Vörös Hadserege ; Magyar Királyi Honvédség

Abstract

Hungarian communist emigres in the Soviet Union had high hopes for the actions of Soviet paratrooper partisans in Hungary. These variously-sized paratrooper partisan units, however, were in no way capable of living up to their expectations, not even in the territories in which ethnic minorities were in the majority. The divisions of the Soviet paratrooper partisans were not capable of inflicting significant damage; that is, only those divisions that saw moderate action (those which had not faced a consolidated larger force that would have liquidated them) made it into the territory under Soviet Red Army control. The ineffectiveness of the Soviet paratrooper partisans was only partly due to the insusceptibility of the Hungarian population to Soviet propaganda; anti-partisan activity was also exceptionally well organized and lay on a broad social and administrative foundation capable of nipping in the bud any activity of the divisions of the Soviet paratrooper partisans.

Key words:

Hungarian Royal Gendarmerie ; Soviet paratrooper partisan divisions ; Partisan movement in Ukraine ; Soviet Red Army ; Royal Hungarian Army

*

Open Researcher and Contributor ID = Nyílt Kutató és Közreműködő Azonosító (ORCID) : <https://orcid.org/0000-0002-4463-3251>

Institutional attachments = Szerző intézményi kötődései :

- University of Szeged = Szegedi Egyetem
- Hungarian Military Science Society = Magyar Hadtudományi Társaság
- Hungarian Historical Society = Magyar Történelmi Társulat

@: olasz@jgyphk.szte.hu

Date of registry = Regisztrálás dátuma : 2019. IX. 16.
DOI : 10.31627/RTF.XXIX.2019.58N.77-128P

Date of acceptance = elfogadás dátuma : 2019. XI. 10.

Magyarország belső rendjének, közbiztonságának, a termelés zavartalanságának megőrzésében a II. világháború éveit meghatározó szerepet játszott a Magyar Királyi Csendőrség. A közbiztonsági szolgálat ellátása alapvetően a Magyar Királyi Csendőrség I-X. kerületének keretében működő 25 osztály (79 szárny), és az ezek alárendeltségébe tartozó 1 321 őr állományára hárult. 1941-től 4 000 fővel bővítették a testületet, amelynek állománya 1944 júliusában valamivel meghaladta a 22 000 főt, ezen belül azonban a napi közbiztonsági feladatot ellátó egységek komoly létszámhiánnyal küzdöttek. Racionalizálás keretében, az erők jobb koncentrálása érdekében 1942 és 1944 között 53 őröt meg kellett szüntetni. A Magyar Királyi Honvédség egyre nagyobb számban igényelt tábori csendőröket, mintegy 1 200 fő került ilyen beosztásban a csapatokhoz. a Magyar Királyi Csendőrség szervezetén belül jelentős számú személyi állományt irányítottak a különböző iskolákhoz, illetve karhatalmi alakulatokhoz. Különösen nagy volt az altiszthiány, amin 1944-ben a szakasz-parancsnokságok felszámolásával és az ott felszabaduló altiszteknek az őrökre, illetve a más csendőr alakulatokhoz való beosztásával kíséreltek meg enyhíteni a létszámhiányt.¹

Közel 5 000 csendőr szolgált a különböző karhatalmi és tanalakulatok állományában. Galántán karhatalmi zászlóaljat állítottak fel, hat századdal (három puskás, egy kerékpáros, egy nehézfegyver és egy kisharcocsi század), egy-egy tanzászlóalj állomásozott Nagyváradon (öt század), Ungváron (két század) és Szombathelyen (két század), a lovas tanosztály (három század) pedig Kiskunhalason kapott elhelyezést. Önálló karhatalmi század működött Újvidéken, a csendőrkerületek alárendeltségébe pedig további 19 tanzászsóad került beosztásra (I. ker. Pestszenterzsébet, II. ker. Győr, Tata, Szabadbattyán, III. ker. Letenye, Lenti, IV. ker. Szekszárd, Főherceglak, V. ker. Makó, Újvidék, VI. ker. Debrecen, VII. ker. Miskolc, Salgótarján, VIII. ker. Bárca, Aknaszlatina, IX. ker. Mérc, Bánffyhungad, Zilah, X. ker. Nagydémeter). A tanzászsóadok adott helyzetben igénybe vehetők voltak egyéb szolgálati feladatok, köztük karhatalmi szerepkör ellátására is.²

A háborús helyzet alakulása, Magyarország hadszíntérré válása jelentős mértékben megnövelte a csendőrség feladatait. Az 1944 áprilisától folyó légi háború, az angol-amerikai, majd szeptembertől a szovjet bombázások kapcsán a légvédelmi figyelőszolgálat ellátása, a kárelhárítás, a kitelepítettek és kibombázottak vidéki elhelyezésének biztosítása terén jelentkeztek új teendők. Kiszélesedett a partizánháború. A ledobott több száz ejtőernyős feladatának megfelelően további gerillákat toborzott a szökött hadifoglyok, a helyi, elsősorban ukrán, ruszin és szlovák lakosság köréből. A csendőrségnek így a Felvidéken vagy Kárpátalján esetenként 400-500 fős, vagy még ennél is nagyobb létszámú, jól felfegyverzett, szovjet katonatisztek által vezetett partizán alakulatokkal kellett felvenni a harcot. 1944 augusztus végén Erdélyben megjelentek a szovjet csapatok, majd szeptember közepén Kárpátaljára is betörték. A Vörös Hadsereggel szemben — mivel nem állt rendelkezésre kellő honvédségi erő — a katonai vezetés csendőr alakulatokat is harcra vetett.³

1944 szeptember elején az 1. és 4. Ukrán Front csapatai közvetlen támadást indítottak Magyarországon északkeleti határai ellen. A Keleti-Kárpátok nevet viselő hadművelet végrehajtása során a két szovjet hadműveleti csoport 250 000 fővel, 5 140 löveggel és aknavetővel, 322 harcokocsival és rohamlőveggel, 1 165 repülőgéppel rendelkezett. Velük szemben, a kelet-szlovák területen és Kárpátalján állomásozó 1 német páncélos hadsereg és az 1 magyar hadsereg létszám tekintetében ugyan fölényben volt, közel 300 000 katonát állíthatott csatarendbe, tüzérsége azonban csak 3 250 lövegből és aknavetőből, páncélos állománya 100 harcokocsiból és rohamlővegből, légierije pedig mindössze 450 repülőgépből állt. A szovjet csapatok tehát a haditechnika terén nyomasztó fölényben voltak.⁴

A nagy áttörő erő és a gépesített harceszközök jelentős száma lehetővé tette a Vörös Hadsereg számára, hogy dinamikus nyomuljon előre, így az ellenfélnek gyakran nem maradt ideje a hátszói tartalékok mozgósítására és felvonultatására. Ezért magyar részről vész helyzetben a jelenlévő csendőr egységeket is felhasználták a frontharcok során. Románia 1944. VIII. 23-ai átállása, nyomán a szovjet csapatok zavartalanul juthattak be Dél-Erdélybe, és váratlan támadást indíthattak Észak-Erdély ellen is. A magyar hadvezetés, mivel a térségben kellő tartalékokkal nem rendelkezett, itt is a bevetette a csendőröket az ellenség megállítására. Közismert megbízhatóságuk és fegyelmezettségük révén a csendőröket rendszerint a legkritikusabb helyeken alkalmazták. A csupán szerényen felfegyverzett, nehézfegyverekkel egyáltalán nem rendelkező csendőr alakulatok általában bátran és kitartóan harcoltak ugyan, de a nehéz tüzérséggel, páncélosokkal és repülőgépekkel támogatott szovjet főerőkkel szemben vívott összecsapásokban súlyos személyi veszteségeket szenvedve felmorzsolódtak. A Magyarországon folyó védelmi harcok során a csendőrség halottakban, sebesültekben, eltűntekben mintegy 11 000 főt veszített, teljes állományának az 50%-át.⁵

Az őrök egészen a front közeledése miatti visszavonásukig folyamatos harcot vívtak a térségben működő partizánokkal. Az egyre nagyobb létszámú és mind jobban felfegyverzett partizán csoportok

semlegesítésére a hagyományos csendőrkiképzés és felszerelés, a két fős járőr és a két Mannlicher puska már semmiképp sem volt elegendő. Ezért 1943 végétől úgynevezett rohamcsendőr tanfolyamokat szerveztek. Ezen a hallgatók megismerkedtek a géppisztoly, a golyószóró, a géppuska, a kézigránát használatával, katonai gyalogsági harcászati ismereteket szereztek, gyakorolták a nagyobb fegyveres csoportok elleni harcot. 1944 tavaszáig mintegy 3 000 fő kapott ilyen kiképzést. A tanfolyam végeztével az őrsökhöz visszakerülő csendőrök „házi továbbképzés” keretében osztották meg új ismereteiket az állomány többi tagjával. Ez is hozzájárult ahhoz, hogy 1944 nyarán a csendőrség még hathatósan fel tudott lépni a magyar területre ledobott ejtőernyős partizáncsoportokkal szemben, ezeket néhány kivétellel gyorsan felszámolták, a bevetett harcosok kétharmadát megölték vagy elfogták.⁶

Magyar területen 1943 augusztus és 1944 augusztus között 35 szovjet ejtőernyős partizán osztag került bevetésre. Az akciók során mintegy 350 fegyveres szállt le. A harcok során mintegy 110 ejtőernyős meghalt, 140 pedig fogságba esett. Mellettük őrizetbe vettek több száz olyan polgári személyt, akik támogatták a partizánok tevékenységét, vagy csatlakoztak hozzájuk. A partizánok elleni alapvetően eredményes fellépés, amelyet helyi szinten a csendőrség irányított lehetővé tette a rend, a köz- és vagyonbiztonság fenntartását a háborús körülmények között is. 1944 szeptember és november között a partizán-tevékenység kiszélesedett. Három hónap alatt 35 ejtőernyős csoportot dobtak le, mintegy 480 fős összlétszámmal. A földet ért egységek nagy figyelmet fordítottak a toborzásra, már, szétvert partizáncsoportok harcosai, szökött szovjet hadifoglyok, katonaszökevények, és a helyi, többnyire nemzeti-ségi (ukrán, ruszin, szlovák) lakosság vállalkozó tagjai összegyűjtésére, így a rendvédelmi erőknek gyakran 100 főnél népesebb partizáncsoportokkal kellett megküzdeniük. Ilyen körülmények között a ledobott ejtőernyősök 35%-át sikerült semlegesíteni, 70 fő meghalt, 100 fő fogságba esett.⁷

1944 őszén a partizánok már komoly tűzerővel rendelkeztek, minden ejtőernyős PPS (dobtáras) géppisztollyal volt felszerelve. A szovjet csapatok közeledése tovább bátorította a partizánokat, akik gyakran már katonai őrségeket vagy csendőr őrsöket is megtámadtak. Az általában 8-10 fős, egymástól nagyobb távolságra elhelyezkedő csendőr őrsök, melyek legénysége gyakran csak puskával rendelkezett, 30–50 fő, automata fegyverekkel felszerelt támadóval szemben csak nehezen tudták megvédeni magukat. Ezért volt fontos, a csendőr karhatalmi- és tanszázadok jelentette tartalék, amelyek segítséget tudtak nyújtani az őrsöknek, és bevonásukkal nagyobb tisztogató akciókat lehetett indítani, a nagyobb partizáncsoportok felszámolására, hogy távol tudják tartani a fegyvereseket a lakott településektől. A központi csendőr egységek nagyobb számban voltak ellátva sorozatlövő fegyverekkel, szakaszonként általában 3 golyószóróval és 5-10 géppisztollyal rendelkeztek. A karhatalmi- és tanszázadok frontvonalban történő alkalmazása azonban egyetlen ütőképes tartalékuktól fosztotta meg az őrsöket, melyeknek közben egyre szervezettebb és nagyobb tűzerővel rendelkező partizán erőkkel kellett megküzdeniük.⁸

A csendőrség eredményes tevékenységében jelentős szerepe volt annak is, hogy a Szovjetunióbeli emigráns kommunista vezetés várakozásaival szemben, a magyar lakosság döntő része nem támogatta a partizánokat. Előfordult, hogy a magyar származású ejtőernyősök iránt bizonyos együttérzést mutattak, élelmet, civil ruhát adtak nekik (mint a katonaszökevényeknek), de sokszor igyekeztek rábeszélni őket, hogy adják fel maguk. A nemzetiségi lakosság esetében összetettebb volt a kép. Észak-Erdélyben, a többségében ortodox románság a kommunista eszméket terjesztő partizánoktól idegenkedett, nemzeti alapon azonban szemben állt a magyar állam hatóságaival is, így gyakran nem segítette a csendőrség munkáját. Kárpátalján ugyan volt bizonyos bázisa a kommunista törekvéseknek, a helyi ukrán és ruszin lakosok egy része azonban inkább az általuk hirdetett szláv testvériségi gondolat miatt támogatta az ejtőernyősöket. Hasonló volt a helyzet a felvidéki szlovákok esetében is.

A lakosság magatartását sokszor a félelem is befolyásolta. A partizánok gyakran úgy igyekeztek tekintélyt teremteni, hogy támadást intéztek az államot képviselő helyi hatósági személyek ellen, megölték a körjegyzőt, az erdőőrt, rálöttek csendőrökre. A front gyors közeledése miatt számolni kellett azzal is, hogy a partizánok holnap már az új hatalmat képviselik. Ilyen körülmények között a csendőrség nem mindig kapott megbízható információkat a lakosság részéről.⁹

A magyar területen bevetett partizánokat kezdetben a Partizánmozgalom Ukrán Törzse (PUT) készítette fel a Kijevtől 8 km-re lévő szvjatosinói kiképzőbázison. A magyar csoportok alkalmazásába a Szovjetunióban élő magyar kommunista vezetés is bekapcsolódott. A felkészítés, a csoportok összeállítása, illetve a bevetés helyszíne kérdésében NÓGRÁDI Sándor, a kiképzőközpont magyar instruktora egyeztetett a PUT parancsnokával, de gyakran megjelent a táborban a pártvezetés részéről ROSENFELD [RÁKOSI] Mátyás és WEINBERGER [VAS] Zoltán is. 1944 őszére, a korábbi tapasztalatok alapján változott az ejtőernyős partizánok feladatköre és bevetésének módja. Az ősz folyamán ledobott csoportok elsődleges célja az volt, hogy a helyi lakosság, szökött hadifoglyok vagy katonaszökevények bevonásával nagyobb partizán alakulatokat szervezzenek, amelyek komoly zavart kelthettek a hadigazdaság, a

közlekedés és szállítás, illetve a hétköznapi élet terén. Amint a ledobott ejtőernyősök rádión visszajelezték, hogy szerencsésen megérkeztek és sikerült tábor kialakítaniuk, a PUT újabb csoportokat indított útnak hozzájuk, jelentős hadianyag utánpótlás kíséretében. Ezzel igyekeztek növelni a csoportok ütőképességét és erőfölényt biztosítani számukra a helyi rendvédelmi szervekkel szemben.¹⁰

1944 október elején a felvidéki és kárpátaljai területeken zajló partizántevékenység irányítását a Partizánmozgalom Ukrán Törzsétől a 4. Ukrán Front Haditanácsa mellett működő Partizánmozgalom Törzse vette át. A csoportokat a magyar határokhoz közelebb lévő, Sztanyiszlavtól 5 km-re fekvő opresovcei bázison összpontosították. A 4. Ukrán Front vezetése célirányosabb tevékenységet várt el a partizán egységektől, hogy a Vörös Hadsereg hadműveleteit közvetlenebbül támogató akciókat folytassanak. Gyakran konkrét feladatokat, célpontokat, működési körzetet jelöltek ki a számukra, és sokkal kevésbé vették figyelembe a politikai megfontolásokat, például a magyar párt vezetőinek kérését, véleményét. Miközben ROSENFELD [RÁKOSI] Mátyás egyre újabb csoportok bevetését sürgette, a 4. Ukrán Front Haditanácsának Partizánmozgalom Törzse október közepén öt, már felkészített magyar egység bevetését is leállította, mert a Vörös Hadsereg gyors előrenyomulása miatt katonai szempontból már nem látta különösebb hasznát a ledobásuknak.¹¹

A szovjet hadvezetés 1944. augusztus végén a katonai helyzet számára kedvező alakulása, a szlovák, magyar és román határ megközelítése nyomán szükségesnek látta a magyarországi partizántevékenység fokozását, nagyobb számú ejtőernyős harci és szervező csoport ledobását. Ebben fontos szerepet játszott az 1944. VIII. 23-ai román kiugrás, amely következtében a Vörös Hadsereg váratlan gyorsasággal elérte a Kárpátokat, és megkezdte Észak-Erdély megszállását. Ennek elősegítésére, felderítési információk továbbítására, a front mögötti területek a közúti és vasúti forgalmának megzavarására, illetve jelentősebb fegyveres erő, rendfenntartó és karhatalmi egységek lekötése érdekében a korábbinál fontosabb feladatot szánt a bevetett ejtőernyősöknek. Ösztönözte a magyarországi partizánharc kiterjesztését az 1944. VIII. 29-én szovjet közreműködéssel kirobbant szlovák nemzeti felkelés is, amely az első hetekben komolyabb sikereket hozott, és azzal a lehetőséggel kecsegtetett, hogy a felkelők az ellenőrzésüket esetleg ki tudják terjeszteni Észak-Magyarország egyes körzeteire is.¹²

A Szovjetunióbeli magyar kommunista emigráció a korábbinál is jobban sürgette, hogy szovjet részről, elsősorban a Partizánmozgalom Ukrán Törzse nagy számban dobjon le az ország területére ejtőernyősöket (lehetőleg magyar származású partizánokat). Nem ismerve a hazai helyzetet, a lakosság tömeges csatlakozására számítottak, amit nemcsak a háború idejére tartottak volna fontosnak, hanem a háború után tervezett baloldali hatalomátvétel társadalmi támogatottságának bővítése szempontjából is. Egy esetleges sikeres kiugrás, vitéz nagybányai HORTHY Miklós vezetésével, a háború után komoly politikai tőkét jelentett volna a jobbközép erőknél, míg a kommunista partizánok tömeges részvétele a hitleri Németország elleni harcban a baloldal presztízsét erősíthette volna. Rákosi Mátyás, a kommunista párt vezetője 1944. IX. 1-jén személyesen tárgyalt a PUT parancsnokával, hogy a partizániskola magyar hallgatóiból mielőbb állítsanak fel új akciócsoportokat és vessék be azokat Magyarországon.¹³

Partizánok Erdélyben és Kelet-Magyarországon

A szovjet, és a velük együttműködő román erők Észak-Erdélybe való betörése miatt a Honvéd Vezérkar 1944. VIII. 30-ai utasítása nyomán, a nagyváradi csendőr iskola (tanzászlóalj) alakulatait, a térségben állomásozó csendőr századokat, illetve az őrsök feltöltésére szánt tartalékállomány egy részét harccsoportokba szervezték, és frontális harcban vetették be a határokat átlépő ellenséggel szemben. Ehhez azonban nem kaptak páncélelhárító eszközöket, nehézfegyvereket, géppisztolyokat, hanem a közbiztonsági feladatokra szánt szabvány csendőr felszereléssel kellett volna feltartóztatniuk a Vörös Hadsereget. Ráadásul, komolyabb honvédségi tartalékok nem lévén, a csendőrséggel feltöltött egységeket részenként, kis kötelékekben vetették harcba, ami eleve lehetetlenné tette a komolyabb harcászati siker elérését. A csendőr századok elvonulásával az ország belsejében megfogyatkozott a rendvédelmi erő, amely a mögöttes területek rendjét, nyugalomát biztosítani tudta volna, és hatékonyan felléphetett volna a szélesedő partizántevékenység ellen.¹⁴

1944 augusztusban a Székely Határvadász Zászlóaljat kivitték a frontvonalba, a Keleti-Kárpátok védelmére. A magyar-román határszakasz így gyakorlatilag őrizetlenül maradt, ezért az ott lévő csendőr őrsöknek határportyázást is kellett folytatniuk. 1944. VIII. 29-én a nagyajtai csendőr őrsöt (Sepsiszentgyörgy ÉNY 20 km) a román területről átszivárgó partizánok megtámadták, az őrs-parancsnokot és négy csendőrt megöltek. 1944. VIII. 30-án Előpatak térségében (Sepsiszentgyörgy NY 10 km), a határ túloldalán román félkatonai erők gyülekeztek és betörésre készültek. A helyi csendőrség a sepsiszentgyörgyi szárny-parancsnok vezetésével, egy német fél század támogatásával átlépte a határt és elfoglalta Botfalut és szétkergette az ellenséges csoportot. A sepsiszentgyörgyi szárny-parancsnok további előrenyomu-

lásra készült a 10 km-re lévő Brassóban harcoló német erők megerősítésére, de a sepsiszentgyörgyi német parancsnokság visszarendelte. A csendőrök a zsákmányolt román fegyvereket átadták az ejtőernyős-elhárító szolgálatnak.¹⁵

Ekkor azonban már Sepsiszentgyörgy is védelemre szorult, ezért az osztály-parancsnok 35 fő csendőrt rendelt be a város védelmére, ezzel viszont tovább csökkent a térségben szétszórta elhelyezkedő csendőr őrsök ereje. 1944. IX. 1-én Sepsiszentgyörgy-Illyefalva térségében román csapatok nyomultak be magyar területre, a betörést azonban a magyar határvédelem és a körzetben tartózkodó német erők azonnal visszaverték. A helyzetet kihasználva a Sepsiszentgyörgyöt övező erdőségekbe beszivárgó partizánok 1944. IX. 2-án benyomultak a város nyugati kerületeibe. A sepsiszentgyörgyi csendőr szárny-parancsnok a tartalékban lévő 35 fő csendőrrel, egy honvéd és két német szakasszal kiszorította őket a városból, az északnyugatra elterülő dombok közé. Ezt követően egy német páncélossal megerősítve támadást indítottak a felszámolásukra. A páncélost a partizánok aknavetőkkel mozgásképtelenné tették ugyan, de a csendőrök a honvédek és a Wehrmacht katonák kitartó támadása, majd az ejtőernyős-elhárító szolgálat alakulatainak a hátukban való megjelenése nyomán menekülni kezdtek. Az elhúzó tűzharcban mintegy 20-25 partizán elesett, a többiek szétszóródva a környező erdőkbe menekültek.¹⁶

A határ térségében lévő csendőr őrsök megerősítésére a szárny-parancsnokságok a biztonságosabb belső körzetekből a személyi állomány egy részét a kritikus helyekre vezényelték át. Így a helyi erőkkel a kisebb román betöréseket általában sikeresen vissza tudták verni. Nagyobb ellenséges kötelékek benyomulása esetén pedig a csendőr századok bevonásával felállított harccsoportok kerültek alkalmazásra. A Bánffyújvári csendőr századot 1944. IX. 3-án idősebb korosztályú honvédekkel kiegészítve, egy pót gyalog-ezrednek rendelték alá, amelyet 1944. IX. 5-én Kolozsvár közelében, az Erdőfelek községnél (Kolozsvár D 8 km) betörő románok ellen vetettek be. A támadókat a harccsoport kiszorította a magyar területről. Másnap, Gyalu térségében (Kolozsvár K 18 km) az alakulat támadásba ment át, és elfoglalta Hidegszamos községet, majd 1944. IX. 8-án a szomszédos Melegszaót is. Így néhány fős saját veszteséggel sikerült a román csapatokat elűzni a magyar határ közeléből.¹⁷

A *DÉKÁN szovjet ejtőernyős partizán osztag* 1944. VIII. 21-én 14 fővel került bevetésre.¹⁸ Eredetileg Kárpátalja egyik fontos stratégiai pontjára szánták őket, Máramaroszigettől északra, a Királymező és a Toronyi hágó, illetve a Körösmező és a Tatárhágó felé vezető főutak közötti területre. A ledobás azonban ettől távol, 30 km-re, délnyugatra történt, Szaplonca térségében, a Tisza bal partján, a Partiumban. Ráadásul az ejtőernyősök két csoportban ugrottak, és egymástól nagyobb távolságra értek földet. Az erdős, sziklás terepen való földet éréskor a csoport fele megsérült, két fő pedig életét veszítette. A leszállásról a magyar szervek rövidesen értesültek és a hosszúmezői és a técsői csendőr őrsök járőrei azonnal megkezdtek a kutatást. Három megsérült magyar és egy orosz partizánt néhány órán belül elfogtak a csendőrök. Másnap fogságba esett még egy magyar ejtőernyős, egy orosz és egy magyar partizánt pedig az üldözés során lelőttek. Két magyar elrejtőzött, és kívárta, hogy a front átvonuljon ezen a területen.¹⁹

Így a csoportból csak három aktív fő maradt. Leszálláskor azonban elveszték a rádió telepei, így nem tudtak kapcsolatot teremteni a kijeji központtal. Nem találták meg a tartalék felszerelést, lőszert, robbanóanyagot, élelmiszert tartalmazó ejtőernyős zsákokat sem. A *DÉKÁN szovjet ejtőernyős partizán osztag* vezetője és két embere hetekig bujkált az őket kereső csendőrök és honvédek elől, illetve várták az osztagok másik felét alkotó nyolc főt, akiknek a bevetését az ő leszállásukat követő néhány napon belül tervezték. Mivel azonban *DÉKÁN szovjet ejtőernyős partizán osztagtól* nem érkezett semmilyen rádióüzenet, ezért az osztag másik részét nem is indították el. A *DÉKÁN szovjet ejtőernyős partizán osztagtól* maradványa 1944. IX. 10-ig maradt a ledobás körzetében, majd kerülve a lakott helyeket, az erdőségeken keresztül délkelet felé indultak, mert pásztoroktól, erdőmunkásoktól már értesültek róla, hogy Románia kiugrott a háborúból, és a szovjet csapatok érkezését ebből az irányból várták.²⁰

1944 szeptember végén *DÉKÁN szovjet ejtőernyős partizán osztag* maradványa Bazitára (Máramarosziget DK 30 km) érkezett. A helyiektől megtudták, hogy egy német tiszt jár a faluba medvére vadászni. Csapdát állítottak neki, de egy helyi román figyelmeztette, így nem sikerült elfogni. Egy nappal később csatlakozott hozzájuk egy orosz repülőhadnagy, akinek a gépét Debrecen felett lőtték le, és onnan jutott el egyedül idáig. Tovább haladva Párva közelében öt fő katonaszökevény csapódott hozzájuk, később azonban elszakadtak tőlük.²¹ Csatlakozott viszont a csoporthoz három fő szökött hadifogoly és egy fő román katona. *DÉKÁN szovjet ejtőernyős partizán osztag* 40 nap alatt mintegy 110 km-t tettek meg. 1944. X. 21-én Óradna közelében találkoztak a Vörös Hadsereg csapataival. A sikeres menekülésen túl, a *DÉKÁN szovjet ejtőernyős partizán osztag* semmilyen számottevő tevékenységet nem tudott kifejteni.²²

1944 őszén a PUT és a 4. Ukrán Front mellett az Erdélybe benyomuló 2. Ukrán Front Haditanácsa mellett működő Partizánmozgalom Törzse is bevetett ejtőernyős csoportokat magyar területen.

A *ZÁCÓI szovjet ejtőernyős partizán osztagot* 1944. IX. 12-én 11 fővel Délkelet-Magyarországon vetették be. Az osztag vezetője 1944. IX. 10-én találkozott először beosztott embereivel. Ekkor ismertették számukra a feladatot. Sarkad térségében kerülnek ledobásra, támadást kell intézniük egy lőszer-raktár ellen, majd északkeleti irányban haladva, Szeghalom-Derecske-Debrecen-Nyíregyháza térségéből kellett folyamatosan felderítési adatokat küldeniük a támadó szovjet erőkkel szemben álló német-magyar csapatok erejéről, mozgásáról.²³

A *ZÁCÓI szovjet ejtőernyős partizán osztag* 11 főnyi tagját és felszerelését szállító PSZ-47-es repülőgép a tervezett helytől mintegy 10 km-re, északnyugatra, a hókai rizstelep térségében (Sarkad ÉNY), rejtőzésre teljesen alkalmatlan terepen dobta le. A helyi gátör fedezte fel a partizánok leszállását, és jelentette a sarkadi csendőr őrsnek. Az őrs jelzése nyomán azonnal mozgósították az ejtőernyős-elhárító szolgálatot, melynek következtében csendőrök, polgárőrök és levették vonultak fel az ejtőernyősök felkutatására, akikhez a gyulai helyőrség egy alakulata és egy német katonai alakulat is csatlakozott. A *ZÁCÓI szovjet ejtőernyős partizán osztag* rádiósnője éppen bejelentkezett, amikor rajta ütöttek a sarkadi csendőrök és tűzharcban lelőtték. Az összecsapásban elesett még két fő partizán, egy főt pedig elfogtak. A *ZÁCÓI szovjet ejtőernyős partizán osztag* egy részének, a helyi rizstelep csőszének közreműködésével sikerült elmenekülni az üldözők elől. A sarkadi lőszer-raktár ellen tervezett akció végrehajtásával már nem próbálkoztak, hanem Vésztő-Újiráz-Derecske-Hajdúszovát irányában haladva igyekeztek kitérni az üldözők elől. Hajdúszovát közelében azonban beleütköztek egy 40 fős német alakulathoz, amellyel tűzharcot vívtak. Végül is négy fő maradt, akik a Hajdúság és a Nyírség erdőiben bujkálva várták be a szovjet csapatok érkezését.²⁴

1944. IX. 17-én a PUT kísérletet tett arra, hogy Észak-Erdélyben nagyobb partizánbázist hozzon létre, ezért útbá indították a 21 fős *MALÉTER szovjet ejtőernyős partizán osztagot* szervező feladatok végrehajtására az Erdélyi-szigethegység északi nyúlványához, Élesd térségébe (Nagyvárad K 20 km). A parancsnok magyar katonatiszt volt, aki májusban esett szovjet fogságba majd partizánnak jelentkezett. *MALÉTER szovjet ejtőernyős partizán osztagot* 1944. IX. 7-én kezdték szervezni, de a parancsnok csak az indulás előtti napon találkozott az embereivel. A 14 fő magyar és hét fő szovjet partizánból álló osztag²⁵ feladatául szabták, hogy folytasson felderítő tevékenységet Nagyvárad térségében és a Nagyvárad-Kolozsvár műút és vasútvonal mentén. Végezzen széleskörű agitációs munkát a lakosság körében, terjessze, hogy várható a magyar kiugrás. Szervezzon nagyobb létszámú partizán csoportot a jelentkező helyi lakosok köréből, és közreműködésükkel hajtson végre jelentősebb diverziós akciókat.²⁶

A *MALÉTER szovjet ejtőernyős partizán osztagot* 2 PSZ-47 szállítógépen indították útnak. Az első gépen utazott a politikai helyettes és 11 fő magyar partizán. Az emberek többsége magyar katonai egyenruhát viselt. A pilóták a Kárpátok feletti erős szembeszél lassító hatásával nem számolva, rossz helyen, jóval a célterület előtt, Debrecen és Érmihályfalva között, Nyírmártonfalva-Nyíracsaád térségében dobta le az ejtőernyősöket. Ez 80 km-re, északnyugatra volt az eredeti célterülettől. Néhány partizán Nyíracsaád szélső házai közvetlen közelében ért földet, így a leszállásról azonnal tudomást szereztek a hatóságok is. A terep rejtőzésre alkalmatlan volt, a gyéren telepített kisebb erdőket a csendőrség és a honvédség könnyen át tudta vizsgálni.²⁷

A térségben, a román határ közelsége miatt jelentős csendőr erők tartózkodtak. A VI., VII. és IX. csendőr kerület öt őrs állomásozott a leszállás körzetében, 10 km sugarú körön belül, 58 főnyi személyi állománnyal. A csendőrök, valamint a debreceni VI. hadtest-parancsnokság által kivezényelt 44 fő magyar és 34 fő német katona azonnal támadást intézett a partizánok ellen. A földet érés után az ejtőernyősök egy kisebb erdőbe menekültek, de körülvették őket, és kézigránát esőt zúdítottak rájuk. A kialakuló tűzharcban három fő meghalt, egy főt pedig elfogtak a nyírábrányi csendőrök. Egy fő súlyosan sebesült partizánnak sikerült elrejtőznie. Őt néhány helyi lakos találta meg, és ápolta a szovjet csapatok megérkezéséig.²⁸ A túlélők egy része északnyugat felé, Nyíradony irányába, a másik részük kelet felé, Érmihályfalva irányába menekült. Közülük a nyíradonyi csendőr őrs két főt, az érmihályfalvi szintén két főt elfogott. A foglyokat átadták a nyíregyházi honvéd-parancsnokságnak. Két fő az ugrásnál északi irányban elsodródott a többiektől, így a földet éréskor már kívül voltak azon a körzeten, ahol a magyar hatóságok a partizánokat keresték. A két ejtőernyős északkeleti irányban, Nyíregyháza és a Bodroghöz felé haladt. Néhány nappal később Kótalj (Nyíregyháza É 10 km) határában azonban elfogta őket a kemecsei csendőr őrs járőre.²⁹

1944. IX. 17-én a másik géppel került bevetésre a *MALÉTER szovjet ejtőernyős partizán osztag* második része két fő magyar és hét fő orosz partizánnal. Ez a gép két nagy ejtőernyős zsákban szállította a robbanóanyagot és a tartaléklőszert. Ez a repülő is eltévesztette a célt, és attól 50 km-re, északra, Tasnád térségében dobta le az ejtőernyősöket (a másik csoporttól 60 km-re, keletre). A pilóta jelzésére először *MALÉTER szovjet ejtőernyős partizán osztag* parancsnoka ugrott, négy fő partizánnal, majd kidobták az

ejtőernyős zsákokat. Ezután ugrott ki a visszaforduló gépből a fedélzeten maradt négy fő orosz partizán. Ők azonban a korábban kiugróktól távol, 25 km-re északnyugatra, Mezőpetri körzetében értek földet. A szaniszlói csendőr őrs járőrei és a nagykárolyi honvéd karhatalom azonnal keresni kezdte az ejtőernyősöket. A négy fő orosz elrejtőzött, a náluk lévő egyik rádiót és a rejtjelkulcsot megsemmisítették, nehogy a magyar hatóságok kezére jusson. Így viszont nem tudtak kapcsolatba lépni a kijeji parancsnoksággal, sem információt, sem erősítést nem tudtak kérni. Néhány nap bujkálás után északkeleti irányba indultak, hogy mielőbb találkozzanak az Észak-Erdélybe benyomuló szovjet csapatokkal.³⁰

A *MALÉTER szovjet ejtőernyős partizán osztag* parancsnokával együtt ugrók leszállása sem volt sima. Egymáshoz közel értek ugyan földet, egyikük azonban megsérült a lábán, az orvos pedig egy fára esett, és amikor levágta az ernyőjét a földre zuhant, melynek következtében hat napig nem tudott lábra állni, a társai vitték rögtönzött hordágyon. Az egyik ejtőernyős zsákot megtalálták, de nem tudták magukkal vinni a sebesült szállítása miatt, így a tartalék felszerelést elásták. A *MALÉTER szovjet ejtőernyős partizán osztag* 1944. IX. 17-én földet érő részének a leszállását is észlelték az ejtőernyős elhárító szervezetk, és a tasnádi csendőrség keresni kezdte őket, ezért haladéktalanul déli irányba indultak, Tasnádorbó, Oláhcsaholy, Kémer érintésével, az eredeti ledobási hely felé, ahol a nagyobb erdőség nagyobb biztonságot kínált a számukra.³¹

1944. IX. 21-én éjszakára utánpótlást, embereket és felszerelést kértek a kijeji parancsnokságtól. Tasnádorbó térségében jelzőtüzeket gyújtottak, de a várt repülőgép nem érkezett meg. 1944. IX. 24-én éjszaka Szilágydomoszló körzetében ismét tüzeket gyújtottak, és várták az utánpótlást. Éjfél körül, már a megbeszélt idő után megjelent egy repülőgép, de tüzet nyitott a máglyák környékére. Valószínűleg egy német éjszakai vadászrepülőgép lehetett. 1944. IX. 25-én a kémeri csendőr őrs irányításával az ejtőernyős-elhárító szolgálat és két szakasz honvéd átvizsgálta a Szilágydomoszló-Kárársztelek közötti erdőséget, de nem talált rá a partizánokra. 1944. IX. 28-án a *MALÉTER szovjet ejtőernyős partizán osztag* leszállást foglalt a Kémer-Bályok országút mellett, és tüzet nyitottak két arra haladó honvédségi teherautóra. A két sofőrt és a két kocsikísérőt megölték, és néhány harckocsi aknát zsákmányoltak. A két teherautót felgyújtották.³²

1944. X. 2-án már odahallatszott a frontról az ágyútűz, amikor Bályok közelében aláaknázták a Margitta-Szilágysomlyó közötti vasútvonalat. A robbanás következtében egy Margitta felől érkező szerelvény, egy mozdony és négy vasúti kocsik kisiklott. A pályát azonban néhány óra alatt helyreállították. 1944. X. 12-én néhány tartalékos honvéd egy csendőr parancsnoksága alatt honvédelmi munkára mozgósított 60 fős leventecsoporthoz kísért át a *MALÉTER szovjet ejtőernyős partizán osztag* által szemmel tartott területen. Az osztag tagjai lesből lelőtték a csendőrt, mire a többi kísérő elmenekült. A fiatalokat a partizánok hazaküldték. 1944. X. 13-án egy német teher- és egy személyautó akadt el egy mellékút sárában. A német katonák ökröket rekviráltak egy közeli tanyán, hogy a gépkocsikat kivontassák a sárból. A *MALÉTER szovjet ejtőernyős partizán osztag* emberei rajtuk ütöttek, három német katonát megöltek, egy pedig elmenekült. Az autókat felgyújtották, az ökröket visszaadták a gazdájuknak. 1944. X. 15-én egy leharcolt magyar zászlóalj 350 embere Kémer mellett egy tanyán állt meg pihenésre. A *MALÉTER szovjet ejtőernyős partizán osztag* megkereste a parancsnokot és a kormányzói kiáltványra hivatkozva rábeszélte, hogy oszlassa fel az egységet és küldje haza az embereit. A tiszt hosszabb rábeszélés után végül megtette, amit az osztag vezetője kért. Az egység néhány tagja csatlakozott a partizánokhoz.³³

1944. X. 17-én a szovjet csapatok felderítői elérték Kémer térségét. A *MALÉTER szovjet ejtőernyős partizán osztag* parancsnoka november elején számolt be a 2. Ukrán Front Haditanácsa mellett működő Partizánmozgalom Törzsének a csoportjával kapcsolatos eseményekről. Ezt követően Szvjatosinora került, majd 1945 februárjában Debrecenbe küldték és kinevezték az Ideiglenes Kormány szolgálatában álló 6. őrzászlóalj parancsnokává. Bevetését követően a *MALÉTER szovjet ejtőernyős partizán osztag* darabjaira hullott, a személyi állomány felét megölték vagy elfogták. Az együtt maradt néhány ember egy hónap alatt megsemmisített három teher- és egy személyautót, megrongált egy mozdonyt és négy vasúti kocsit, megölt három német, négy magyar katonát és egy csendőrt. Szélnek eresztettek 60 honvédelmi munkára behívott leventét és elérte, hogy egy zászlóalj maradványa, 350 ember szétszéledjen. Mindez messze elmaradt az eredeti várakozásoktól, és semmilyen befolyást nem gyakorolt a katonai helyzet térségbeli alakulására.³⁴

A *MALÉTER szovjet ejtőernyős partizán osztag* parancsnok-helyettese részletes jelentést készített azokról az okokról, amelyek akadályozták, hogy az osztag sikeresen működjön. Megállapította, hogy hiányos volt a gyorstalpaló kiképzés, a bevetésre kerülő partizánok nem rendelkeztek ejtőernyős gyakorlattal, ezért sokan megsérültek a leszállásnál. Pontatlanul navigáltak a szállítógépek, és rosszak, elavultak voltak a kiosztott térképek. A magyar kommunisták által ígért összekötő személyek, akik kala-

az osztag nagy területen szétszóródott. Rossz volt a málházás, ezért a felszerelés nagy része elveszett. A fegyverek vadonatújok voltak ugyan, de nem kerültek belövésre, így csak a bevetésen derült ki, hogy egy részüket nem lehet használni. A főzésre adott élelmiszerek gyakorlatilag ehetetlenek bizonyultak.³⁵

Mivel a *DÉKÁN szovjet ejtőernyős partizán osztagtól* 10 nappal a földet érés után sem érkezett semmilyen jelzés, a PUT parancsnoksága 1944. IX. 1-jén úgy döntött, hogy az osztag Sztanyiszlavban maradt másik részlegéből egy önálló osztagot szervez, ez volt a *RIESDORFER szovjet ejtőernyős partizán osztag*. Ebbe az osztagba nyolc magyar és öt szovjet partizán került.³⁶ A fegyverzetet 11 géppisztoly, egy golyószóró, két pisztoly, 24 gránát, 6 000 géppisztoly és 1 500 golyószórótöltény, valamint két rádiókészülék (egy PRO és egy Szever) alkotta. Bevetésüket Aknasuhatag (Máramaroszsíget D 15 km) mellett, egy viszonylag biztonságos körzetben tervezték, 40-45 km-re, délre attól a helytől, ahol *DÉKÁN szovjet ejtőernyős partizán osztagnak* földet kellett volna érni. Feladatuk szerint Máramaroszsíget-Szaplonca-Pálosremete térségében kellett tevékenykedniük, felderítést végezni, a helyi lakosok beszerzésével egy nagyobb partizánbázist kiépíteni, ahová újabb ejtőernyős csoportok és hadianyag érkezhettek volna, illetve diverziós akciókat végrehajtani katonai létesítmények, a Máramaroszsígetről Huszt felé vezető vasút és a Szatmárnémetibe vivő főútvonal ellen. Külön utasítást kaptak, hogy próbálják felderíteni mi történt a *DÉKÁN szovjet ejtőernyős partizán osztaggal* és igyekezzenek felvenni vele a kapcsolatot. Ledobásukra végül 1944. IX. 20-án éjszaka került sor, nagyjából a tervezett körzetben. A leszállásnál három fő megsérült. Az egyikük súlyos állapotba került, akit csak 1944. IX. 23-án találtak meg a többiek. Mivel nem tudott járni egy pásztorkunyhóban helyezték el, ott maradt egészen a szovjet csapatok beérkezéséig.³⁷

Időközben azonban a hatóságok tudomást szereztek a *RIESDORFER szovjet ejtőernyős partizán osztag* működéséről és kutatóakciót indítottak. Ebben elsősorban a helyileg illetékes három csendőr őrs személyi állománya vett részt. Miután azonban a partizánok tartózkodási helyét sikerült lokalizálni, elfogásukra kivezényelték az aknaszlatinai csendőr század egyik szakaszát. Több alkalommal került sor tűzharcra a partizánok és a csendőrség, illetve a mozgósított ejtőernyős-elhárító szolgálat keresőcsoportjai között. A nehézzé vált helyzetben a partizánok igyekeztek kitérni az üldözők elől, és az északkeletre elterülő erdőkön keresztül Szaplonca irányába indultak. Menet közben kisebb rajtaütéseket hajtottak végre fatelepek, illetve az erdei utakon közlekedő járművek ellen.³⁸

1944. X. 1-jén a *RIESDORFER szovjet ejtőernyős partizán osztag* parancsnokát rádión arról tájékoztatták, hogy felsőbb irányításukat a 4. Ukrán Front Haditanácsa mellett működő Partizánmozgalom Törzse veszi át. 1944. X. 2-án az osztag felderítői nyolc fő fegyvertelen katonaszökevénnel találkoztak az erdőben. Közülük három fő hajlandó volt csatlakozni az osztaghoz, a többiek viszont csak haza akartak menni. Az osztag 1944. X. 8-án engedélyt kapott a Partizánmozgalom Törzsétől, hogy korábbi kérésüknek megfelelően az osztag felvegye a „*RÁKOSI partizáncsoport*” nevet. Másnap az a parancs érkezett a 4. Ukrán Fronttól, hogy mielőbb vonuljanak Beregszász körzetébe és ott építsenek ki bázist, ahová az utánpótlást ledobják majd a számukra. Beregszász azonban az aktuális tartózkodási helyüktől 90-100 km-re volt, *RIESDORFER szovjet ejtőernyős partizán osztag* parancsnoka nem látott reális esélyt arra, hogy eljussanak odáig. A csoportban már korábban is jelentkezett bizonyos feszültség a magyar és a szovjet partizánok között. Az osztag parancsnoka az eredeti elképzeléseknek megfelelően Szaplonca térségébe igyekezett, a szovjetek mielőbb Beregszász közelébe akartak eljutni, hogy a Kárpátokon átkelő Vörös Hadsereggel hamarabb találkozhassanak.³⁹

1944. X. 9-én a máramaroszsígeti csendőr őrs, az aknaszlatinai csendőr század 1. szakasza és egy honvéd szakasz Máramaroszsígettől délnyugatra, 25 km-re, Fernezely közelében megtámadta a partizánokat. A táborban csak a szovjetek voltak, éppen rádióadáshoz készültek. Az összecsapásban egy partizán elesett és a csoport rádiója a csendőrség kezébe került. Az osztag másik része ekkor tért vissza a felderítésből. Váratlan megjelenésük megzavarta a katonákat és csendőröket, a szovjetek így ki tudtak törni a bekerítésből. Az összecsapásban a magyar partizánok közül egy fő életét vesztette, egy fő pedig súlyosan megsebesült. Őt a helyi lakosok gondjára bízva hátrahagyták. A partizánok harc közben elfogtak a viski csendőr őrsön szolgálatot teljesítő egy fő próbacsendőrt, akit lefegyvereztek, de végül elengedtek, hogy ezzel próbálják javítani a partizánokról a lakosság körében kialakult ellenséges képet. Az összecsapás nyomán a partizán osztag kettészakadt. Négy fő orosz partizán északkelet felé indult, Beregszász felé. 1944. X. 13-ig azonban csak Pálosremetéig jutottak, ott elrejtőztek és kivárták a szovjet csapatok megérkezését.⁴⁰

A *RIESDORFER szovjet ejtőernyős partizán osztag* így öt főre olvadt. A fegyverzetük egy golyószóró, négy géppisztoly, egy pisztoly, hat kézigránát, 1 200 géppisztoly- és 200 golyószórótöltény volt. 1944. X. 20-án csapattestétől leszakadt 17 bujkáló magyar honvéd csatlakozott a *RIESDORFER szovjet ejtőernyős partizán osztaghoz*. A létszám ezzel 22 főre nőtt, gyarapodott a fegyverzetük is két

golyószóróval, nyolc géppisztollyal, 17 puskával, nyolc pisztollyal, 24 kézigránáttal, 1 500 géppisztoly- és 1 130 puskatölténnyel rendelkeztek, fegyveres akcióra azonban nem vállalkoztak. A *RIESDORFER szovjet ejtőernyős partizán osztag* egy hónapos tevékenysége, minden jelentősebb eredmény nélkül 1944. X. 24-én ért véget, amikor csatlakoztak a szovjet csapatokhoz.⁴¹

A különböző szovjet partizántörzseknek többszöri próbálkozás ellenére Észak-Erdélyben, a Partiumban vagy Kelet-Magyarországon nem sikerült komolyabb bázist kiépíteni, és jelentősebb gerilla tevékenységet szervezni. A lakosság, magyarok, és románok is, idegenkedve fogadták a szovjet ejtőernyősöket, csak ritkán támogatták őket. Erdély 1944 nyaráig a szovjet hadászati tervek szempontjából viszonylag félreeső helynek számított. Amikor pedig 1944 augusztusában már megnőtt a hadművelleti jelentősége, a román átállás miatt a Vörös Hadsereg egyetlen hónap alatt elérte és megszállta ezt a területet.

Partizánháború Kárpátalján

Kárpátalja területén 1944 augusztus végén két olyan körzet volt, ahol a szovjet partizánok meg tudták vetni a lábukat. Az egyik körzet, ahol a partizánok be tudtak rendezkedni, a Borló-hegység volt, Munkács KÉK 30-40 km). A szintén nehezen járható, sűrű erdővel fedett terepen *USZTA szovjet ejtőernyős partizán osztag* és a *PRISCSEPA szovjet ejtőernyős partizán osztag* működött. A *USZTA szovjet ejtőernyős partizán osztag* sikerét az óvatos, rejtőzködő taktikának köszönhetette. A leszállást követő másfél hónapban, amíg meg nem tudta növelni a létszámát és jelentősebb hadianyag utánpótlást nem kapott, jelentősebb fegyveres akciót sem hajtottak végre, így a rendvédelmi szervezetek hosszabb időn át nem indítottak ellene átfogó tisztogató akciót. Később pedig, amikor fokozódott az aktivitása, a katonai helyzet már nem tette lehetővé, hogy elegendő fegyveres erőt összpontosítsanak a felszámolására.⁴² A másik terület a Róna-havas térsége volt, ahová a nyár folyamán több szovjet ejtőernyős partizán osztag is érkezett. Közülük a *TKANKO szovjet ejtőernyős partizán osztag* bizonyult a legsikeresebbnek, amely a Róna-havas északi körzetében részben szlovák területre átnyúlva (Munkács É 40–50 km, Ungvár É 30–40 km) rendezkedett be. Az osztag kezdetben alapvetően felderítő tevékenységet folytatott, majd kisebb támadásokat hajtott végre, egymástól távolabb eső körzetekben. Az akciók után a partizánok nehezen járható, lakatlan területekre húzódtak fel a hegyekben, ami megnehezítette a magyar hatóságok, a rendvédelem, a csendőrség gyors és hatékony fellépését velük szemben.⁴³

A Partizánmozgalom Ukrán Törzse 1944. VIII. 8-án éjszaka vetette be Kárpátalján 14 fős *USZTA szovjet ejtőernyős partizán osztagot*.⁴⁴ A osztag feladata a Munkács térségében zajló katonai mozgások felderítése, a helyi, elsősorban ruszin lakosság körében végzett agitációs munka, további csoportok fogadására alkalmas tábor kiépítése volt, valamint fegyveres rajtaütések végrehajtása a Munkács-Szolyva és a Munkács-Huszt között és vasútvonal körzetében. Az osztag Munkáctól délre ért földet. A leszállásnál egy fő partizán súlyosan megsérült, mozgásképtelen volt. Az osztag parancsnoka későbbi nyilatkozatai szerint őt magára kellett hagyniuk, hogy elmenekülhessenek az üldözők elől, a sérült partizán pedig öngyilkos lett, hogy ne kerüljön fogságba. Az esetről készült hivatalos hatósági jelentés szerint viszont a sérült partizánt a társai lötték agyon.⁴⁵ A leszállást követően az *USZTA szovjet ejtőernyős partizán osztag* átvonult a Munkáctól 20-30 km-re, keletre elterülő Borló-hegységbe, melynek sűrű erdői, és magasabb csúcsai (Buzsora 1086 m, Mártonkő 967 m) megfelelő rejtékhelyet, bázisépítési lehetőséget kínáltak. Az osztag parancsnoka rendkívül óvatos volt, főként a szervezésre és előkészítésre, szélesebb civil támogató bázis kiépítésére koncentrált, és heteken át került a fegyveres összecsapásokat.⁴⁶

1944. VIII. 25-én erősítést küldtek az *USZTA szovjet ejtőernyős partizán osztag* számára. Ekkor dobták le ejtőernyővel az osztag második részét, összesen kilenc főt.⁴⁷ Földet éréskor négy fő megsérült, közülük két fő súlyosan, egy fő pedig eltűnt. Ugyanekkor a *PRISCSEPA szovjet ejtőernyős partizán osztagot* is bevetettek, melyet az az *USZTA szovjet ejtőernyős partizán osztag* kellett volna fogadnia, hogy utána megkezdjék önálló feladatuk végrehajtását. A *PRISCSEPA szovjet ejtőernyős partizán osztagot* két géppel érkezett. Az egyik azonban a célterület közelében lezuhant, négy fős személyzete, valamint a *PRISCSEPA szovjet ejtőernyős partizán osztag*nak 10 fő tagja életét vesztette. A másik gépről az osztag 13 tagja ugrott.⁴⁸ Az ugrás során azonban többen súlyosan megsérültek, egy időre mozgásképtelenné váltak, köztük az osztag parancsnoka is. A szétszóródott osztagból a következő napon négy főt a hátmegi csendőr őrs járőrei elfogtak.⁴⁹

PRISCSEPA szovjet ejtőernyős partizán osztag gyakorlatilag megsemmisült, maga a parancsnok is ápolásra szorult. Ezért megmaradt embereivel csatlakozott az *USZTA szovjet ejtőernyős partizán osztag*hoz. A közös létszám 31 fő volt (17 magyar, 14 orosz, ukrán, ruszin). A fegyverzetüket két golyószóró, 28 géppisztoly, egy távcsőves puská, öt pisztoly, 30 kézigránát, 6 000 géppisztoly- és 1 000 puskatöltény alkotta. A honvédség és a csendőrség ismétlődő kereső akciói miatt a partizánoknak állandó mozgásban kellett lenniük. *USZTA szovjet ejtőernyős partizán osztag* rádióon kérte a PUT illetékeseitől, hogy mielőbb

küldjenek ellátmányt és hadianyag utánpótlást, mindenekelőtt robbanószert, ha komolyabb akciókat várnak tőlük, a PUT vezetője és a szvjatosinói táborba érkező ROSENFELD [RÁKOSI] Mátyás azonban bizalmatlanok voltak. A *PRISCSEPA szovjet ejtőernyős partizán osztag* parancsnokának jelentkezését sürgették, hogy ő is erősítse meg az *USZTA szovjet ejtőernyős partizán osztag* állításait, mivel nem akarták megérteni, hogy a *PRISCSEPA szovjet ejtőernyős partizán osztag* tulajdonképpen megsemmisült és a rádióját is elveszítette, így nem tudja szabály szerint felvenni a kapcsolatot Kijevvel.⁵⁰

1944. IX. 5-én a PUT végre tudomásul vette, hogy a *PRISCSEPA szovjet ejtőernyős partizán osztag* maradványai beolvadtak az *USZTA szovjet ejtőernyős partizán osztagba*. Ettől kezdve Kijev is közös egységként kezelte őket. 1944. IX. 6-án az *USZTA szovjet ejtőernyős partizán osztag* parancsnoka arról tájékoztatta a PUT parancsnokát, hogy az alakulat felvette a „Rákóczi osztag” nevet. A személyi állomány ekkor 43 főből állt (17 magyar és 26 szovjet). A fegyverzetet két golyószóró, 30 géppisztoly, öklenc puska, öt pisztoly, 30 kézigránát, 6 000 géppisztoly- és 1 000 puskatöltény alkotta. Az osztag a törzsre, három szakaszra (egyenként három rajjal) és egy robbantócsoporthoz tagolódott.⁵¹

USZTA szovjet ejtőernyős partizán osztag parancsnoka további hadfelszerelést, fegyvert, lőszert és főként robbanóanyagot kért a PUT-tól, hogy diverziós akciókat hajthasson végre. A PUT parancsnoka azonban közölte vele, hogy egyelőre nem tud utánpótlást küldeni, a partizánok szerezzenek fegyvert és lőszert az ellenségtől. Egyben arra utasította az osztag parancsnokát, hogy a jelenlegi bázisukról, a Buzsorrától vonuljanak mintegy 100-120 km-re, délnyugatra, Debrecen körzetébe, és ott fejtsenek ki aktív tevékenységet. A PUT parancsnoka szerint a nyírségi erdők tökéletesen alkalmasak ilyen feladatra. A parancs a magyar kommunista vezetés, ROSENFELD [RÁKOSI] Mátyás kérésére született, aki mielőbb szeretett volna kommunista partizánokat látni Magyarország belső körzeteiben. Az *USZTA szovjet ejtőernyős partizán osztag* parancsnoka azonban a háború előtt erdész volt, pontosan ismerte, hogy a Debrecen-től északra keletre elterülő rendezett, kisebb részekre tagolt, jól áttekinthető erdők nem nyújtanának kellő fedezéket az osztaga számára, ezért nem hagyta el a Buzsorrát. Az első felháborodás után a PUT vezetése is belátta, Debrecen szűkebb körzete nem alkalmas a partizánharcra, ezért elfogadták, hogy az *USZTA szovjet ejtőernyős partizán osztag* parancsnoka a továbbiakban a Buzsora térségében fog tevékenykedni.⁵²

Az *USZTA szovjet ejtőernyős partizán osztag* a következő napokban biztonságos táborhely és tartalékbázis kiépítésével, illetve bővítésével foglalkozott. Felderítők járták a környéket és összegyűjtötték más, korábban szétvert partizán osztagok bujkáló embereit, szökött szovjet hadifoglyokat, magyar és ruszin származású katonaszökevényeket, lelőtt szovjet gépek személyzetét. A Borló-hegység körzetében lévő települések lakossága körében élénk agitációs munkát folytattak. Erre a feladatra az osztag politikai helyettesének vezetésével 16 magyar és ruszin propagandistát állítottak rá. 1944 szeptember közepére az osztag létszáma közel 94 főre emelkedett, közte 21 magyar, 12 ukrán és ruszin, 42 orosz, szovjet. Az újonnan toborzottak közül azonban nem volt mindenkinek fegyvere.⁵³ Mivel az osztag parancsnoka egyre csak sürgette az utánpótlást, 1944. IX. 10-én a PUT parancsnoka minden alárendelt szovjet ejtőernyős osztag parancsnok számára rádióüzenetet küldött — ami elsősorban az *USZTA szovjet ejtőernyős partizán osztag* parancsnokának szólt —, hogy ne kérjenek állandóan hadianyagot Kijevtől, mert egy partizán osztagnak az a dolga, hogy az ellenségtől zsákmányoljon mindent, amire szüksége van. Másnap azonban az *USZTA szovjet ejtőernyős partizán osztag* parancsnoka ismét utánpótlást kért tőle, közölve, hogy ha Kijev hatékony akciókat akar, akkor küldjön hozzá hadianyagot. 1944 szeptember első két hetében az *USZTA szovjet ejtőernyős partizán osztag* egyik fő tevékenysége az élelmiszer biztosítása volt, amelyet a környező falvakban gyűjtöttek be. 1944. IX. 13-án Kenézpatak és Kisábránka községekben rekviráltak nagyobb mennyiségű élelmiszert.⁵⁴

A kijevi elvárásokra válaszul, és hogy a helyi lakosság körében is tekintélyt teremtsen az osztag több, katonailag jelentéktelen, de látványos diverziót hajtott végre. 1944. IX. 15-én — egy hónappal a földre szállás után — került sor az osztag első fegyveres akciójára. Az osztag felderítő csoportja jelentette, hogy Kereckén a csendőr őrs épülete könnyen megközelíthető helyen áll, és az őrsről állományának fele szinte folyamatosan távol van, járőrszolgálatot teljesítése céljából. Az osztag parancsnoka a második szakaszt 39 fővel küldte Kereckére. A partizánok sötétedés után támadták meg az épületet. A kialakuló tűzharcban két csendőr elesett, a többiek elhagyták az őrsöt és visszavonultak. A harcban két partizán megsebesült, a többiek pedig összetörték a berendezést és az iratokat elégették.⁵⁵ 1944. IX. 16-án a *USZTA szovjet ejtőernyős partizán osztag* mintegy 30-40 fős 1. szakasza megtámadta a Kereckétől 10 km-re, északnyugatra fekvő Zajgó községet. Elvagták a telefon és távíróvezetékeket, élelmiszert rekviráltak a lakosságtól. Öt fő betört a község házára, elvitték a nemzetőrség ott tárolt fegyvereit, négy puska, a körjegyzőt pedig megölték. Ezt követően, az onnan északnyugatra fekvő Havasalja községnél, a Szolvára vezető út mentén az osztag 1. szakasza 38 emberrel lesállást foglalt. Hamarosan egy személy- és egy teherautó érkezett, melyekre a partizánok tüzet nyitottak. Egy német és két magyar tiszt,

valamint négy katona meghalt, hat fő fogságba esett, a két autót és a 800 liter üzemanyagból álló rakományt felgyújtották.⁵⁶

A támadó akciók mellett az *USZTA szovjet ejtőernyős partizán osztag* kisebb különítményei folyamatosan járták a környéket, hogy élelmet szerezzenek. Az élelmiszerellátás volt az egyik legnagyobb probléma, különösen a létszám további növekedése nyomán. 1944. IX. 17-én Lombos községben (Szolyva DK 6 km), Zajgó szomszédságában három partizán lefegyverezte az egyetlen rendvédelmi tényezőt, az erdőőrt, és élelmiszert, pokrócokat vittek el a faluból. Ugyanezen a napon onnan délnyugatra, 12 km-re Gálfalva községben (Munkács K 15 km) is megjelent az osztag másik kislétszámú különítménye és élelmet rabolt. A felbukkanó községi nemzetőrökre rálöttek, de utána gyorsan eltávoztak.⁵⁷ 1944. IX. 18-án az osztag egyik ugyancsak kislétszámú különítménye Rókamezőn (Kerecke ÉK 5 km) rekvirált élelmiszert. Közben folytatódtak a kisebb rajtaütések, melyeket nem a honvédség által bekerített területen, hanem a gyűrű külső oldalán hajtottak végre. 1944. IX. 19-én Havasalja közelében 30-40 partizán megtámadott egy élelmet szállító magyar teherautót. A sofőrt megsebesítették, a kocsi-kísérő honvédet lefegyverezték és a rakománnyal együtt elhurcolták, a teherautót felgyújtották.⁵⁸

1944. IX. 18-án Kárpátalja katonai parancsnoka a Buzsora körzetében ismétlődő kisebb támadások nyomán két gyalogezredet vezényelt a térségbe, amelyek megszállták a Borló-hegység körüli falvakat, hogy elzárják a partizánok élelmiszerforrását. Átfésültek több erdőrészt, több alkalommal is próbáltak csapdát állítani, de *USZTA szovjet ejtőernyős partizán osztag* északabbra húzódott, így nem sikerült felszámolni őket. Mivel az akció jelentősebb eredményt nem hozott, és a partizánok más körzetbe húzódva továbbra is zaklatták a lakosságot, a honvéd alakulatokra pedig szükség volt a fronton, ezért egy hét múltán a zárlatot feloldották.⁵⁹

A PUT azonban továbbra sem volt elégedett *USZTA szovjet ejtőernyős partizán osztag* tevékenységével és komolyabb eredményeket követelt, nagyobb csapásokat, szélesebb körű agitációt, hogy vegyenek rá magyar katonai egységeket az átállásra, és fordítsák őket a németek ellen. Mindez a magyar kommunista vezetés téves információin alapult, akik arról győzködtek a PUT vezetését, hogy elég egy szikra, egy kis agitáció és a németek iránt ellenérzéseket tápláló magyar katonák tömegesen állnak át szovjet oldalra. Ez azonban messze állt a valóságtól. A nagyobb támadásokhoz az osztag parancsnoka megint csak utánpótlást kért, főként robbanóanyagot, és ennek szükségességét végre a PUT is belátta. 1944. IX. 20-án az utánpótlás küldésének tervezett napján az osztag-parancsnok rádióan arról tájékoztatta PUT vezetését, hogy a hadianyag ledobásának korábban egyeztetett, este 21 és 22 óra közötti időpontját változtassák 02 és 03 órára, mert a gyakori szovjet berepülések miatt az esti időszakban a német éjszakai vadászok cirkálnak Ungvár és Munkács térsége felett.⁶⁰

1944. IX. 20-án az *USZTA szovjet ejtőernyős partizán osztag* a kereckeihez hasonló akcióra készült, csak most a Borló-hegység déli oldalán. A felderítők jelentették, hogy Hátmegen, a község temploma védőszentjének ünnepét tartják, támadásra nem számítanak, mert a honvédség gyűrűje elválasztja a települést a partizánok feltételezett bázisától. Az este folyamán az osztag 35 fős különítménye megtámadta a csendőr őrsöt. A partizánok kézigránátokat dobtak be az ablakon és automata fegyvereikből tüzet nyitottak. A csendőr őrsön tartózkodó erdőmérnök meghalt, három csendőr, köztük az őrs-parancsnok megsebesült, de felvették a harcot. A tűzharcban az osztag politikai helyettese fejsérülést szenvedett. A támadók gyorsan belátták, hogy ezúttal nem érnek el sikert, így rövidesen visszavonultak.⁶¹

1944. IX. 21-én nagyszámú partizán szállta meg Kismártonka községet (Szolyva KDK 6 km), és annyi élelmiszert szedtek össze, amennyit csak tudtak, majd visszahúzódtak az erdőbe. Az osztag egy másik különítménye ugyanebben az időben, de onnan 30 km-re, keletre Vucskómezőnél (Ökörmező D 10 km) szintén élelmet próbált szerezni, amikor beleütközött egy három fős honvédjárőrbe. A katonák gyorsan reagáltak, két partizánt lelőttek, egy főt elfogtak, a többi négy-öt partizán elmenekült.⁶²

Az *USZTA szovjet ejtőernyős partizán osztag* egy másik, mintegy 40 főnyi különítménye — az osztagon belüli hadrendi besorolás szerint a 2. szakasz — ugyanebben a körzetben, a Husztról a Toronyi- és a Vereckei-hágó, illetve az Árpád-vonal felé vezető úton telefonpóznákat döntött ki, hogy megszakítsa az összeköttetést. Az esti órákban, Gombástelep határában (Ökörmező D 5 km) a partizánok rajtaütöttek egy menetszázadon, mely néhány kiskaliberű lövőanyagú hegyiágyúval rendelkezett. A partizánok lesből nyitottak tüzet és kézigránátokat dobtak a katonákra. A honvédek viszonzták a tüzet és visszavonulásra kényszerítették a partizánokat. A század komoly veszteségeket szenvedett, 18 katona elesett, vagy súlyosan megsebesült, a könnyebb sérültek száma 17 fő volt. Több embert vesztettek a partizánok is. Az *USZTA szovjet ejtőernyős partizán osztag* egy másik különítménye — az osztagon belüli hadrendi besorolás szerint az 1. szakasz — ugyanebben az időben, Havasalja térségében aláaknázták az országutat. Két katonai teherautó érkezett, az egyik aknára futott, a másik nekiütközött és felborult. A rajtuk lévő katonák azonban felvették a harcot, a partizánok rövid idő múlva kénytelenek voltak visszavonulni.⁶³

1944. IX. 21-én az *USZTA szovjet ejtőernyős partizán osztag* létszáma nyolc tiszt és 89 fő legénység volt, (59 orosz (szovjet), 15 ukrán, 23 magyar). A fegyverzetet két golyószóró, 44 géppisztoly, 11 puska, hét pisztoly, 25 kézigránát, 20 000 géppisztoly- és 8 000 puskatöltény, valamint 225 kg trotil alkotta. Az osztag három rádiókészülékkel rendelkezett. Ekkor csatlakozott az osztaghoz két repülőtiszt, akiknek a gépét ebben a térségben lőtték le. Mivel nekik volt a legmagasabb katonai rangjuk, ezért őket nevezték ki az osztag 1. és 2. szakaszának parancsnokává. A 3. szakasz parancsnoka változatlan volt. Az osztag tagjai egyharmadának nem volt fegyvere, ezért a három szakaszból rendszeresen csak kettő került bevetésre, a többiek egyéb feladatokat láttak el.⁶⁴

1944. IX. 23-án éjszaka az osztag légi utánpótlást kapott, 11 ejtőernyős zsákot dobtak le számára, közte nagyobb mennyiségű robbanóanyaggal. A géppel két tiszt is érkezett, az egyikőjükre azonnal rátaláltak a partizánok, a másik tiszt azonban eltűnt az ugrás során. Másnap éjszaka további hadianyag érkezett volna, de az osztag-parancsnok délután lemondta a repülőt, mert a térségben rosszra fordult az időjárás, zuhogott az eső és viharos szél fúj. Az osztag folytatta az élelmiszer és meleg ruha rekvirálását a fegyveres erővel nem rendelkező kis hegyi falvakban. 1944. IX. 24-én Gombosteleken jelent meg 15-20 partizán ezzel a céllal.⁶⁵ 1944. IX. 25-én az egy hete a Buzsora környékét megszállva tartó honvéd erők távozása után Oláhcsertésre is bement 10-15 partizán élelmiszerért. A hátmegi csendőr őrs megerősített járőre azonban időben a helyszínre ért és rajtaütött a garázdálkodókon. A tűzharcban három partizán meghalt, két fő megsebesült. A csendőröknek egy fő sebesültjük volt. 1944. IX. 28-án, az időjárás jobbrafordulásával az osztag újabb szállítmányt kapott repülőn, 10 géppisztolyt, 10 puskát, 40 kézigránát, 6 300 puskatöltényt és 225 kg robbanóanyagot. Az utánpótlás ellenére az osztagnak még mindig volt vagy 20 katonája, akinek nem tudott fegyvert adni.⁶⁶

1944. IX. 28-án késő este osztag két felderítője azt a hírt hozta, hogy a leharcolt 357. német gyaloghadosztály egyes részeit pihenésre, feltöltésre ebben a térségében helyezték el, és be fogják vetni azokat egy partizánok elleni tisztogató akcióra. A német egységeket Kislécfalva, Bábakút, Ivaskófalva, Kisábránka, Végmártonka területére szállásolták be, miközben magyar katonai alakulatok vonultak be Ilosva, Boród körzetében. Mozdósították a térségben lévő csendőr őrsök személyi állományát, és az utak lezárásához az ejtőernyő-elhárító szolgálat egységeit is. 1944. IX. 29-én Oláhcsertész határában a hátmegi csendőr őrs járőre és a partizán osztag egy felderítő raja között tűzharc bontakozott ki, amely során egy fő partizán meghalt. A csendőrök ezúttal leszállást foglaltak a település mentén húzódó erdő szélén. A négy fős partizán különítmény biztonságban érezve magát óvatlanul közeledett, amikor a csendőrök megadásra szólították fel őket, majd miután a partizánok a fegyverükhöz kaptak, tüzet nyitottak rájuk.⁶⁷

A várható katonai tisztogató akció ellenére a partizán osztagnak nemigen volt választása, az adott terület egy jól védhető, biztos háterszágot jelentett a számára. Néhány nap alatt minden felszerelésével együtt nem tudott volna más hasonló helyre áttelepülni. Ezért elhatározta, hogy felveszi a harcot. A taktikai elképzelése az volt, hogy a délnyugati irányból (Ivaskófalva, Kisábránka, Végmártonka felől) várható támadással szemben a jobbszárnyon az osztag 1. szakasza, a balszárnyon pedig a 2. szakasza rendezkedik be védelemre. Középen a 3. szakasz előretolt állásban várakozott volna, mely először ütközött volna meg a támadókkal, majd visszavonulva a másik két szakasz tüzébe kellett volna csálnia az ellenséget. A partizán osztag parancsnoka azt remélte, hogy a kemény ellenállás, és a támadóknak okozott komolyabb veszteség visszavonulásra készíti a német-magyar erőket, és a front gyors közeledésére való tekintettel egyszerűen tudomásul veszik, hogy a Borló-hegység erdőibe végképp berendezkedtek a partizánok. Az osztag parancsnoka elküldte egyik emberét a Borló északi peremén működő akciócsoportjához, hogy kölcsönösen segítsék egymást. Az akciócsoport parancsnoka azonban visszaüzent, hogy ellenük is támadás készül, a Munkács és Szolyva közötti falvakba (Újtővisfalva, Kishídvég, Ormód, Kislécfalva) honvéd és csendőr egységeket vontak össze, ha azok akcióba kezdenek, akkor nem tudnak segítséget nyújtani.⁶⁸

1944. X. 1-jén indult meg a német akció. A partizánok számottevő saját veszteség mellett két támadást visszavertek, de így is nehéz helyzetbe kerültek. A legjobb pillanatban érkezett meg Ruszin akciócsoport egy nagyobb létszámú egysége, amely Kisábránka térségében aknavetőkkal és automata fegyverekkel hátba támadta a német csapatokat. Így az a látszat alakult ki, hogy a körzetben további jelentős partizán erők vannak. A német és magyar csapatok beszüntették a támadást, és néhány napon belül elvonultak Ilosva felé. A Huszt-Beregszász és a Huszt-Ökörmező útvonal mentén azonban továbbra is jelentősebb katonai erők állomásoztak, ezért az *USZTA szovjet ejtőernyős partizán osztag* táborát váltott és a Borló-hegység északi körzetébe vonult. A katonai akció kudarca után ismét csak a szétszóró és kis létszámú csendőr őrsökre maradt a feladat, hogy az egyre nagyobb partizáncsoportokkal szemben próbálják megvédeni a közrendet és a vagyonbiztonságot.⁶⁹

Miután az *USZTA szovjet ejtőernyős partizán osztag* rendezte a sorait, kisebb különítményekkel folyamatos támadásokat indított, főként a vasúti és közúti közlekedés megzavarására. A rajtaütéseket egymástól távolabbi pontokon hajtották végre, ez megnehezítette az elhárítást, illetve a partizánok központi táborhelyének beazonosítását. Az *USZTA szovjet ejtőernyős partizán osztag* parancsnoka egy különítményt (az osztag 1. szakaszát) a Beregszászi járásba küldte, egy másik különítmény pedig (3. szakasz) az Ilosvai járásba indult, egy további különítményt a Huszti járásban vetettek be, ezen felül egy újabb különítmény Munkács körzetébe vonult, a *Ruszin szovjet ejtőernyős partizán osztag* támogatására egy különítmény a Munkács-Szolyva útvonal mentén helyezkedett el. 1944. X. 4-én a beregszászi járásba küldött különítmény egyik raja aláaknáztta az Ilosva-Beregkisfalud keskenynyomtávú vasút egy szakaszát a partizán osztag táborától 25 km-re, délre. A robbanás nyomán egy mozdony és öt vagon megsemmisült. A pályát másnapra helyreállították. Ezért 1944. X. 6-án, az előző helytől nyugatra, mintegy négy km-re Beregisfalud és Beregisövesd között újabb robbantást hajtottak végre, ezúttal egy élelmiszer-szállító szerelvény mozdonyát és két kocsiját siklatták ki.⁷⁰

A partizán osztag 1. szakasza még távolabbi célpontot választott. 1944. X. 4-én este a tábortól 40 km-re, délre, Bene község mellett aláaknáztta a Beregiszász-Tiszaújfal vasútvonal egyik nyolc méter hosszú hídját. Az őrség két tagját megölték. A 136. sz. tehervonat 03.10-kor ért a hídra. A töltet felrobbanása nyomán a sínpálya két méter hosszan felszakadt, a mozdony kisiklott néhány vasúti kocsi megrongálódott, személyi sérülés nem történt. Ugyanez a partizán különítmény nem messze a hídtól egy másik ponton is alá aknáztta a síneket. Az 1944. X. 5-én délelőtt a vasúti híd kijavítása után elindított üres próbaszerelvény elől futó tehervagonja alatt robbant a 2. akna, a vagon tönkre ment, a mozdonyt nem érte kár. A pályaszakasz javítását 17 órára befejezték, a két robbantás ellenére a forgalom csak 16 órát szünetelt. A partizán osztag parancsnoka a PUT számára készített jelentésében jelentősen eltúlozta a sikert, egy mozdony és 30 vagon megsemmisüléséről beszélt, nagyobb számú áldozatról, és állítása szerint a vasúti közlekedésben öt napos fennakadás keletkezett.⁷¹

1944. X. 5-én hajnalban a vasútrobbantás után az osztag öt embere a Bene községtől 15 km-re, északkeletre fekvő Salánkon megpróbált élelmiszert szerezni. A faluban állomásozó csendőrök azonnal rajtuk ütöttek. A kialakuló tűzharcban egy fő partizánt lelőttek, a többi a felszerelését eldobálva elmenekült. A csendőrök négy pokolgépet és egyéb robbanóanyagot gyűjtöttek be, ami arra vallott, hogy a csoport további robbantásos támadásokra készült. Ugyanezen a napon Fornos és Pisztraháza között (Munkács D 10 km) az osztag egy másik különítménye megtámadott egy vágóállatokat őrző honvéd szakaszt. A katonák azonban viszonozták a tüzet. Félve, hogy a honvédek erősítést kapnak, a partizánok rövid idő múlva visszavonultak. A harci tevékenység mellett az élelem utánpótlás biztosítása folyamatos feladatot jelentett, 1944. X. 5-én a *USZTA szovjet ejtőernyős partizán osztag* törzséhez tartozó partizánok Kislécfalván (Munkács ÉK 12 km) rekviráltak élelmiszer.⁷²

1944. X. 6-án a PUT parancsnoksága közölte rádión *USZTA szovjet ejtőernyős partizán osztaggal*, hogy a továbbiakban az irányításukat a 4. Ukrán Front Partizán Törzse veszi át. A Partizán Törzs parancsnoka 1944. X. 7-én felvette a kapcsolatot az osztaggal. Közölték, hogy a szovjet csapatok támadását közvetlenül segítő felderítési és diverziós tevékenységet várnak el. Elsősorban Munkács előterében megvalósuló tevékenységet igényeltek. Ugyanakkor, újabb hadianyag utánpótlásra tettek ígéretet az új feladatok eredményes ellátása érdekében.⁷³

1944. X. 6-án az osztag partizánjai Felsőremete (Ilosva NYDNY 15 km) községnél megtámadott egy kisebb honvéd alakulatot. A honvédek viszonozták a tüzet, a partizánok végül visszahúzódtak. Október elején az osztag megnövekedett erejében bízva többször intézett támadást kisebb katonai alakulatok, illetve csendőr őrsök és járőrök ellen. A támadásokat rendszerint lesből, a meglepetés erejét is felhasználva, váratlanul megnyitott heves tűzzel és nagyobb számú kézigranát alkalmazásával hajtották végre. Ha az ellenfél összezavarodott, akkor könnyen menekülésre tudták kényszeríteni. Ha viszont a megtámadott honvéd vagy csendőr alakulat felvette a harcot, kis idő múlva még a nyilvánvaló túlerőben lévő partizánok is visszavonultak az erdőbe.⁷⁴

1944. X. 7-én hajnalban a partizánok lesállást foglaltak a Munkács-Huszt főútvonal mentén Nyíresújfal (Munkács DK 20 km) közelében. Magyar honvéd egyenruhába öltözött partizánok megállítottak egy személyautót, foglyul akarták ejteni a benne ülőket. Az autóban az 1. hadsereg híradó-zászlóaljának parancsnoka utazott, egy alezredes, főhadnagy segédtisztjével. Mivel nem adták meg maguk, hanem ellenálltak, a partizánok lelőtték a két tisztet és a sofőrt. A kocsiban lévő dokumentumokat azonban nem tudták megszerezni, mert újabb gépkocsik közeledtek. Az eset nyomán, hogy a hasonló helyzeteket elkerüljék MIKLÓS Béla vezérezredes, az 1. hadsereg parancsnoka elrendelte, hogy tisztí gépjárművet honvéd járőrök csak lakott területen állíthatnak meg igazoltatás céljából.⁷⁵ Ugyanezen a napon a Munkács-Szolyva vasútvonalon, Kishídvég község közelében a partizánok aláaknázták a síneket. Másnap

délelőtt egy arra közlekedő tehervonat alatt felrobbant a töltet. A mozdony és két vasúti kocsi kisiklott és megrongálódott. Az osztag-parancsnok későbbi jelentésében erős túlzással öt vagon megsemmisüléséről számolt be, és jelentősebb katonai veszteségekről, ami nem felelt meg a valóságnak.⁷⁶

1944. X. 8-án az osztag egyik 15-20 fős fegyveres különítménye megtámadta a Buzsórán lévő légvédelmi figyelő őröt. Az őr hét fős személyzete kézigránatokkal keményen védekezett, mire a partizánok visszavonultak. Ezen a napon a partizánok betörték Hátmeg község szélső házaiba és élelmiszert raboltak. 1944. X. 9-én az élelmiszer rekvirálást német és magyar egyenruhás partizánok Bábakúton, Medence községben (Ilosva NY 5 km) folytatták. 1944. X. 9-én éjszaka az osztag légi úton hadianyagot kapott. Zajgó községtől 10 km-re, délre, a megjelölt helyen két zsák géppisztolytöltényt és 100 kézigránátot dobta le számukra.⁷⁷

1944. X. 10-én a partizánok a Munkács-Huszt főút mentén, Beregkövesd térségében kilenc táviró és telefonpóznát robbantottak fel, egy időre megszakítva az összeköttetést a két város között. Ugyanekkor a Borló-hegység északi oldalán az osztag partizánjai aknákat telepítettek a Szolyva-Huszt útra. Az egyik szerkezet egy magyar katonai szekér (országos jármű) alatt robbant és megsebesítette a hajtót. Az eset nyomán kivonuló műszaki egység további kilenc aknát távolított el az útszakasról. A nap folyamán a partizánok Huszt térségében, Husztbaranya községnél (Huszt KDK 5 km) megtámadták a település szélén leszállásban lévő négy fős csendőr járőrt. A csendőrök élénk tüzeléssel verték vissza a támadást, két fő partizánt lelőttek, a többiek elmenekültek.⁷⁸

1944. X. 15-én az *USZTA szovjet ejtőernyős partizán osztag* azt az utasítást kapta Sztanyiszlavból, hogy fokozza a támadásokat a működési körzetében állomásozó vagy azon átvonuló magyar csapatok ellen, hogy ezzel is elősegítse a szovjet erők offenzíváját. A Vörös Hadsereg ekkorra Kárpátalja egy részét már birtokba vette és megközelítette a Borló-hegység délkeleti térségét. az üzenetvétel napján a partizánok Boród község közelében megtámadták a 4. hegyi zászlóalj Ilosváról Hátmeg felé tartó egyik menetoszlopát. A mintegy 35-40 partizán által rajtaütésszerűen, az út mindkét oldaláról megnyitott tűz, megadásra készítette a honvédeket. A partizánok három aknavetőt, több golyószórót és más fegyvereket zsákmányoltak. Az elfogott nagyobb létszámú honvédet (a partizán osztag parancsnokának állítása szerint 250, valójában 127 főt) később szabadon engedték, mert őrzésük komolyabb erőket kötött volna le.⁷⁹ 1944. X. 16-án este újabb utánpótlást szállító repülőgép indult a partizán osztaghoz. A frontvonal felett azonban a repülőgép erős légvédelmi tüzet kapott, ezért visszafordult. Emiatt utasították a partizán osztagot, hogy keressen egy másik ledobási körzetet, a fronttól legalább 20-30 km távolságra, amit a gépek a légvédelem elkerülésével könnyebben meg tudnak közelíteni. Közben tovább nőtt az *USZTA szovjet ejtőernyős partizán osztag* létszáma. A németek által partizánvadászatra bevetett 40 fős vlaszovista alakulat, a tisztjével az élen csatlakozott a partizánokhoz.⁸⁰

A partizán osztag több vasúti diverziót hajtott végre, 1944. X. 16-án a munkácsi állomáson dolgozó beszerkezett ruszin vasúti munkások segítségével az osztag egyik különítménye robbanóanyagot csempészett egy mozdony szerkocsijába, a szén közé. Nem sokkal a szerelvény indulása után a fűtő belapátolta a trotilt a mozdonyba, ami a város szélén, a dohánygyár közelében felrobbant. A mozdonyvezető meghalt, a fűtő megsebesült. 1944. X. 17-én éjszaka az osztag egy másik különítménye Rakasz falunál (Huszt NYÉNY 8 km) aláaknázták a Huszt-Beregszász vasútvonalat. Másnap 8 órakor robbant a szerkezet egy szerelvény alatt, amely kisiklott, egy mozdony és 17 vasúti kocsi megrongálódott.⁸¹ 1944. X. 18-án a munkácsi állomáson a ruszin vasúti munkások segítségével mágneses aknát helyeztek el egy tartályvagonon. Az akna felrobbant, a tartálykocsi kiégett. A nap folyamán a partizán osztag különítménye aláaknázták a Munkács-Szolyva vasútvonalat. A telepített akna másnap 9 órakor robbant fel egy szerelvény alatt, egy mozdony és hat vasúti kocsi megrongálódott. A pályát délutánra helyreállították, de az este folyamán a partizánok egy másik helyen ismét aknát telepítettek. 1944. X. 20-án reggel egy újabb szerelvény, egy mozdony és öt vasúti kocsi rongálódott meg robbanás következtében.⁸²

1944. X. 17-én a partizánok Kisábránka térségében négy-öt szekérből álló honvéd menet oszlopot fogtak el, nyolc fegyveres és 30 munkaszolgálatos honvéddel, amely nagyobb mennyiségű élelmiszert szállított. A szekereket felgyújtották, a foglyokat elengedték, az élelmet a táborukba szállították. Ettől a helytől hat km-re, nyugatra az osztag egy másik különítménye megtámadta „Kolozsvár” őrszázad Bábakúton állomásozó szakaszát. Az összecsapásban egy honvéd meghalt, egy eltűnt, három fő pedig megsebesült. A partizánok újabb támadást kíséreltek meg a térség rendjének fenntartásában kulcsszerepet játszó hátmegi csendőr őr ellen is. A csendőröket azonban nem sikerült meglepni. A nagy létszámú, automata fegyverekkel felszerelt partizánecsapat ellen az őr személyi állománya kézigránatokkal védekezett. A partizánok két halott és három sebesült veszteséggel kénytelenek voltak elvonulni.⁸³

1944. X. 18-án az osztag egyik különítménye Oláhcsertész községben hajtott végre rajtaütést a 2. gyalogezred egyik pihenőben lévő leharcolt szakasza ellen. A partizánok megadásra szólították fel a 35

honvédet. Parancsnokuk, egy zászlós hosszabb alkudozás után, a szabad elvonulás fejében beleegyezett a fegyverletételbe. A zsákmány egy golyószóró, 33 puská, két géppisztoly és 150 kézigránát, valamint 12 000 töltény volt. A honvédek Hátmegre mentek, ahová időközben egy honvéd század érkezett. A partizántámadás hírére a századot Oláhcsertészre küldték a partizánok elfogására, azok időközben azonban már visszahúzódtak a 4-5 km-re északabbra fekvő Kisábránka térségébe. A honvédek visszatérésének hírére 50-60 partizán tört be újra Oláhcsertészre, további zsákmány reményében. Hosszabb tűzharc bontakozott ki, majd sötétedéskor a honvédszázad visszavonult. Az osztag parancsnoka egy szakasznyi partizánt hagyott a településen, és felfegyverezte a helyi lakosság egy részét is.⁸⁴

1944. X. 19-én mintegy 150 honvéd és 35 csendőr újabb próbálkozást tett a Borló-hegység keleti térségében fekvő falvak biztosítására. Kenézpatakat sikerült elfoglalniuk, Oláhcsertészt és Végmártonkát viszont megtartotta az *USZTA szovjet ejtőernyős partizán osztag* aknavetőkkal, géppuskákkal felszerelt mintegy 100 főnyi fegyverese. A honvédség és a csendőrség 37 halottat és sebesültet veszített, a partizánok vesztesége 25 fő volt. A front ekkor már csak alig 10-15 km-re húzódott. A következő napon a frontról visszavonuló magyar menetzászlóalj alegységei próbáltak átvonulni Végmártonka-Kisábránka körzetén. A partizánok lesállításból, meglepetésszerűen nyitottak tüzet a honvédekre, az elől haladókat hangtompítós puskákkal lötték le. Több órán át tartó heves harc bontakozott ki, melyben a partizán osztag megőrizte a pozícióit. A fronton elszenvedett súlyos veszteségek miatt részben már demoralizálódott zászlóalj honvédjeinek egy része szervezeten elvonult, de sokan fegyverüket hátrahagyva szétszéledtek. Magyar részről a veszteség 24 fő halott, 17 fő sebesült és 49 fő fogoly volt. A partizánok nyolc golyószórót, 10 géppisztolyt, 54 puskát, 400 töltényt, valamint 18 lovat és szekeret zsákmányoltak, miközben mintegy 30 fő halottat és sebesültet veszítettek.⁸⁵

1944. X. 20-án, a Munkács közelében, a várostól 15-20 km-re, keletre, a szaporodó partizánakciók megakadályozására a frontról visszavont ungvári csendőr tanzászlóalj 2. századának megerősített szakaszát (három golyószóróval, 10 géppisztollyal) csendőr főhadnagy vezetésével kirendelték Hátmegre. Kárpátalja katonai parancsnoka a Hátmegen összehívott csendőr és honvéd erők (a „Kolozsvar” őrszázad és a 2. gyalogezred néhány alegysége) parancsnokának a kirendelt csendőr főhadnagyot nevezte ki, honvéd állomás-parancsnoki hatáskörrel. 1944. X. 21-én megérkezett az aknaszlatinai csendőr század is egy csendőr százados vezetésével. A csendőr főhadnagy elsődleges feladatnak a térség fő partizánbázisává váló Végmártonka megtisztítását tekintette. A csendőr alakulat viszonylag jól fel volt fegyverezve, 10 golyószórójuk mellett a légénység egy része a Rónahavason zsákmányolt dobтарас géppisztolyokkal is rendelkezett.⁸⁶

1944. X. 22-én egy század honvéd és egy század csendőr, három oldalról intézett támadást a Végmártonkát megszállva tartó partizánok ellen. Közben a partizánok felderítői Hátmeg közelében jártak, a csendőr járőr azonban észrevette őket, a kialakult tűzharcban egy partizánt lelőttek. A csendőröknek és a honvédeknek több órás nehéz küzdelemben a falut sikerült visszafoglalni, a partizánok elmenekültek. Jelentősek voltak azonban a veszteségek is. Elesett hét fő csendőr és 14 fő honvéd, továbbá megsebesült 15 fő csendőr és 12 fő honvéd. Sebet kapott az akciót irányító honvéd és csendőr tiszt is. A partizánok 32 halottat és körülbelül ugyanannyi sebesültet veszítettek. A jól megtervezett és irányított fegyveres fellépés tehát meghátrálásra tudta készíteni a nagyobb partizánegységeket is. A történetek egyben jelezték, hogy ha a Kárpátalján tartózkodó csendőr erőket október első heteiben nem kellett volna a frontvonalban felhasználni, könnyebben ellenőrzés alatt tarthatták volna a növekvő létszámú partizáncsoportokat is.⁸⁷ A szovjet csapatok gyors előrenyomulása miatt azonban az elért harcászati siker nem lehetett tartós. A Hátmegen összehívott csendőr erőket 1944. X. 23-án visszarendelték Ungvárra. Az ungvári csendőr tanzászlóalj 1. századát 1944. X. 23-tól Munkács, a 2. századot Ungvár védelmében vetették be. A Munkács védelmére irányított csendőri erők egyik szakasza 1944. X. 23. és 25. között Munkács északi előterében — a szovjet főerők megérkezéséig — partizán elhárítást folytatott. 1944. X. 30-án a zászlóaljat visszarendelték Budapest védelmére.⁸⁸

1944. X. 25-én az osztag egyik különítményének 23 fegyverese Boród községnél az Ilosva-Munkács út mentén foglalt lesállást. Előttük haladt el a visszavonuló 4. honvéd hegyi zászlóalj egyik alegysége. A partizánok tüzet nyitottak. A honvédek kezdetben viszonzták a tüzet, de akkor a másik oldalon egy újabb partizánok jelentek meg, ami megtörte a honvédek ellenállását, az alakulat visszavonult, 25 honvéd fogságba esett. Partizánok három aknavetőt, egy golyószórót, 24 puskát és 12 lovat zsákmányoltak. Az osztag egy másik különítménye az éjszaka folyamán Boródtól nyugatra, 4 km-re egy átvonuló honvéd tüzéralakulaton ütött rajta. A kialakuló tűzharcban öt fő honvéd elesett, nyolc fő megsebesült, 13 fő honvédet pedig elfogtak a partizánok. A partizánok egy géppuskát, két golyószórót, 14 puskát zsákmányoltak. A harcban négy partizán is megsebesült. Ekkorra a partizán osztag a Munkács-Huszt főút és a Borló-hegység közötti területet teljesen az ellenőrzése alá vonta. A szovjet csapatok 1944. X. 26-án érték el ezt a térséget.⁸⁹

1944. X. 26-án az *USZTA szovjet ejtőernyős partizán osztag* 168 fő volt, ezen belül 59 fő orosz (szovjet), 84 fő ukrán, ruszin, 25 fő magyar. A helyi magyar lakosságból alig 10-15 fő csatlakozott a partizánokhoz, a civil jelentkezők főleg ruszinok voltak, de a harcos létszám emelkedését a szökött hadifoglyok, illetve más, szétvert partizáncsoportok tagjainak összegyűjtése eredményezte. Az osztag fegyverzetét három aknavető, három géppuska, 17 golyószóró, 84 géppisztoly (más források szerint: 15 golyószóró és 40 géppisztoly), 189 puska, 19 pisztoly, 325 kézigranát, 5 000 géppisztoly és 12 000 puskatöltény képezte. Ez az arzenál messze felülmúlta a terület közbiztonságáért felelős csendőrség fegyverzetét, de a térségben elhelyezett különböző katonai őrségek tűzerejét is.⁹⁰ Az osztag parancsnoka működéséről készített jelentésében 21 fő halott (más források szerint 33 fő) és 12 fő sebesült saját veszteséget említett, ebben a számban azonban csak az ejtőernyővel ledobott partizánok szerepelnek, az osztaghoz menetközben csatlakozó közel 200 fő veszteségei nem. Az egység harci teljesítménye hétmozdony és 79 vasúti kocsi megsemmisítése, megrongálása egy vasúti hid felrobbantása, két teher- és egy személyautó felgyújtása volt, miközben 40 lovat, nyolc szekeret, egy személyautót és egy motorkerékpárt zsákmányolt. Harc közben a német-magyar erőknél 1 064 fős személyi veszteséget okoztak (365 fő halott, 412 fő sebesült, 267 fő hadifogoly) Ezek az adatok azonban bizonyos mértékig eltúloztak. Ezzel együtt a magyar területen működő partizán osztagok közül az *USZTA szovjet ejtőernyős partizán osztag* volt az egyik legsikeresebb.⁹¹

A Kárpátalján tevékenykedő másik jelentős partizán erő a 13 fős *TKANKO szovjet ejtőernyős osztag* volt, akiket 1944. VII. 21-én dobták le ejtőernyővel a Róna-havas északnyugati körzetében. Az osztag parancsnoka alezredesi rangban volt, így ő volt a legmagasabb rendfokozatú tiszt a kárpátaljai magyar területeken bevetett partizán osztagok vezetői között.⁹² Az osztagot a későbbiekben felállítandó nagyobb létszámú partizán erő törzsének szánták. Az osztag elsődleges feladata ennek megfelelően a szervezés, a helyi ukrán lakosság körében végzett agitáció, toborzás, illetve egyéb harcra fogható személyek, szét-szórt partizáncsoportok tagjai, szökött hadifoglyok, katonaszökevények összegyűjtése volt. Az így létrehozandó nagyobb alakulattól a PUT azt várta, hogy nagyobb jelentőségű akciókat hajtson végre. A leszállás során, illetve az azt követő összecsapásban a csoport több tagja meghalt, illetve megsebesült, négy fő pedig elszakadt a többiektől, és csak egy hónappal később sikerült újra találkozniuk. Az osztagparancsnok szervezőmunkája és további fegyveres összecsapások elől kitérő taktikája nyomán a csoport fokozatosan erősödött, július végére 40-50 fő fegyverrel rendelkezett.⁹³ Augusztus utolsó harmadában a PUT sürgetésére a megnövekvő létszámú osztag már akciókra is elszánta magát. Támadásokat intézett hadifogolytranszportok, kisebb katonai őrségek, légvédelmi figyelő őrsők ellen. 1944. VIII. 24-én 50 fő partizán lerohant egy, a hegyekben lévő katonai táborn. A 21 főnyi, főként póttartalékosokból álló őrség rövid harc után (3 fő halott, 14 fő sebesült) megadta magát, a partizánok feldúlták a táborn, a használható felszerelést magukkal vitték.⁹⁴

A magyar hatóságok 1944. VIII. 31-én nagyszabású tisztogató műveletet indítottak, hogy a Róna-havas térségében működő partizán osztagokat felszámolják. Jelentős honvédségi erők, a 23. gyaloghadosztály részei és határvasút egységek, valamint az aknaszlatinai csendőr század, az ungvári, munkácsi és nagybereznai csendőr szárnyak állományából összeállított szakaszok, illetve a térségben lévő csendőr őrsők legénysége, az ejtőernyős-elhárító szolgálat és a helyi polgári karhatalom igénybevételével, átfésülték a Róna-havas déli körzeteit. A jól szervezett, nagy erővel végrehajtott akció során mintegy 50 fő partizánt megöltek, 130 főt pedig elfogtak, és jelentős mennyiségű hadianyagot, fegyvert, lőszert zsákmányoltak. Ezzel a hegység déli területein egy időre sikerült helyreállítani a rendet és a közbiztonságot.⁹⁵

A tisztogató akció idején a *TKANKO szovjet ejtőernyős partizán osztag* a Róna-havas északi körzetében tartózkodott, komolyabb veszteséget nem szenvedett. A hadművelet befejezése után az osztag azonnal hozzálátott, hogy a szétvert csoportok maradványait összegyűjtse, ezzel is erősítve saját osztagát. Az osztag felderítői folyamatosan cirkáltak a központi bázistól távolabb (egy-három napi járásra) eső területeken is, megkeresték és a táborukba vitték a hegyek közt kóborló, partizánokat, szökevényeket. Augusztus végére az osztag már 150 főből állt, fegyvert azonban egyelőre csak 85 főnek tudtak adni. A PUT is felismerte, hogy ebben a térségben a *TKANKO szovjet ejtőernyős partizán osztag* a leg-ütőképesebb erő, amely viszonylag biztonságos bázist tudott kiépíteni. Ezért a későbbiekben bevetésre kerülő partizán osztagokat rendre a *TKANKO szovjet ejtőernyős partizán osztag* működési területén dobták le, hogy a földet érés után pihenni tudjanak és nyugodtabb körülmények között készülhessenek fel a feladataik végrehajtására. Jelentős mennyiségű hadianyagot is szállítottak az osztag részére részben saját céljaira, részben az általa fogadott többi osztag készleteinek kiegészítésére.⁹⁶

1944. VIII. 28-án egy új, a 11 fős *VANYAGIN szovjet ejtőernyős partizán osztagot* dobtak le Kárpátalján, akik Berezna térségében ért földet (Husztól ÉK 25 km).⁹⁷ A leszállásnál az osztagparancsnok és egy embere megsérült. Az ejtőernyősök érkezéséről a hatóságok azonnal értesültek. Felkutatásukra

kivonult a lipcsei, az alsóbisztrai és a kövesligeti csendőr őrs személyi állománya. Erősítéskre Husztról két szakasz honvédet és egy szakasz csendőrt vezényeltek ki. Az osztag tagjai közül két főt néhány órán belül elfogták, és magyar kézre került a rádió adóvevő is. A két partizánt előbb Husztra, a szárny-parancsnokságra, majd Ungvárra szállították a 8/1. csendőr-nyomozó alosztályra, kihallgatásra, ezt követően Budapestre kerültek. Mindkettőjüket halálra ítélték, a nő esetében azonban az ítéletet életfogytiglanra enyhítették. A partizán nőnek később sikerült megszöknie. A többiek helyi ruszin lakosok segítették, hogy kijussanak a körjük vont gyűrűből. Az osztag nem tudott semmilyen akciót végrehajtani, folyamatosan bujkálva északkeleti irányban, a magasabb hegységek felé menekült. Az üldözőkkel folytatott összecsapásokban négy fő elesett. Az osztag maradéka szeptember közepén elhagyta a Magyarországi területét.⁹⁸

Nem volt sokkal sikeresebb az ugyancsak 1944. VIII. 28-án Ilosva közelében ledobott hét fős PET-RENKO szovjet ejtőernyős partizán osztag sem. A néhány nappal korábban leszállt PRISCSEPA szovjet ejtőernyős partizán osztag miatt a térségben a honvédség és a csendőrség sűrű járőrözést folytatott, így a földet érő ejtőernyősök szinte azonnal fegyveres összecsapásba keveredtek. Két partizánt nem sokkal a megérkezésük után tűzharcban lelőttek, két főt pedig elfogott az ilosvai csendőr őrs járőre. A megmaradt 3 partizánnak később sikerült feljutni a Borló-hegységbe és csatlakoztak USZTA szovjet ejtőernyős partizán osztaghoz.⁹⁹

1944 szeptemberétől a Kárpátalja területén működő partizán osztagok tevékenysége már közvetlen kapcsolatba került a fronton zajló eseményekkel. 1944. IX. 9-én indult a Kárpátok-Ungvár hadművelet, melynek keretében a 4. Ukrán Front 18. hadserege az Uzsoki-, Vereckei és a Toronyi-hágón át, a 17. hadtest pedig a Tatár-hágón keresztül nyomult be Kárpátaljára. A Vörös Hadsereg erői 1944. IX. 30-ra megvetették lábuk a Keleti-Kárpátok fő hegyvonulatán. Eközben a 2. Ukrán Front csapatai Észak-Erdély jelentős részét már elfoglalták, és a front jobbszánya szeptember végére Máramarossziget térségéig jutott. 1944. X. 7-én a 4. Ukrán Front csapatai átkeltek a Vereckei-, 1944. X. 16-án pedig az Uzsoki hágón. 1944. X. 23-án elesett Huszt, 1944. X. 25-én Munkács, 1944. X. 26-án pedig Ungvár. Két nappal később már egész Kárpátalja gyakorlatilag szovjet kézen volt. A harcok hevesességét jelezte, hogy a szovjet csapatok a Kárpátok-Ungvár hadművelet során 53 253 fős veszteséget szenvedtek (11 866 fő halott és eltűntszemély, valamint 41 387 fő sebesült), a német és magyar csapatok pedig Kárpátalja védelmében mintegy 40 000 főt veszítettek (18 000 fő halott és eltűnt személy, valamint 22 000 fő sebesült).¹⁰⁰

Az 1944 szeptember eleji szovjet offenzíva támogatása, újabb felderítési adatok küldése, a hadiszállítás akadályozása és a lakosság hétköznapi életének megzavarása érdekében különböző szovjet szervezetek, a PUT, a Vörös Hadsereg főparancsnoksága, illetve a támadó 4. Ukrán Front vezetése újabb partizán osztagokat dobott le Kárpátalján, köztük a 24 fős BOLOTNYIKOV szovjet ejtőernyős partizán osztagot.¹⁰¹ Az osztagot Bereznik térségében (Szolyva K 15 km) tervezték ledobni, és feladata a Szolyva-Verecke főút, illetve a Szolyva-Vóloc vasútvonal mentén való felderítő és diverziós tevékenység volt. A 2 szállítógép azonban túlrepült a célterületen, és attól 20 km-re, délnyugatra, Kenézipataknál közelében dobta le az ejtőernyősöket. A második gépen utazó 10 fő két részletben ugrott, közben kidobták a kiegészítő felszerelést tartalmazó ejtőernyős zsákokat. Az utolsóként kiugró öt fő nyugat felé elsodródott, és a többiektől hat-nyolc km-re Bábakúttól délre ért földet.¹⁰²

A leszállás után a többségükben német egyenruhába öltözött partizánok észak felé indultak a Borló-hegységen át. Végmártonka község határában elfogtak egy erdőőrt, akitől a Szolyva felé vezető legbiztonságosabb útvonal felől érdeklődtek. Ezzel egyidőben Bábakút mellett is láttak öt, német egyenruhás partizánt északi irányba elvonulni. A partizánok továbbhaladása után a kikérdezett erdőőr bejelentést tett a hátmegi csendőr őrsön. Az őrs egy megerősített járőre (négy csendőr) azonnal a partizánok után indult, és közben riasztották a munkácsi és a szolyvai őrsöket is. A hátmegi csendőrök hajnalban, Végmártonkától északra elfogtak két fegyvertelen férfit, akik először ukrán menekülteknek mondták magukat, hamarosan kiderült azonban, hogy az egységüktől leszakadó partizánok voltak.¹⁰³ 1944. IX. 8-án Vocsitelep (Szolyva ÉK 12 km) vasútállomása mellett hat-hét partizán vonult el, akik lövéseket adtak le az állomásépületből kilépő váltóórre. A váltóór azonnal jelentette az esetet Szolyvára. A szolyvai csendőrök és a helyi honvéd karhatalom hamarosan az ejtőernyősök nyomára akadt. Tűzharc bontakozott ki, két fő partizán meghalt, a többi fogságba esett. Az összecsapás során két fő honvéd is könnyebben megsebesült.¹⁰⁴

1944. IX. 7-én éjszaka a Róna-havas fölé is berepült több szovjet szállítógép. Két PSZ-47 szállította a 22 fős RUSZIN szovjet ejtőernyős partizán osztagot, akik a TKANKO szovjet ejtőernyős partizán osztag által ellenőrzött területén érték földet a biztonságosabb érkezés céljából. Egy harmadik gép pedig nagyobb mennyiségű légi utánpótlást, robbanóanyagot, fegyvert és lőszert, egészségügyi felszerelést és élelmiszert dobott le a TKANKO szovjet ejtőernyős partizán osztag számára. A RUSZIN szovjet ejtőernyős

partizán osztag tagjait szállító egyik gépen a parancsnokkal együtt 11 partizán utazott, két nagy ejtőernyős zsákkal, amelyek tartaléklőszert, élelmet, és robbanóanyagot tartalmaztak.¹⁰⁵ Az osztag első része viszonylag szerencsésen földet ért, csak egy fő szenvedett komolyabb sérüléseket a leszállásnál. A rádiós messzire sodródott, fennakadt egy fán, amikor levágta magát az ejtőernyőről, leesett és kificamította a lábát, a többiek azonban néhány órán belül megtalálták. Az ejtőernyős zsákok viszont elsodródtak, az egyikben a csoport rádiókészülékével, amit több napos keresés után sem találtak meg.¹⁰⁶

Az osztag másik felét szállító gép a frontvonal felett komolyabb légvédelmi tűzbe került és eltért az útvonalától. A célterület fölé érkezve nem találta meg a *TKANKO szovjet ejtőernyős partizán osztag* által gyűjtött jelzőtüzeket, ezért az ejtőernyősökkel együtt visszatért Kijevbe. 1944. IX. 11-én újra megpróbálták ledobni őket, a Kárpátok felett uralkodó rossz időjárás miatt azonban a gépnek korán vissza kellett fordulnia. Végül 1944. IX. 13-án dobták le a *RUSZIN szovjet ejtőernyős partizán osztag* maradék 11 tagját a Róna-havas északi körzetében.¹⁰⁷ A leszállás során a politikai helyettes súlyosan megsérült, és további két fő nem tudott lábra állni. 1944. IX. 14-én *RUSZIN szovjet ejtőernyős partizán osztag* tagjai bevonultak *TKANKO szovjet ejtőernyős partizán osztag* táborába, ahol három napot töltöttek, hogy kipihenjék a földet érés viszontagságait. Ekkor tájékozódtak a helyi viszonyokról és felkészültek a kijelölt feladatuk végrehajtására, majd a sérülteket hátrahagyva, 1944. IX. 17-én útnak indultak déli irányba, Szolyva környékére. 1944. IX. 21-én Beregforrás és Turjamező között alakították ki táborhelyüket. A nap folyamán kilenc partizán a közeli Szarvaskút községben (Beregforrás D 5 km) élelmiszert rekvirált.¹⁰⁸

RUSZIN szovjet ejtőernyős partizán osztag az első támadását 1944. IX. 22-én hajtotta végre, a Perecseny-Polena műúton, Szarvaskút térségében lesből tűz alá vettek két tüzérségi lőszert és élelmiszert szállító teherautót. A támadásban 3 német katona meghalt, a többi kísérő elmenekült. A partizánok az élelmiszer egy részét magukkal vitték, a 2 gépkocsit felgyújtották. A polenai és a poroskői csendőr őrs személyi állományát, az ejtőernyős-elhárító szolgálat egyik alakulatával és a szarvaskúti német katonai raktár őrségének egy részével kivezényelték a partizánok felkutatására a műúttól északra lévő területen. Az osztag azonban ekkorra már az úttól délre, Pataktanya mellett (Kispálos NY 2 km) táboroztak. Kihasználva a szarvaskúti raktár őrségének kivonulását, 1944. IX. 23-án este megtámadták a bázist. Hangtompítós puskával lelőttek három őrt, majd betörték a raktárba. A kialakuló tűzharcban további hat német katona elesett. A partizánoknak két fő veszteségük volt. A támadás után a csoport déli irányban haladt tovább, és 1944. IX. 26-án Bányafalu (Szolyva NY 6 km) közelében létesített tábor.¹⁰⁹

1944. IX. 30-án Beregszentmiklóstól 1 km-re a *RUSZIN szovjet ejtőernyős partizán osztag* aláaknázták a Munkács-Szolyva vasút pályáját. A szerkezet a 415.sz. motorkocsi alatt robbant. A jármű megrongálódott, a rajta tartózkodók közül 13 fő megsérült, a forgalom azonban csak öt órán át szünetelt. A csoport folyamatos felderítést végzett a Munkácsról Verecke, illetve Uzsok irányába vezető főútvonal mentén, és jelentette Kijevbe a megfigyelt csapatmozgásokat. Időközben több ruszin lakos, illetve szökött orosz hadifogoly csatlakozott az osztaghoz. Nagyobb akciókra a csoport azonban nem vállalkozott. Tervezték ugyan a szolyvai lőporüzem elleni támadást, vagy a Kishídvég vasútállomáson veszteglő üzemanyag szállító szerelvény (27 tartálykocsi) felrobbantását, de az erős katonai őrség miatt ezeket nem kockáztatták meg.¹¹⁰ A fokozódó partizán aktivitás miatt 1944. X. 1-jén Szolyva térségében nagyobb csendőri és katonai erők összevonásával tisztogató akció indult a partizánok ellen, melyben Újtővisfalváról (Szolyva NY 4 km) 300 honvéd gyalogos, Kishídvégről (Szolyva NY 8 km) 150 honvéd hegyivadász vett részt. A kutatócsapatok kutyákkal próbálták a partizánok nyomára jutni. Az osztag 10 km-rel délebbre húzódott és Kislécfalva-Bábakút térségében létesített tábor. Útközben, helyi szimpatizánsok, köztük a szentmiklósi ruszin állomásfőnök segítségével egy veszteglő katonai szerelvényből hadianyagot, közte több száz kézigranátot szereztek. Átkelve a Latorica folyón, Repede falunál rajtaütöttek a 6. gyaloghadosztály nyolc katonáján, akik két szekérrel élelmiszert szállítottak. A kísérők közül három főt lelőttek, egy főt elfogtak, a többiek elmenekültek.¹¹¹

1944. X. 11-én értesítették *RUSZIN szovjet ejtőernyős partizán osztagot* rádión értesítették arról, hogy a felsőbb irányításukat a PUT átadta a 4. Ukrán Front Partizán Törzsének. Mivel a szovjet csapatok ekkor már Volóc közelébe értek, a központ — a többi kárpátaljai partizán osztaggal együtt — aktívabb diverziós tevékenységre utasította a *RUSZIN szovjet ejtőernyős partizán osztagot* is. 1944. X. 12-én este a *RUSZIN szovjet ejtőernyős partizán osztag* Beregvár és Kishídvég között aláaknázták a vasúti pályát. Az aláaknázott szakaszon áthaladó első szerelvény alatt a vasúti pálya fölrobbant, melynek következtében a szerelvényt húzó mozdonya és hat vagon kisiklott. A vasútvonal kijavítása egy napig tartott. Az osztag a csatlakozókkal együtt 1944 október közepére 139 főre nőtt. Több 25-30 fős akciócsoportot (az osztagon belüli „hadrendi” elnevezésük szakasz volt) állítottak fel, melyek saját felderítőikkel, robbantókkal, egészségügyi és élelmezési felelősökkel rendelkeztek, és a központi tábortól eltávolodva egyénileg hajtottak végre különböző feladatokat. Így egyszerre több ponton tudtak zavart kelteni, és ez megnehezítette az elhárító erők

hatékony fellépését is. 1944. X. 20-án éjszaka a partizánok összevont támadást indítottak a Bábakúton állomásozó magyar őrszázad ellen. A többnyire idősebb korosztályú, tartalékos legénységen váratlanul ütöttek rajta, elfogtak egy tisztet és 25 honvédet, míg a többiek szétszéledtek. A partizánok két golyószórót, öt géppisztolyt, 28 puskát, 130 kézigránátot és 6 000 töltényt zsákmányoltak.¹¹²

A sikeren felbuzdulva és a Vörös Hadsereg közeledését kihasználva, 1944. X. 23-án este támadást indítottak a Rjapigy községbe beszállásolt honvéd alakulat ellen. A mintegy 100 partizán által automata fegyverek és nagyszámú kézigránáttal végrehajtott váratlan támadást gyorsan megtörte a leharcolt és az arcvonalból kivont csapat ellenállását. Az összecsapásban 16 fő honvéd esett el, 310 fő pedig megadta magát. A partizánok egy géppuskát, hat golyószórót, 38 géppisztolyt, 402 puskát, 800 kézigránátot és 20 000 töltényt zsákmányoltak. Az osztag utolsó nagyobb akciójára 1944. X. 24-én került sor, amikor ismét visszatérve a Latorica jobbspártjára Szentmiklós közelében egy visszavonuló honvéd századdal csaptak össze. A túlerőben lévő, jól felfegyverzett partizáncsoporttal folytatott tűzharcban 40 honvédelesett vagy megsebesült, 20 fő pedig fogságba került. A partizánok 25 főt vesztek. Másnap a Vörös Hadsereg elérte Szolyva térségét. Az osztag működésének 50 napja alatt kisiklatott egy vasúti szerelvényt, felégetett két katonai raktárt, két aknavetőt, két géppuskát és 10 golyószórót, 44 géppisztolyt, 461 puskát, 34 000 töltényt, 1 420 kézigránátot zsákmányolt, 251 fős veszteséget okozott a magyar és német haderőnek és 346 foglyot ejtett.¹¹³

A *RUSZIN szovjet ejtőernyős partizán osztag*nak is támogatást nyújtó *TKANKO szovjet ejtőernyős partizán osztag* parancsnoka 1944 szeptember elejére az osztagát már több akciócsoportra osztotta. Ezeket az akciócsoportokat az osztagon belül századnak nevezték. Embereiből négy akciócsoportot állított fel, melyet 1944 október végére hatra növelt. Az akciócsoportok törzseit a ledobott ejtőernyősök alkották, személyi állományukat a később csatlakozó helyi lakosokkal, szökött katonákkal és hadifoglyokkal töltötték fel. A *TKANKO szovjet ejtőernyős partizán osztag* parancsnoka több akciócsoportot különböző távolabbi térségekbe indított útnak, hogy önálló feladatokat lássanak el. A központi tábortól 40-50 km távolságra tevékenykedő akciócsoportok Uzsoktól Husztig számos helyen zavart tudtak kelteni, ugyanakkor megosztották a partizánok ellen bevethető rendvédelmi és honvédségi erőket. Az egyik ilyen akciócsoport 1944 szeptember elején az Uzsoki hágó előterébe, Fenyvesvölgy-Viharos-Tyiha térségébe vonult. A másik akciócsoport Huszt térségébe indult.¹¹⁴

1944. IX. 10-én *TKANKO szovjet ejtőernyős partizán osztag* parancsnoka értesült róla, hogy újabb tisztogató akció készül ellenük. A Róna-havas körüli stratégiai pontokon német és magyar csapatokat, valamint az ungvári, a munkácsi és a nagybereznai csendőr szárnytól érkező csendőr szakaszokat helyezték el. 1944. IX. 13-án várták azonban *RUSZIN szovjet ejtőernyős partizán osztag* második részlegének érkezését, ezért a *TKANKO szovjet ejtőernyős partizán osztag* egyelőre nem vonult át más térségbe, hanem az ejtőernyősök leszállásának biztosítása érdekében, elterelő akciókba kezdtek. Emberei négy különböző körzetben hajtottak végre kisebb támadásokat, hogy a honvédségi és rendvédelmi erők figyelmét megosszák. Két robbantásra került sor a keskenynyomtávú vasútvonalon Kisberezna és Mércse között. A partizánok az Ungvár-Munkács főútvonalon egy honvéd teherautó oszlopra nyitottak tüzet Szerednye közelében. Mivel a támadások egymástól 30-40 km távolságra történtek, az adott terület átfésülése napokra lekötötte a csendőrség és a honvéd karhatalom erőit. Így 1944. IX. 13-án fogadni tudták *RUSZIN szovjet ejtőernyős partizán osztag* másik részét. 1944. IX. 17-én, amikor a *RUSZIN szovjet ejtőernyős partizán osztag* útnak indult a *TKANKO szovjet ejtőernyős partizán osztag* bázisáról a saját működési körzetébe, a *TKANKO szovjet ejtőernyős partizán osztag* emberei is elhagyták a régi táborhelyet, és Mokra térségében (Turjavágás ÉK 5 km) telepedtek meg.¹¹⁵

1944. IX. 13-án — kihasználva a repülésre alkalmas időjárást — szovjet részről több ejtőernyős osztag is bevetésre került Kárpátalján. PSZ-47 kétmotoros szállítógép Beregszász körzetében, a várostól délnyugatra dobott le öt fő felderítő feladatot ellátó ejtőernyőst. A visszaúton, Dercen térségében (Munkács D 15–20 km) a repülőgép ismeretlen okból lezuhant. A személyzetéből egy fő meghalt, két főt pedig elfogott az alsókerepeci csendőr őrs járőre.¹¹⁶

1944. IX. 18-án jelentős honvéd és csendőr erők kezdték meg a Róna-havas északi körzeteinek átvizsgálását, hogy felszámolják a *TKANKO szovjet ejtőernyős partizán osztag* bázisát. A Perecsnyből érkező egységek Turjaremetétől északi irányban, Nagyturjaszög-Hárs-Kurucvár-Rónafüred felé nyomultak előre. Másik oszlopuk Poroskótól indulva Turjamező-Mezőhuta térségét kutatta át, miközben a partizán osztag törzse éppen a két útvonal között rejtőzött. Északon, a Nagybereznáról induló csapatok egyik oszlopa Viharos-Fenyvesvölgy-Havasköz térségébe vonult, a másik Sóhát-Ungbükös érintésével déli irányba, Rónafüred felé igyekezett. A szolyvai alakulatok kelet felől, Polenán át Dombostelek-Szarvaskút-Beregforrás térségét szállták meg. Egy további alakulat a Róna-havas északkeleti oldala, Szarvasháza-Hidegrét körzetében biztosított. Vagyis a honvéd és csendőr egységek négy oldalról behatoltak a Róna-havas északi

körzetébe és a hegyi falvakat útba ejtve igyekeztek bekeríteni az osztagot. A partizánok azonban a helyi ruszin lakosoktól tájékozódva kitértek a kereső egységek elől, és a hátukba kerülve kisebb rajtaütéseket hajtottak végre egy-egy alegységük ellen. A mozgósított, mintegy 700 katona és 100 csendőr, az ejtőernyős elhárító szolgálat 200 - 300 emberével kiegészítve sem volt elegendő a mintegy 100 km-es hegyes, erdős terület átfésülésére. Ennyi erővel csak a lakott településeket lehetett ellenőrizni és a nagyobb hegyi utakat lezárni. Az akció 1944. IX. 21-én komolyabb eredmény nélkül zárult.¹¹⁷

A kereső alakulatok megérkezésekor a *TKANKO szovjet ejtőernyős partizán osztag* meglapult. A Mokráról északra lévő központi tábor körül körkörös védelmet épített ki. A parancsnoki központot (törzs, hírközpont, ellátó részleg, fegyverműhely, propagandarészleg) két akciócsoport biztosította. Másik három akciócsoport pedig körkörös, mintegy 8-10 km távolságban helyezkedett el. Az egyik akciócsoport Szarvaskút és Turjasebes között, egy másik pedig a Róna-havas déli részén Turjaremete és Antalóc között, egy harmadik pedig Kisturjaszög közelében rendezkedett be, és épített ki állásokat. Az akciócsoportok létszáma 1944 szeptemberében megközelítette, októberben pedig már meghaladta a 100 főt. A *TKANKO szovjet ejtőernyős partizán osztag* széles informátorhálózatot szervezett, hogy a hatóságok, a honvédség és csendőrség minden intézkedéséről időben értesüljön. Amikor 1944 októberben a hadi helyzet alakulása és az erők összevonása miatt a magyar honvédség és a rendvédelmi alakulatok kivonultak egy-egy községből, az osztag parancsnoka azonnal odaküldött egy akciócsoportot, hogy ellenőrzés alá vonja a település környékét.¹¹⁸

A partizánok számára komoly gondot okozott az élelmiszerellátás. Ha nem kaptak a környező falvak lakóitól, akkor betértek olyan községekbe, ahol nem volt csendőrség vagy honvéd alakulat és fegyverrel követeltek élelmet. A partizánok kisebb csoportokban lejártak a Róna-havas déli részére, ahol élelmet szedtek össze, majd visszatértek a 30-40 km-rel északabbra lévő bázisra. A helyi csendőr vagy honvéd járőrök ilyen távolságra nem követték őket, nagyobb kereső akciót pedig néhány gazda vagy vegyesbolt kirablása miatt 1944 őszén a hatóságok már nem indítottak. 1944. IX. 13-án Gombás (Munkács É 15 km) község egyik boltjában jelent meg egy partizán és ételt és italt követelt, majd eltávozott. 1944. IX. 17-én Szerencsfalva (Munkács É 18 km) határában, a terület ellenőrzése közben egy megerősített csendőr járőr nagyobb létszámú partizáncsoportba ütközött. A csendőrök felvették a harcot, és közben Munkácsról erősítést kértek. A tűzharc során a 8/1. ungvári nyomozó alosztály állományába tartozó csendőr életét vesztette. Ugyanezen a napon a Rónahavas északi részén, Havasköz községben 20 fő partizán hét lovat rabolt el a helyi lakosoktól.¹¹⁹

1944. IX. 20-án *TKANKO szovjet ejtőernyős partizán osztag* emberei Szarvasrét község (Poroskő D 5 km) határában kifosztották egy erdőőr házat. A Poroskőről segítségére siető honvéd járőr tűzharcot vívott a támadókkal. Egy partizánt lelőttek. 1944. IX. 24-én a Szarvasréttől 10 km-re, délnyugatra fekvő Patakos községben jelent meg egy kisebb partizán csoport, élelmet, meleg ruhát és dohányt raboltak. A következő rekvirálási kísérlet azonban nem sikerült. 1944. IX. 26-án fegyveres polgárőrök vették fel a harcot az élelemért érkező partizánokkal. Egy fő partizánt lelőttek, egy fő polgárőr megsebesült, a partizánok ezúttal üres kézzel távoztak.¹²⁰

1944. IX. 20-án szállt le a 19 fős *HOMENKO szovjet ejtőernyős partizán osztag* a *TKANKO szovjet ejtőernyős partizán osztag* által ellenőrzött területen. Miután kipihenték magukat, feltöltötték a készleteiket és részletesen tájékozódtak a térségében fennálló helyzetről, a *TKANKO szovjet ejtőernyős partizán osztag* felderítői kíséretében útnak indultak északnyugat irányban, mert kijelölt feladatuk szerint a magyar-szlovák határ területén Nagyberezna-Takcsány, részben szlovák területen kellett tevékenykedniük.¹²¹

1944. IX. 25-re a szovjet csapatok átkeltek a Kárpátok fő gerincén és elérték az Uzsok-Hajasd-Csontos-Révhely (Nagyberezna É 5 km) vonalat. A 30. lövészhadtest elfoglalta az Orosz-hágót, 1944. IX. 30-án pedig a 17. lövészhadtest birtokba vette a Tatár-hágót. A *TKANKO szovjet ejtőernyős partizán osztag* ekkor már 415 főt számlált, és összesen hat, egyenként 50-60 fős akciócsoporttal rendelkezett. Az egyik akciócsoport az Ungvár-Perecseny főútvonal mentén portyázott. Kapuszög település mellett átkeltek az Ung folyón és lesben álltak az országút mentén, majd tüzet nyitottak egy nagyobb teherautó oszlopra, amely a frontra szállított utánpótlást. A támadás után északnak indultak, megkerülték perecsenyt, és Bercsényifalvától északra visszatértek az Ung bal partjára és délkelet felé, Turjaremete irányában haladtak. Nem számítottak ellenségre, de amikor Újszemere község magasságában átgázoltak a Turja folyón, a Perecseny-Szolyva úton akartak átkelni, belefutottak a perecsényi csendőr őrs megerősített járőrébe. A csendőrök tüzet nyitottak a partizánokra. Egy fő partizán meghalt, a többiek visszamehettek az erdőbe.¹²²

Kismogyorósról (Munkács ÉÉNY 15 km) a honvédség élelmezésére magyar honvédek el akartak hajtani egy gulyát. A partizánokkal szimpatizáló ruszin származású bíró értesítette erről *TKANKO szovjet ejtőernyős partizán osztagot*. A partizánok csapdát állítottak, amikor a 22 magyar honvéd megérkezett a

településre, heves tüzeléssel fogadták őket. A honvédek nem számítottak fegyveres ellenállásra, ezért harc nélkül visszavonultak. A Kismogyoróstól két km-re, északra fekvő Rosztovatovci településen a partizánok megölték egy erdészt, mert tájékoztatni akarta a csendőröket, hogy merre van a partizánok bázisa.¹²³

A partizánharc más körzetekben is megélénkült. 1944. X. 5-én *TKANKO szovjet ejtőernyős partizán osztag* egyik akciócsoportja Dombó mellett (Máramarossziget É 25 km) rajtaütött a 10/8. számú légvédelmi figyelő őrsön. A hét honvédet lefegyverezték, az őrs-parancsnok szakaszvezetőt és egy honvédet elhurcoltak. A partizánok 1944. X. 9-én Irhóc-Lázi település mellett egy erdei úton vonuló magyar szekérszlopot támadtak meg. A honvéd század felvette a harcot, az összecsapásnak azonban gyorsan véget vetett egy német gépesített egység közeledése, amit észlelve a partizánok eltűntek az erdőben. A partizánok sikeresebb akciója volt, amikor az egyik akciócsoportjuk 1944. X. 11-én Úrmező közelében (Técső NYÉNY 7 km) robbantást hajtott végre a Huszt-Máramarossziget vasútvonalon, melynek során egy mozdony, hat vasúti kocsis kisiklott és megrongálódott.¹²⁴

Az osztag egyik akciócsoportja időközben 250 főre gyarapodott. Így az akciócsoporton belül három különítményt hoztak létre. Ez az akciócsoport Sólak és Csontos között felrobbantott egy vasúti szerelvényt, melynek következtében egy mozdony, nyolc nyitott és két zárt vasúti kocsis kisiklott és megrongálódott. 1944. X. 6-án robbantást hajtottak végre a Havasköz-Sóhát közötti keskenynyomtávú vasútvonalon. A front közeledése miatt ezt a vonalszakaszt már nem állították helyre. 1944. X. 12-én Sóhát és Szemere közötti, déli irányba vezető hegyi úton a partizánok felégették egy fahidat. 1944. X. 13-án egy honvéd század egy nyilaskeresztes századossal az élen bevonult Havasközre. A partizánok 1944. X. 14-én hajnalban megtámadták a honvéd századot. A honvédek közül 32 fő elesett, 17 fő fogságba esett. Ezt követően egy partizán akciócsoport maradt a faluban, a többiek a Vörös Hadsereg egységei elé indultak. 1944. X. 28-án beolvadtak a 761. lövészezredbe. Az egyesüléskor a Havasköz térségében táborozó partizánok két géppuskával, hat golyószóróval, három géppisztollyal, 116 puskával, egy aknavetővel, 10 pisztollyal rendelkezett. A Vörös Hadseregnek 274 foglyot adott át.¹²⁵

TKANKO szovjet ejtőernyős partizán osztag élelmiszerbegyűjtő akciói a Róna-havason tovább folytatódtak. 1944. X. 10-én ismét Patakosra (Ungvár K 18 km) tört be egy nagyobb partizán csoport. A térségbe kivezényelt csendőrök és honvédek hosszabb tűzharcot vívtak a jól felfegyverzett ellenséggel szemben. A harcban négy fő csendőr elesett egy fő megsebesült, három fő pedig a partizánok fogságába esett, őket elhurcolták. Ugyanezen a napon a partizánok ettől a helytől 15 km-re, északra, Turjavágáson raboltak élelmiszert, 1944. X. 16-án pedig a 10 km-re, északnyugatra fekvő Antalócon rekviráltak ennivalót.¹²⁶ A lakosság folyamatos zaklatása miatt a hatóságok még egy kísérletet tettek, hogy távozásra kényszerítsék a Róna-havas déli körzeteibe betörő partizánokat. 1944. X. 18-án kisebb létszámú honvéd és csendőr alakulatokat helyeztek ki a térség településeire. A következő napokban azonban a front közeledését kihasználva, a partizánok megtámadták ezeket az alakulatokat. Túrjasebes és Patakos településeken éjszaka rajtaütöttek. Patakoson a honvédek éberek voltak, lövöldözés kezdődött, melynek során két partizán meghalt. Túrjasebesen viszont váratlanul, a vendéglőben vacsorázva érte a támadás az ott lévő, csendőrökkel megerősített honvéd szakaszt. A partizánok hangtompítás puskával lelőtték az őrt és kézigránatokkal árasztották el a vendéglőt. Több honvéd és csendőr meghalt, illetve megsebesült. Két nappal később kiűrtette a körzetet, mert az arcvonal már csak néhány kilométerre húzódott.¹²⁷

1944. X. 23-án egy honvéd utász szakasz érkezett Turjavágásra. A szakaszt a *TKANKO szovjet ejtőernyős partizán osztag* három akciócsoportja bekerítette. Meg akarták szerezni az utászoknál lévő robbanóanyagot. Megadásra szólították fel őket, a honvédek ellenálltak, de a nagyobb tűzerő legyőzte őket. Több katona elesett vagy megsebesült. A partizánok kilenc foglyot ejtettek, akikkel a táborukba vitték a robbanóanyagot. Az összecsapásban egy fő partizán is megsebesült.¹²⁸

1944. X. 26-án, amikor a szovjet csapatok bevonultak Munkácsra, a *TKANKO szovjet ejtőernyős partizán osztag* azt a parancsot kapta, hogy küldjön partizánokat a Munkács-Ungvár közötti főút közelébe, hogy megzavarják a magyar és német csapatok visszavonulását. Az osztag három akciócsoportja Alsószlatina térségében (Ungvár DK 15 km) bekerítették egy leharcolt magyar honvéd zászlóaljat. Rövid tűzharc után a honvédek feladták a küzdelmet, egy részük elmenekült, sokan a partizánok fogságába estek. A Beregszőlős-Cserhát közötti erdei úton (Munkács ÉK 8 km) a partizánok tüzet nyitottak egy tűzérési oszlopra. A honvédek rövid ellenállás után a lövegeket hátrahagyva a főútvonal felé elmenekültek. Az ütőképes csendőr alakulatok fronton való alkalmazását és kivérzését kihasználva, illetve a szovjet csapatok gyors közeledésére építve a nagy létszámú partizán osztagok szabadabban mozogtak és aktívabb tevékenységet folytattak. A *TKANKO szovjet ejtőernyős partizán osztag* 1944 október végére már 883 főből állt, akik 13 akciócsoportba szerveződve hajtottak végre akciókat, és mintegy 600 szimpatizáns civil lakos támogatta őket titokban. Fegyverzetükbe hét géppuska, 24 golyószóró, 141

géppisztoly, 657 puska, 39 pisztoly, két aknavető és mintegy 100 000 töltény tartozott, és egyéb katonai felszerelés mellett hat rádióállomással rendelkeztek.¹²⁹

A szovjet főerőkkel szemben azonban a könnyű fegyverzetű csendőr alakulatoknak nem volt reális esélye. Az ungvári tanzászlóalj két századát 1944. X. 6-án riadóztatták, alárendelték az 1. hadsereg 13. hadosztályának, és azonnali menetparancsot kaptak, hogy vonuljanak fel a Vereckei-hágó védelmére. A 130 fős századok fegyverzete egy géppuska, három golyószóró, 15 géppisztoly, 110 puska és 12 pisztoly, valamint 500 kézigránát volt. 1944. X. 7-8-án a csendőrök Alsó- és Felsőverecke települések körzetében harcoltak a nagy túlerőben lévő páncélosokkal támogatott szovjet erőkkel, majd 1944. X. 8-án visszavonultak az Árpád-vonalba, ahol 1944. X. 10-ig folytatták a küzdelmet. Mivel elfogyott a lőszerük, az állásokat fel kellett adniuk. Miután azonban lőszerutánpótláshoz jutottak, visszafoglalták korábbi állásaikat, és a kivonásukig kitartottak. Az 1944. 7. és 1944. X. 17. között zajló, 10 napos egyenlőtlen harcban a csendőr zászlóalj 50%-os veszteséget szenvedett. A következő napokban az 1. század Munkács előterében rendezkedett be védelemre, a 2. századot pedig kivezényelték a Borló-hegység partizánjai elleni tisztogató akcióra. Egy héttel később a két század Ungvár védelménél újra egyesült. 1944 október végén a zászlóalj parancsot kapott, hogy a megmaradt csendőröket indítsa útnak Budapestre. Ekkorra azonban az eredeti személyi állománynak már csak 20-25%-a volt harcképes. A főváros védelme során ezek nagy része is elesett.¹³⁰

1944. X. 14-én és 15-én a *BUJANOV szovjet ejtőernyős partizán osztag* megérkezett Kárpátaljára, amelyet még 1944. IX. 25-én Szvjatosinoban állították össze. 1944. X. 6-tól azonban az északkelet-magyarországi ejtőernyős bevetések irányítását átvette a 4. Ukrán Front Partizán Törzse vette át, ezért az osztag tagjait vonaton Sztanyiszlavba küldték. Feladataikat a Sztanyiszlav közeli oprisovcei partizánbázison határozták meg számukra.¹³¹ Az osztag személyi állománya eredetileg 29 főből állt (20 magyar és kilenc szovjet) közülük végül 14 magyar és kilenc szovjet partizán került bevetésre. Az osztag működési területének a Kassa és Sárospatak közötti területet, a Zempléni hegység térségét jelölték ki, feladata katonai felderítés, propaganda és agitáció a lakosság körében és a közlekedési hálózat elleni robbantásos akciók végrehajtása volt. Mivel az ebbe a térségbe ledobott osztagokat a magyar rendvédelem szinte azonnal felszámolta, a *BUJANOV szovjet ejtőernyős partizán osztagot* biztonságos helyen, a *TKANKO szovjet ejtőernyős partizán osztag* által ellenőrzött területen földre. Ez azonban mintegy 100 km-re volt a Zempléni hegységtől.¹³²

A 4. Ukrán Front Partizán Törzse előzetesen értesítette a *TKANKO szovjet ejtőernyős partizán osztagot* a *BUJANOV szovjet ejtőernyős partizán osztag* érkezéséről. A *TKANKO szovjet ejtőernyős partizán osztag* parancsnoka felderítőket küldött ki a leszállási zónát övező körzetbe, hogy összeszedjék az esetleg elsodródó ejtőernyősöket. Az első részleg, 20 fő a Róna-havason szállt le Nádaspatak térségében (Munkács ÉÉK 25 km). Hármán közülük a földet éréskor lábukat törték, kettejük pedig messzebbre sodródott, de néhány órán belül mindenkit megtaláltak. Másnap este egy újabb repülőgép érkezett, amely a csoport hátra maradt négy tagját, és nagyobb mennyiségű felszerelést, robbanóanyagot, lőszert, élelmiszert hozott a *BUJANOV szovjet ejtőernyős partizán osztagnak*, amely két napot a táborában töltött, majd 1944. X. 18-án este, a sérülteket hátrahagyva Sárospatak felé indult.¹³³

Árok község közelében a csoport beleütközött az ókemencei csendőr őrs megerősített járőrébe. Bár a partizánok fölényben voltak igyekeztek kitérni a további harc elől. Az erdőn keresztül végrehajtott éjszakai menet során öt fő elszakadt a többiektől, magukra maradvá felhúzódtak a hegyekbe. Elsősorban a helyi lakosság körében folytattak propaganda tevékenységet. Egy Kelet-Szlovákiában működő partizán osztag felderítőivel összetalálkoztak, és egy időre csatlakoztak ehhez az osztaghoz, így ki tudták egészíteni a készleteiket. A *BUJANOV szovjet ejtőernyős partizán osztagtól* lemaradók azonban nem akarták elhagyni Ungvár körzetét. Ezért amikor 1944. X. 15-én tudomást szereztek arról, hogy idősebb korosztályhoz tartozó póttartalékos őrszakasz a közelben teljesített szolgálatot, rábeszélte őket, hogy adják át a fegyvereiket és menjenek haza. Csatlakozó helyi lakosokkal és néhány katonaszökevénnel a leszakadt partizánok száma 1944. X. 20-ra már 35 főre növekedett. 1944. X. 28-án találkoztak a Vörös Hadsereggel.¹³⁴

A *BUJANOV szovjet ejtőernyős partizán osztag* kettészakadásával az osztag fő ereje is nehéz helyzetbe került, mert a leszakadók ismerték a biztonságos útvonalat és azokat a konspirációs kapcsolatokat, akiknek segíteni kellett volna abban, hogy eljussanak Sárospatakig. Mivel nem lehetett tudni, hogy a leszakadókat nem fogták-e el, és az Ungvár-Perecsény út mentén — amelyen át kellett volna kelniük — erős volt a katonai jelenlét, ezért az osztag parancsnoka úgy döntött, hogy egyelőre nem mennek tovább, hanem Rohonca (Ungvár ÉK 10 km) körzetében maradnak. Felvették a rádiókapcsolatot a 4. Ukrán Front Partizán Törzsével, amely jóváhagyta a döntését és az Ungvár-Perecsény közötti katonai forgalom megfigyelésére utasította az osztagot.¹³⁵ 1944. X. 10-én *BUJANOV szovjet ejtőernyős partizán osztag* felderítői szovjet területre igyekvő, 50 fős szlovák katonai alakulattal találkoztak, amely a csehszlovák

hadtesthez akart csatlakozni. Néhány partizán átkísérte a szlovák katonákat a határon. A partizánok sok időt fordítottak a propagandára, a helyi ruszin lakosság meggyőzésére, hogy forduljanak szembe a magyar és német hatóságokkal. Többen csatlakoztak az partizánokhoz, melynek létszáma 1944 október közepére 70 főre nőtt. 1944. X. 18-án összecsapásra került sor a partizánok, illetve honvéd-csendőr vegyesjárőr között. A tűzharcban egy fő partizán elesett, az osztag parancsnoka pedig megsebesült, így annak vezetését a helyettese vette át.¹³⁶

A partizánok felderítették, hogy Rohoncán 10 honvédből álló rajt szállásoltak el. 1944. X. 20-án 13 partizán lement a faluba ahol bekerítették és lefegyverezték a honvédeket. Utána élelmiszert rekviráltak a lakosságtól. Két honvéd azonban nem tartózkodott a körletben, visszatérve észlelték a partizánokat, a szomszédos Felsődomonyára siettek és jelentették az esetet. Hajnalban két német szakasz érkezett Rohoncára. Rövid tűzharc után a partizánok a zsákmányolt élelemmel és fegyverekkel (egy golyószóró, két géppisztoly, öt puska) elvonultak. A németek nem üldözték őket a hegyekben, a partizánok mégis úgy döntöttek, hogy egyelőre visszatérnek a Róna-havas belsejébe. Néhány nappal később egy visszavonulóban lévő leharcolt honvéd zászlóalj tréningtelepe haladt el Nádaspatak közelében. partizánok aknákat telepítettek az útra, lesállást foglaltak, és rajtaütöttek a 48 emberből álló oszlopon. Az aknák robbanására és a géppisztolytűzre a honvédek szétfutottak az erdőben. A partizánok több foglyot is ejtettek, akiket kikérdeztek, és a szerzett információkat továbbították Sztanyiszlavba. Ekkora az osztag létszáma csatlakozó katonákkal és a helyi lakosokkal együtt mintegy 30 főre emelkedett.¹³⁷

1944. X. 20-án átkeltek az Ung folyón, és Ungvár közelébe húzódtak. 1944. X. 22-én Ungdaróc közelében (Ungvár DNY 3 km) robbantást hajtottak végre, megrongáltak egy kisebb vasúti hidat. 1944. X. 24-én éjszaka támadást intéztek a városi villanytelep ellen. A telepen éjszaka négy fős őrség tartózkodott, két fő német katona és két fő német szolgálatban álló hucul. A partizánok előző nap rábeszélést a két hucult, hogy robbantsák fel a telep 600 kW teljesítményű dinamóját, amit azok a szovjet csapatok közeledésének hatására meg is tettek. Az akciónak azonban sok értelme már nem volt, ugyanis két nap múlva a Vörös Hadsereg bevonult Ungvárra, és az áramkiesés már nekik okozott gondokat. A partizánok 1944. X. 24-én még parancsot kaptak arra, hogy vonuljanak Csap körzetébe és ott folytassanak diverziós tevékenységet. Erre azonban már nem került sor. A szovjet csapatok előrenyomulása folytán, 1944. X. 28-án a partizánok találkoztak a Vörös Hadsereggel.¹³⁸

A Kárpátalján harcoló 12 fős *BUJANOV szovjet ejtőernyős partizán osztag* eredeti létszáma, a bevetés időszakában 166 főre gyarapodott. Tevékenységük során mintegy 1 200 főt tudtak bevonni a fegyveres harcba, és közel 1 500 szimpatizáns támogatta őket, elsősorban az ukrán és ruszin lakosság köréből.¹³⁹

Partizántevékenység a Felvidéken

Az Észak-Magyarországon és a Felvidéken folyó partizántevékenység számára fontos háttérrel jelentett, hogy 1944 nyarán szovjet részről jelentős partizánerőket vetettek be szlovák területen, kiaknázva a magasabb hegységek és nagyobb erdőségek adta lehetőségeket. 1944 nyarán 24 szovjet ejtőernyős partizán osztagot dobtak le Szlovákiában, megközelítőleg 400 fővel. Ezek célja a felderítő és diverziós tevékenység mellett a szlovák lakosság mozgósítása volt a németellenes harcra. A szovjet ejtőernyős partizán osztagok jelentős szerepet játszottak az 1944. VIII. 29-én kirobbanó szlovák nemzeti felkelés előkészítésében és katonai megszervezésében. A Besztercebánya-Liptószentmiklós-Breznóbánya térségében működő szovjet ejtőernyős partizán osztagok közül a három legjelentősebb — *JEGOROV szovjet ejtőernyős partizán osztag*, *VOLJANSZKIJ szovjet ejtőernyős partizán osztag* és *VELICKO szovjet ejtőernyős partizán osztag* — tevékenységei magyar területeket is érintett.¹⁴⁰

A 22 partizánból álló *JEGOROV szovjet ejtőernyős partizán osztagot* 1944. VIII. 6-án vetették be, és 1944. VIII. 28-án már több mint 600 főt számlált. A 15 fős *VOLJANSZKIJ szovjet ejtőernyős partizán osztag* 1944. VIII. 6-án szállt le Szlovákiában és 1944. VIII. 28-án már 500 fővel, 1944. IX. 14-én pedig már 1 384 fővel rendelkezett, ekkor elnevezték magukat a „Szlovákok szabadságáért” dandárnak. A 11 fős *VELICKO szovjet ejtőernyős partizán osztag* 1944. VIII. 7-én ért földet a Felvidéken és 1944. VIII. 28-án már 360 főre gyarapodott, 1944. X. 1-jén pedig az osztag létszáma már meghaladta az 1 000 embert. 1944 október elején, szlovák területen hat jelentősen megerősödött szovjet ejtőernyős partizán osztag és 20 kisebb önálló szovjet ejtőernyős partizán osztag tevékenykedett összesen 15 845 főnyi létszámmal. 1944 november végére a szovjet ejtőernyős partizán osztagok személyi állománya elérte a 17 009 főt. 1944. október-november folyamán a partizánok 12 596 ellenséges katonát kapcsoltak ki a harcokból (halott, sebesült, fogoly) 47 vasúti szerelvényt siklaltak ki, 20 harckocsit, 22 repülőgépet, 260 gépjárművet semmisítettek meg, 22 vasúti 30 közúti hidat és átereszt robbantottak fel.¹⁴¹

A PUT a magyar kommunista vezetők javaslatai nyomán 1944 augusztusától fokozott figyelmet fordított az észak-magyarországi bánya- és ipartelepek térségében a partizántevékenység

megszervezésére. ROSENFELD (RÁKOSI) Mátyás és társai azt állították, hogy a Salgótarján-Ózd-Diósgyőr körzetében kibontakozó partizán mozgalom mozgósítani fogja az ottani németellenes érzelmű munkásságot, ami a haditermelés érzékelhető visszaesését eredményezheti, illetve az ország egyetlen gerillaharcra alkalmas, hegyes, erdős régiójában jelentősebb fegyveres ellenállást teremthet. Mivel a szovjet katonai vezetés már számolt a szlovák nemzeti felkelés kirobbanásával, ezért a PUT is hasznosnak ítélte, ha a Szlovákiával szomszédos salgótarjáni, ózdi és diósgyőri körzetben nagyobb partizánbázist sikerül kiépíteni. A magyar kommunista vezetők által festett képnek azonban nem volt reális alapja. A viszonylag jól járható hegyek és az egybefüggően nem túl nagy, könnyen áttekinthető erdők nem kedveztek a magyarországi partizánharc számára, és a lakosság, még a nagyipari munkásság sem fogadta túlzott bizalommal a szovjet ejtőernyősöket.¹⁴²

1944. VIII. 8-án nyolc magyar és öt szovjet partizánból álló *SZŐNYI szovjet ejtőernyős partizán osztag* került bevetésre Tarnalelesz közelében (Ózd DNY 20 km).¹⁴³ Feladatuk olyan központi bázis kiépítése volt, ahol újabb csoportokat és hadianyagot fogadhattak és agitációs tevékenységet fejthettek ki a térség munkásai körében, ellenállásra, szabotázs tevékenységre mozgósíthattak, felderítési információkat gyűjthettek a körzetben működő hadiipari üzemekről, illetve diverziós tevékenységet is megvalósíthattak, elsősorban a közlekedési útvonalak, a hadiszállítások ellen.¹⁴⁴ Az osztag földet érésakor több ejtőernyős fákra zuhant és megsérült, az utolsóként ugró három fő pedig észak felé messze elsodródott és a hegyvonulat másik oldalán, Domaháza közelében szállt le, a többiektől 15 km-re. A partizánok kézre kerítésére a hatóságok nagy erőket mozgósítottak, két század honvédet, egy szakasz csendőrt a VII. miskolci csendőr kerület ózdi szárnyától, és az ejtőernyős-elhárító szolgálat helyi alakulatait, melyek lezárták a leszállási hely körzetét. 1944. VIII. 10-én a járdánházai erdészlak közelében a kutatást végző 12 honvéd és az ózdi csendőr szárny 1. szakaszának 11 csendőre rátalált az ejtőernyősökre. A kialakuló tűzharcban két fő partizán megsebesült. Menekülés közben a partizánok felszerelésük nagy részét eldobálták. 1944. VIII. 11-én a honvédek elfogták az osztagtól elszakadt három főt. 1944. VIII. 12-én heves tűzharc bontakozott ki a kereső alakulatok és az ejtőernyősök között Dobronya-Padostető térségében, de partizánok automata fegyvereikkel fel tudták tartóztatni az üldözőket, és ismét egérutat nyertek.¹⁴⁵

1944. VIII. 17-én a *SZŐNYI szovjet ejtőernyős partizán osztag* parancsnoka két társával felderítésére indult, de a Domaháza-Hangony műút térségében, Laczópadjánál tűzharcba keveredtek. Mindhárman megsebesültek, közülük két fő később belehalt sérüléseibe, a könnyebben sérült parancsnok visszameneült az erdőbe. A magára maradt csoporton belül vita alakult ki. A magyarok el akartak rejtőzni, hogy kivárhják a felkutatásukra indított keresőakciók befejezését, a szovjetek viszont a biztonságosabb szlovák területekre akartak átvonulni. Az osztag szétesett, a magyarok elszéledtek, próbáltak hazajutni, a szovjetek pedig észak felé indultak, és többnapig gyaloglás után a szlovák partizánok által ellenőrzött területre értek, ahol csatlakoztak a *JEGOROV szovjet ejtőernyős partizán osztaghoz*.¹⁴⁶

1944. VIII. a PUT erősítést küldött a *SZŐNYI szovjet ejtőernyős partizán osztag* számára, nem tudva, hogy az egység már nem létezik. Domaháza-Gesztete térségében négy szovjet és nyolc magyar ejtőernyős ereszkedett le. A *SZŐNYI szovjet ejtőernyős partizán osztag* felkutatása céljából a körzetben tartózkodó ózdi csendőrök az újonnan leszállt partizánok keresésére indultak. Másnap megtalálták őket és heves tűzharcban hat partizánt megöltek, hat főt pedig elfogtak.¹⁴⁷

1944. VIII. 30-án, Feleden igazoltatás során egy csendőr járőr letartóztatta a *SZŐNYI szovjet ejtőernyős osztag* egyik tagját. 1944. IX. 2-án pedig a rudabányai csendőr őrs elfogta a *SZŐNYI szovjet ejtőernyős partizán osztag* hazatérő két tagját. Az osztag-parancsnok három hétig egyedül kóborolt a környéken, a helyi lakosoktól szerzett élelmet, tanyák gazdasági épületeiben húzta meg magát éjszakára. 1944. IX. 7-én hajnalban az ózdi csendőr szárny 2. szakasza és a hangonyi csendőr őrs személyi állományába tartozó nyolc csendőr a Kissikátor melletti Macska-tanyán rajtaütött a bujkáló partizánon és mivel ellenállást tanúsított, lelőtték, így az osztag maradványát is felszámolták.¹⁴⁸

1944. VIII. 29-én, jelentős szovjet közreműködéssel kirobbant a szlovák nemzeti felkelés. A szovjet hadvezetés 1944. IX. 8-án megindította a Kárpátok-Dukla hadműveletet, melynek célja a Duklai szoroson áttörve Kelet-Szlovákia, Eperjes térségének elfoglalása volt. Az offenzíva főcsapást az 1. Ukrán Front 38. hadserege és a 4. Ukrán Front 1. gárdahadseregének részei mérték. A szovjet hadvezetés remélte, hogy a szlovákiai felkelés, a Felvidéken működő nagyszámú partizán osztag komolyabb segítséget tud nyújtani a Vörös Hadsereg előrenyomulásához, naprakész felderítési adatokkal, az ellenség hadiszállítási akadályozásával, a közbiztonság megzavarásával és annak helyreállítására nagyobb fegyveres erő háterszágbeli lekötésével. Ezért a PUT újabb ejtőernyős partizán osztagokat dobott le a Felvidéken. Az új osztagok egy része a felkelők által elfoglalt területen, viszonylagos biztonságban érhetett földet, és rövid pihenés és felkészülés után indult útnak a saját feladata teljesítésére. 1944. IX. 1-jén került bevetésre a 39 főből — magyar, osztrák, cseh, szlovák, orosz és ukrán származású katonákból

— álló SZAGYILENKO szovjet ejtőernyős partizán osztag, amely Szepesapátka (Kassa ÉNY 15 km) körzetében ért földet, a MARTINOV szovjet ejtőernyős partizán osztag által ellenőrzött területen. Az osztagot három részletben dobták le a Felvidéken.¹⁴⁹

Az első csoportban hét szovjet és hét magyar ugrott.¹⁵⁰ A leszállásnál egy fő megsérült, fennakadt egy fán, és amikor elvágta az ejtőernyő köteleit, lezuhant a földre, mindkét lábát eltörte. Reggel eszméletlen állapotban találtak rá a többiek. Az orvos sinbe tette, és ideiglenesen egy erdészházban helyezték el. Később magukkal vitték a felkelők egyik repülőterére és egy hadianyagot hozó szovjet szállítógépen visszaküldték Kijevbe. A SZAGYILENKO szovjet ejtőernyős partizán osztag, második része 1944. IX. 13-án, a harmadik része pedig 1944. IX. 16-án szállt le ugyanabban a körzetben. 1944 októberben a felkelés ellen harcoló német csapatok nyomása jelentősen megerősödött, ezért a SZAGYILENKO szovjet ejtőernyős partizán osztag, nyugatra vonult, Breznóbánya térségébe, és a várostól délre, hét km-re, Feketebalogon rendezkedett be. 1944. X. 15-én az osztag már 104 főből állt. 1944 november végére pedig létszámuk 303 főre gyarapodott, köztük 71 fő volt magyar.¹⁵¹

1944. XII. 2-án a csoport kiszabadította a Szinóbányán (Losonc É 15 km) állomásozó munkaszolgálatos zászlóalj 300 tagját. Foglyul ejtettek a keretből 15 honvédet, felvették az egyenruhájukat, és így agitálták a keret többi tagját, hogy nincs értelme a fegyveres ellenállásnak. A keretlegénységet végül lefegyverezték, a munkaszolgálatosok közül 80 fő csatlakozott a SZAGYILENKO szovjet ejtőernyős partizán osztaghoz, a többiek szétszéledtek. Ezt követően a magyarokból század elnevezéssel önálló akciócsoportot állítottak fel. Az osztag egy másik, ugyancsak század elnevezésű akciócsoportjában mintegy 50 fő magyar partizán harcolt. 1945 januárjában a SZAGYILENKO szovjet ejtőernyős partizán osztag dandárrá nevezte át magát. Az alakulat állományába 1945. I. 10-én 485 fő szlovák, 355 fő orosz, ukrán és 174 fő magyar partizán tartozott.¹⁵²

A magyar kommunista vezetés szorgalmazására a PUT továbbra is foglalkozott az észak-magyarországi iparvidéken létrehozandó partizánbázis gondolatával. A SZŐNYI szovjet ejtőernyős partizán osztag és az utánpótlásként ledobott osztag sorsáról Kijevnek még nem volt világos képe, ezért újabb bevetést határoztak el. A szvjatosinói táborban 1944 szeptember elején arra készültek, hogy hét orosz, 15 szlovák és cseh partizánból álló osztagot dobjanak le szlovák területen. ROSENFELD (RÁKOSI) Mátyás és a NÓGRÁDI szovjet ejtőernyős partizán osztag azirányú sürgetésére azonban, hogy Észak-Magyarországon mielőbb épüljön ki egy partizánközpont, a PUT parancsnoka úgy döntött, hogy a KUZNYEC szovjet ejtőernyős partizán osztagot inkább Magyarország területén fogja bevetni. Tervezték további osztagok ledobását is a Salgótarján-Ózd-Diósgyőr hadiipari centrum körzetében. A KUZNYEC szovjet ejtőernyős partizán osztag sikeres bevetése esetén bevetették volna Salgótarján térségében a SÓLYMOSI szovjet ejtőernyős partizán osztagot is, továbbá Ózd közelében a PALÁSTI-HARSÁNYI szovjet ejtőernyős partizán osztagot, valamint Diósgyőr határában pedig a MARKOVICS szovjet ejtőernyős partizán osztagot. 1944. IX. 2-án KUZNYEC szovjet ejtőernyős partizán osztag parancsnoka utasítást kapott arra, hogy a partizániskola növendékeiből állítson fel három 20 fős osztagot, úgy, hogy a törzs-parancsok, a felderítő-parancsnok, a robbantó, a rádiós és az egészségügyi személyzet minden egységben orosz legyen, a többiek pedig magyarok. Az elképzelés az volt, hogy a három osztagot egymás után bevetve egy nagyobb bázist alakítsanak ki Salgótarján-Ózd-Miskolc-Eger térségében.¹⁵³

A KUZNYEC szovjet ejtőernyős partizán osztag feladata, részben az volt, hogy készüljön fel további ejtőernyős osztag fogadására, folytasson folyamatos felderítést a helyi hadiipar tevékenységéről. Emellett, hajtson végre diverziós akciókat a közúti és vasúti szállítás, illetve a helyi közigazgatás, csendőr őrsők, és honvédségi létesítmények ellen, valamint folytasson széleskörű agitációs tevékenységet a lakosság körében, és vegyen rá minél több embert, hogy csatlakozzon a partizánokhoz. Az osztag orosz tagjai nem örültek az új feladatnak, hogy nem szlovák területen kerülnek ledobásra, ahol több támogatásra számíthatnának és tudnának kommunikálni a helyi lakossággal. A szovjet ejtőernyős osztag parancsnoka 1944. IX. 5-én személyesen igyekezett meggyőzni őket arról, hogy a magyar lakosság is szimpátiával fogadja majd őket. A KUZNYEC szovjet ejtőernyős partizán osztag elsőként bevetésre kerülő csoportjába nyolc szovjet és 13 magyar tartozott.¹⁵⁴ A magyar és az orosz részleg tagjai nem ismerték egymást, csak a bevetés előtt találkoztak, és nyelvi akadályok miatt a tolmács kivételével beszélni sem tudtak egymással. A magyar részleg parancsnoka a saját embereit sem ismerte, három nappal a bevetés előtt találkozott velük először. Az ejtőernyősök felszereléséhez egy golyószóró, 20 géppisztoly (három-három tárral), egy távcsöves, hangtompítós puska négy pisztoly és 40 kézigránát tartozott. A ruházatuk vegyes volt, magyar és orosz ruhadarabokat egyaránt viseltek. A KUZNYEC szovjet ejtőernyős partizán osztag parancsnokát amerikai dollárral, a magyar részleg parancsokát pedig német márkával látták el (főként élelmiszervásárlási céllal), pengőt viszont egyikükük sem kapott.¹⁵⁵

1944. IX. 7-én a *KUZYNEC szovjet ejtőernyős partizán osztag* két PSZ-4747 szállítógéppel indult útnak Kijevből. Az egyik gépen tartózkodott az osztag parancsnoka és öt orosz, valamint négy magyar partizán. Ez a gép szállította az ejtőernyős zsákba a robbanóanyagot, a tartaléklőszert, az élelmiszert és az egészségügyi felszerelést is. A második gépen kapott helyet kilenc magyar, valamint két orosz partizán. A tervek szerint a ledobás centruma Istenmezeje lett volna (Salgótarján K 20 km), bár a célterületet alaposabb helyismeret nélkül találmányra választották ki a térképen. Az első gép a front felett erős légvédelmi tüzet kapott, valamelyest eltért az útiránytól, és a tervezettől 14-15 km-re, délkeletre, a Tarnalelesz-Fedémes-Egerbocs-Szúcs által határolt erdős területen dobta le az ejtőernyősöket. Már ugrás előtt baleset történt a gépen, az osztag részeg felderítő parancsnoka ráesett az egyik magyar partizán lábára, akinek így sérülten kellett ugrania. A földet érés után nem találtak meg két partizánt és az egyik ejtőernyős zsákot sem. A megtalált zsákot pedig el kellett ásniuk, mert 4 ember kellett volna a cipeléséhez. Elvesztették továbbá a rádió tartalék telepjeit is, így nem sikerült kapcsolatba lépniük Kijevvel. Az ejtőernyősök leszállását a hatóságok azonnal felfedezték, és mozgósították az ejtőernyős-elhárító szolgálatot, az Egerben állomásozó gyalog zászlóalj, illetve a körzet csendőr őrszeit, mindenekelőtt a tarnaleleszi és az egercsehi őrsöt.¹⁵⁶

Az egyik ejtőernyős partizán felszerelését hátrahagyva megkísérelte eladni az ejtőernyőjét az aranyosi útkaparónak, hogy ételt és italt vehessen az árán. Az útkaparó bejelentése nyomán az egercsehi csendőr őrs járőre a leszállást követő egy-két órán belül elfogta a partizánt. Az üldözés miatt az osztag folyamatosan menekült, ÉK irányában. A sérült lábú partizán és két magyar társa lemaradt az oroszoktól. Mivel a sérült magyar partizán egy idő után már nem tudott menni, külön-külön próbáltak elrejtőzni az erdőben. Az osztag-parancsnok és négy embere tűzharcba keveredett a csendőrökkel és a honvédekkel. A rádiós súlyos sebesülten hátra maradt, a parancsnok és három fő viszont ki tudott törni a bekerítésből. A terület átfésülése során az egercsehi csendőr őrs járőrei elfogtak két partizánt és bevitték Egercsehibe. Egyikük másnapra belehalt a sebesülésébe. 1944. IX. 9-én az egeri helyőrség egyik alegysége elfogta az erdőben bujkáló partizánok egyikét, és mint áruló katonaszökevényt a helyszínen agyonlőtték. A honvédek megtalálták az osztag ejtőernyőit, a felszerelést tartalmazó zsákot, a rádiót, és azokat bevitték Egercsehibe. A partizánharcban járatlan honvédek több alkalommal is tüzet nyitottak a keresésben résztvevő más honvéd alakulatokra. Ennek során egy honvéd életét vesztette.¹⁵⁷

1944. IX. 10-én *KUZYNEC szovjet ejtőernyős partizán osztag* egyik bujkáló és éhező tagja bement egy házba Egercsehiben. Adtak neki enni, de rábeszéltek, hogy jelentkezzen önként a csendőrségen, mert az őrs-parancsnok korrekt ember. A partizán feladta magát. Nem esett baja, 1944. IX. 11-én beszállították Miskolcra, a 7. csendőr kerület nyomozó alosztályára. Ugyanezen a napon az osztag parancsnoka a megmaradt három emberével Egercsehitől ÉK irányban öt-nyolc km-re, Bekölce, Balaton községek körzetében rejtőzött. Ezt követően nyugat felé indult, Istenmezeje-Váraszó térségébe, a ledobás tervezett helyére. 1944. IX. 11. és 1944. IX. 16. között ott szerették volna megtalálni a második gépen érkező partizánokat. A salgótarjáni határvadász zászlóalj alegységei azonban folyamatosan kutatták a környéket, ezért a partizán osztag már ledobott és megmaradt része mivel újonnan érkező társaik nyomát sem találták, ezért szlovák terület felé indultak, és északkeleti irányában elhagyták Magyarországot.¹⁵⁸

KUZYNEC szovjet ejtőernyős partizán osztag második részét szállító repülőgép az első gép után egy órával indult Kijevből. Ez a gép is erős légvédelmi tüzet kapott a front térségében, ezért a ledobás a tervezett helytől 20 km-re, északra, Gesztete-Ajnácskő térségében történt. Egyikőjük fennakadt egy fán és súlyos sérüléseket szerzett, eltört a bordája. Egy másik partizán is egy fára zuhant, mire levágta magát és lejutott a földre megsérült a lába és eltört a keze. Mások is fákra érkeztek, de szerencsésebbek voltak, és épen jutottak le a földre. Az osztag újonnan érkezett részének a vezetője — miután megállapította, hogy hol vannak — délre indította a partizánokat a tervezett ledobási helyükre, hogy egyesüljenek a másik részleggel. A vonuló partizánok beleütköztek a gesztetei főjegyző által vezetett kisebb ejtőernyős-elhárító alakulatba, amely néhány vadászból, erdőőrökből, és leventékből állt. Lövöldözésre nem került sor, a főjegyző csapata látva az automata fegyverekkel felszerelt csoportot, gyorsan visszavonult. Visszaérve a faluba azonnal értesítette a feledi csendőr őrsöt és erősítést kért tőlük. A partizánokat az erdőkerülő vezette át egyik erdőből a másikba, hogy észrevétlenek maradjanak. Időközben két erdész megtalálta a sebesült partizánt és jelentette a feledi csendőr őrsnek. 1944. IX. 8-án elfogták a sebesültet és az egyik fán fennakadt partizánt is. Két partizán a többiekől még északabbra ért földet, mert az ugrás előtt egyikük meggondolta magát és nem akarta elhagyni a gépet. Az orosz személyzet némi huzavona után egyszerűen kilökte a szállítóból.¹⁵⁹

1944. IX. 10-én a *KUZYNEC szovjet ejtőernyős partizán osztag* újonnan érkező része Zabar község mellett táborozott. Egyikőjük bement a faluba, hogy élelmet szerezzen, de nem ment vissza társaihoz. Mivel reménytelennek látta ezt az erdei küzdelmet, civil ruhát szerzett és hazament Újpestre, ahol saját

ellenálló csoportot szervezett. Az üldözők éjszaka utolérték az osztag újonnan érkezett részét, akik rövid tűzharc után déli irányba menekültek. A két orosz elszakad tőlük. Már korábban is volt némi vita, mivel az oroszok a jobb feltételeket nyújtó szlovák területek felé akartak menni, míg magyar partizánok Magyarországon akart maradni. Az oroszok ezért önállósították magukat, és át is jutottak Szlovákiába. Az egyik magyar partizán szintén leszakadt és eltévedt, 1944. IX. 11-én hajnalban elfogták a csendőrök.¹⁶⁰

Az osztag maradék magyar részlege immár négy emberből állt, akik 1944. IX. 13-án Istenmezeje térségébe értek. Nem tudhatták, de ekkor voltak a legközelebb az osztag többi részéhez, alig öt-hat km-re. Amikor bementek egy tanyára élelemért, a helyiek értesítették a csendőrséget. A pétervásári csendőr őrs hat fős megerősített járőre hamarosan elfogta a partizánokat. 1944. IX. 15-én Miskolcra vitték őket a csendőr kerület nyomozó alosztályához, kihallgatásra. A foglyok később Budapestre, majd Komáromba kerültek, onnan decemberben Németországba indították őket egy nagyobb transzporttal, de öt fő megszökött. Egy fő partizán Sopronkőhidára, három partizán pedig német táborba került és valamilyen módon túlélte a háborút.¹⁶¹

A 21 fős KUZNYEC szovjet ejtőernyős partizán osztagot hat nappal a bevetés után már teljesen felszámolták. Mindössze öt fő orosz tudott szlovák területre menekülni és két magyar partizánnak sikerült elrejtőzni Magyarországon. 1944. IX. 25-én a miskolci 7. csendőr kerület nyomozó alosztálya körözést adott ki a még szökésben lévő partizánok ellen. Tájékoztatásul közreadta a rendvédelmi szervezetek és a helyi hatóságok számára további 169 olyan ember nevét, akik hadifogságba estek, és valószínűleg antifasiszta iskolába vagy partizánképzésre jelentkeztek, így várhatóan a közeli jövőben ejtőernyős bevetésre kerülhetnek magyar területen.¹⁶²

1944. IX. 8-án az 1. Ukrán Front 38. hadserege és a 4. Ukrán Front egy lövészhadteste megkezdte a Kárpátok-Dukla hadművelet végrehajtását. A szovjet erők Sanok körzetéből támadást indítottak a szlovák határ felé, Komanczán át, Eperjes általános iránnyal. Ennek támogatására a PUT fokozott aktivitásra szólította fel a Kelet-Szlovákiában és Magyarország északkeleti körzeteiben működő partizán osztagokat. Ezzel párhuzamosan több új ejtőernyős osztagot is ledobtak az érintett térségben. A PUT Homonna körzetében nagyobb partizánbázis kiépítését tervezte, ahonnan Eperjes, Kassa és Ungvár egyaránt elérhető távolságra esett. 1944. IX. 8-án került bevetésre Homonna térségében a „Csehszlovákia szabadságáért” nevet viselő, 16 fős, orosz, szlovák, ruszin partizánokból álló *PERECSINSZKIJ szovjet ejtőernyős partizán osztag*.¹⁶³

Az osztag leszállását a térségben már működő *CSAPAJEV szovjet ejtőernyős partizán osztagnak* kellett volna biztosítania. A német csapatok és szlovák Hlinka-gárdisták azonban ezekben a napokban hajtóvadászatot indítottak a térségben már ténykedő partizán osztag ellen, így az nem tudott segíteni az újonnan érkezőknek. A földet éréskor három fő eltűnt. A leszállást követően a partizánvadász erők azonnal üldözni kezdték *PERECSINSZKIJ szovjet ejtőernyős partizán osztagot* is. A partizánok keleti irányba, Kárpátalja felé menekültek, és Ugar-Kisberezna körzetében (Homonna K 35–40 km) magyar területre léptek. Az osztag hosszabb pihenőt tartott Újkemence község közelében (Nagyberezna D 10 km). A következő hetekben a létszám szökkent szovjet hadifoglyok és ruszin lakosok csatlakozásával fokozatosan növekedett, és 1944 október végére elérte a 114 főt. Ennek ellenére számottevő akciót nem hajtottak végre, csak kisebb rajtaütéseket végeztek az Ungvár-Szinna, illetve az Ungvár-Uzsok útvonal mentén a szlovák-magyar határ körzetében, kihasználva, a térségben lévő nagy erdőségek biztosította lehetőségeket. Az osztag 1944. XI. 11-én egyesült a Vörös Hadsereggel. Addig mintegy 300 foglyot ejtett, csapattestüktől leszakadt honvédeket, a fronton szétvert, visszavonuló alakulatföredékek személyi állományát, akik nemigen bánták, hogy számukra véget ért a háború.¹⁶⁴

1944. IX. 9-én a PUT egy újabb osztagot indított Homonna térségébe. A 19 fős „Borkanyuk” elnevezésű *MAHARITA szovjet ejtőernyős partizán osztagot*.¹⁶⁵ Az egység működési körzetét a magyar-szlovák határ mentén az Ungvár-Perecseny és az Ungvár-Szobránc utak térségében jelölték ki. Ezt a csoportot a *BERNSTEIN szovjet ejtőernyős partizán osztagnak* kellett volna várnia a leszállásnál, a németek és a Hlinka-gárdisták azonban már elűzték a partizánokat erről a területről. Az ejtőernyősök hetekig rejtőzködtek, majd az üldözők elől kitérve délkeleti irányba indultak és bevették maguk a Vihorlát hegységbe. 1944. X. 19-én Pásztorhegy térségében építettek ki bázist. 1944. XI. 12-én átvonultak a hegység keleti oldalára. A szovjet csapatokkal Oroszsebes községnél találkoztak. A közel két és fél hónap alatt számottevő tevékenységet nem folytattak.¹⁶⁶

1944. IX. 15-én éjszaka a Kárpátok hágóit támadó 4. Ukrán Front Haditanácsa mellett működő Partizán Törzs egy nagyobb létszámú szovjet ejtőernyős partizán osztagot dobott le Királyhelmece közelében (Csap NY 15 km), a Latorica erdőségének déli részén. A 24 fős *MOROZOV szovjet ejtőernyős osztagot* két gép szállította a célterület fölé. A osztag személyi állományát orosz, szlovák és magyar partizánok alkották. A fegyverzetet két golyószóró, 22 géppisztoly, gey távcsöves puska négy pisztoly és 50 kézigránát

alkotta. A földet éréskor több ejtőernyős is sérüléseket szenvedett. 1944. IX. 16-án és 1944. IX. 17-én több kisebb tűzrajtaütést hajtottak végre a Csap-Királyhalmec út mentén, Bacska közelében.¹⁶⁷

Az osztag ezt követően északnyugati irányba indult és 1944. IX. 18-án hajnalban Boly községnél tűntek fel. A lakosság értesítette a hatóságokat, és leküzdésükre a királyhalmeci csendőr őrs személyi-állományát, a helyi ejtőernyős-elhárító szolgálat tagjait, valamint magyar és német katonákat vetettek be. A kereső csoport a királyhalmeci erdőben váratlanul bukkant rá a partizánokra. A kialakult tűzharcban három fő csendőr és egy fő német katona elesett, egy fő német katona pedig megsebesült. A partizánok közül a tűzharc során két fő meghalt, három főt pedig elfogtak.¹⁶⁸

A tűzharc után az ejtőernyősök egy nagyobb csoportja nyugati irányba menekült az erdőn át. A hajtóvadászat ellenük nagyobb honvéd erők bevonásával a következő napokon folytatódott. 1944. IX. 20-án, Zemlén-Céke térségében a bodzásújlaki és a nagykövesdi csendőr őrs járőrei elfogtak újabb három magyar származású partizánt. 1944. IX. 21-én az elfogás helyétől a helytől északnyugatra, 15 km-re, Alsómihályi községnél a helyi csendőr őrs személyi állománya és a 101. honvéd őrszázlólj egy szakasza összecsapott az ejtőernyősökkel. A tűzharc során két fő partizán meghalt, három fő megsebesült, két fő pedig fogságba esett. Az 1944. IX. 18-ai első ütközet után néhány partizán déli irányba menekült. Közülük 1944. IX. 22-én Dámócnál (Királyhalmec DK 8 km) a ricsei csendőr őrs járőre elfogott egy fő fegyverest, két fő menekültöt pedig üldözőbe vett. A *MOROZOV szovjet ejtőernyős partizán osztagot* tehát, annak ellenére, hogy viszonylag nagy létszámú volt és jelentős tüzerőt képviselt, néhány nap alatt szétszórták, a partizánok felét megölték vagy elfogták.¹⁶⁹

A PUT tovább kísérletezett, hogy Losonc-Salgótarján térségében egy nagyobb partizánbázist építsen ki. Egyrészt a szlovák felkelők által ellenőrzött területre küldött partizánerek egy részét irányította erre a területre, másrészt közvetlenül is bevetett ejtőernyős osztagokat ebben a körzetben. 1944. IX. 16-án este 22 és 23 óra között a rappi csendőr őrs egy járőre Kalonda község (Losonc D 8 km) térségében fegyveres partizánokra bukkant. Tűzharc alakult ki, amely nyomán a partizánok visszahúzódtak az erdőbe. A járőr jelentette az idegenek feltűnését, ezért másnap a helyi csendőr őrsök, honvéd járőrökkel megerősítve átvizsgálták az egész térséget. Kalondától nyugatra a vilkei csendőr őrs járőre és a kísérő honvédek egy nagyobb, 16 fős szlovák egyenruhás partizán osztagot fedeztek fel. A magyarok tüzet nyitottak, a partizánok két fő halottat hátrahagyva északnyugat felé, szlovák területre menekültek.¹⁷⁰ 1944. IX. 17-én a PUT egy újabb ejtőernyős osztagot készült bevetni Losonc térségében. A leszállási helyet Gáncs körzetében (Losonc ÉNY 8–10 km) jelölték ki. A szállító gép 18.30-kor szállt fel Kijevből. A pilóták azonban hosszas körözés után sem találták meg a megadott célterületen a fogadó partizánok által gyújtott jelzőfényeket, így a 14 fős, vegyes nemzetiségű osztagot visszavitték Kijevbe.¹⁷¹

Aktív partizántevékenység zajlott a Felvidék középső régiójában is. 1944. IX. 17-én Ipolyfödemes község (Ipolyság ÉK 10 km) közelében északról, szlovák terület felől mintegy 30 partizán jelent meg. Az ipolynyéki csendőr őrs és a honvéd határvasdász erők egy megerősített járőre megtalálta és megtámadta a fegyveres csoportot. A partizánok északi irányba visszahúzódtak. Visszavonulás közben egy polgári személyt lelőttek, két főt pedig súlyosan megsebesítettek. Másnap ismét visszatértek Ipolyfödemes közelébe. Elfogtak egy őrségben álló, ejtőernyős-elhárító szolgálatos levettét. Rálőttek a közigazgatási kirendeltség közeledő gépkocsijára, ahol a sofőr megsebesült. Utána ismét eltávoztak, északi irányba, szlovák terület felé. A levettét később elengedték azzal az üzenettel, hogy a partizánok nem a magyarok ellen akarnak harcolni, hanem csak a németek ellen.¹⁷²

Az észak-magyarországi nagyipari centrumok közelében működő partizántámaszpont kiépítése érdekében 1944. IX. 18-án két szovjet ejtőernyős partizán osztagot dobtak le szervezési feladatokkal Ózd körzetében. Az első, 12 fős *SZMIRNOV szovjet ejtőernyős partizán osztag* HANGONY határában (Ózd NY 5 km) szállt le. Feladatuk volt, hogy vegyék fel a kapcsolatot a már korábban ledobott *SZŐNYI szovjet ejtőernyős partizán osztaggal*, illetve a szintén előttük érkező *FJODOROV szovjet ejtőernyős partizán osztaggal*. Ezek teljes megsemmisülése a PUT számára még nem volt egyértelmű. Az új osztag további feladata a hadiipari termelés és a katonai csapatmozgások felderítése volt. Az ejtőernyősök robbanóanyagot is vittek magukkal, hogy diverziós akciókat hajtsanak végre a térségben a vasúti és közúti szállítás megzavarására. Az osztag leszállásáról a helyi lakosság már néhány órán belül értesítette a csendőrséget, amely a hangonyi őrs személyi állományával, az Ózdról érkező erősítéssel és az ejtőernyős-elhárító szolgálat tagjaival bekerítették a leszállási helyet, és rajtaütöttek a leszállás viszontagságait ki-pihenő partizánokon. Két fő ejtőernyős meghalt, hat fő fogságba esett. A még menekülésben lévő négy partizánt pedig másnap elfogta a csendőrség.¹⁷³

A néhány órával később a körzetben ledobott 11 fős *HANKÓ szovjet ejtőernyős partizán osztag* Borsodnásdától délre (Ózd D 15 km) ért földet. Az osztag feladatai közé tartozott, hogy próbálja felvenni a kapcsolatot az 1944. IX. 7-én bevetett *KUZYNEC szovjet ejtőernyős partizán osztaggal*, amelyet

azonban ekkorra már felszámoltak. Az újonnan érkezett osztag további feladatául szabták, hogy robbantásos akciókat hajtson végre Ózd és Diósgyőr térségében. Az elképzelés az volt, hogy ha a partizánok változtatják a tevékenységük helyszínét, hol a Bükk nyugati, hol a keleti oldalán csapnak le, az megnehezítheti a magyar hatóságok eredményes fellépését. Mindkét érkező osztag utasítást kapott, hogy a helyi lakosok, bányászok, vasgyári munkások közül toborozzon csatlakozókat, és építsen ki egy további csoportok fogadására is alkalmas nagyobb partizánbázist a Bükk hegységben. A borsodnádasi csendőr őrs, lakossági bejelentések segítségével sikeresen felderítette a partizánok tartózkodási helyét, és a ki-rendelt honvéd karhatalommal együttműködve két nap alatt felszámolták az ejtőernyős osztagot. A partizánok közül négy főt megöltek, négy fő fogságba esett. Három ejtőernyősnek sikerült elmenekülni, és hetekig bujkáltak Fedémes térségében, 1944. X. 15-én azonban a csendőrség elfogta őket is.¹⁷⁴

1944. IX. 12-én a PUT vezetése úgy döntött, hogy felállítanak egy olyan szovjet ejtőernyős partizán osztagot, amely a magyarországi gerillaharcot fogja szervezi. Mivel azonban az ország északi részében ledobott osztagok nem tudtak megkapaszkodni, mert azokat a magyar rendvédelmi szervezetek felszámolták, az irányítást a magyar határtól távolabb, a szlovák felkelők által ellenőrzött területre kívánták áthelyezni. A biztonságos megérkezés és a sorok rendezése után az osztagoknak a földön kellett eljutni Magyarországra területére, és egy központi bázist kialakítani Salgótarján és Ózd térségében. A feladatra a szvjatosinói táborban 17 fő orosz és 20 fő magyar partizánt választottak ki. A *KOZLOV szovjet ejtőernyős partizán osztag* bevetésre 1944. IX. 19-én került sor.¹⁷⁵

Az első gép 18 órakor szállt fel Kijevből, a fedélzetén kilenc szovjet ejtőernyőssel¹⁷⁶ és probléma nélkül megérkezett a Zólyom közelében, a várostól 7 km-re, északra fekvő Tri Duby repterére. Fél órával később indult Kijevből a második gép, 10 magyar és öt szovjet partizánnal.¹⁷⁷ A második gép Besztercebánya térségében, a várostól 10 km-re, északnyugatra lévő Kordéfalva község mellett dobta le az ejtőernyősöket. A földet érést kisebb zúzódasokkal mindenki megúsza. Gyorsan megtalálták egymást, hajnalban már csak egyikőjük hiányzott, de délig előkerült ő is. Rövid pihenő után déli irányba indultak, és 1944. IX. 21-én Zólyomban egyesült az osztag első részével. Az osztag további 10 magyar tagját, valamint egy szovjet rádióst 1944. IX. 21-én indították útnak.¹⁷⁸ A pilóták azonban a rossz idő miatt nem találták meg a célterületet, így hat órás út után az ejtőernyősöket visszavitték Kijevbe. Néhány nappal később áthelyezték őket a 4. Ukrán Front hatáskörébe, és a fronthoz közelebb eső Sztanyiszlau melletti opresovcei bázisra vitték az osztag ezen részét, végül azonban nem kerültek bevetésre.¹⁷⁹

1944. IX. 22-én Zólyomban *KOZLOV szovjet ejtőernyős partizán osztag*hoz csatlakozó orosz, szlovák és magyar partizánok bevonásával — magukat magasabb egységnek tekintve — felállították a törzset, melynek az alárendeltségében két akciócsoportot hoztak létre. Ezt követően az egyik csoport Salgótarján felé indult útnak. Kezdetben jól haladtak, de néhány napon belül elfogyott az élelmiszer, és a választott útvonal is nehéz hegyes terepen vezetett át. A magyar határt Losonc és Rimaszombat között lépték át, Pinc-Kétkeresztúr térségében és 1944. IX. 28-án megérkeztek Gömörvidék községéhez (Fülek K 5 km). Létszámuk ekkor már közel 60 fő volt. Azonnal akcióba kezdtek. 1944. IX. 29-én Csomatelke térségében az akciócsoport tagjai elfogták az ajnácskői csendőr őrs két fős járőrét. Hosszabb vita után úgy döntöttek, hogy a lefegyverzett csendőröket elengedik. Ezzel akartak bizalmat kelteni a lakosságban, és cáfolni a szovjet partizánok erőszakosságáról terjengő híreket.¹⁸⁰

A döntően magyarokból álló akciócsoport Sőreg-Óbást felé folytatta az útját. Ott azonban két honvéd század, a VII. csendőr kerület salgótarjáni tanszázadának második szakasza, továbbá a helyi csendőr őrsök járőrei, valamint az ejtőernyős-elhárító szolgálat tagjai állták útjukat. Az első összecsapás után az akciócsoport visszafordult és észak felé, Ajnácskő irányában igyekezett kitérni az üldözők elől, azok azonban folyamatosan a nyomában voltak. Ezért a partizánok Gusztón-Poltár irányában elhagyták az országot. A partizánok azt jelentették Kijevnek, hogy Magyarország belsejében jelenleg nem lehet nagyobb szabású partizán tevékenységet folytatni, mert az elérhető eredmény nem lenne arányban a várható áldozatokkal. A PUT úgy döntött, hogy a térségben működő szovjet ejtőernyős osztagok irányítására hivatott törzsek és osztagaik egyelőre a biztonságosabb szlovák területen létesítsenek bázist, és onnan hajtsanak végre akciókat magyar célpontok ellen, elsősorban Rimaszombat, Tornaalja, és Rozsnyó térségében.¹⁸¹

Ennek nyomán, 1944. X. 2-án a *KOZLOV szovjet ejtőernyős partizán osztag* döntően magyar tagokból álló akciócsoportja — egyeztetve az osztag-parancsnoksággal — Babarét (Rimaszombat É 15 km) mellett állította fel a táborát, és onnan indult a magyarországi bevetésekre. Az osztag kisebb rajtaütéseket hajtott végre a Losonc és Rozsnyó közötti közúti és vasúti forgalom, néhány kisebb bányatelep és katonai raktár ellen. Az akciócsoport egy robbantó különítménye Balogfalva térségében (Rimaszombat DDK 10–15 km) aláaknázták a Fülek-Miskolc vasútvonalat. A robbanás nyomán kisiklott egy német hadianyagot szállító szerelvény. A pályaszakasz helyreállítása két napig tartott.¹⁸² Az akciócsoport

vezetője megkísérelte átállásra bírni, a németek elleni harcra rávenni, de legalábbis passzivitásra ösztönözní a rimaszombati helyőrséget. 1944. X. 12-én felvette a kapcsolatot a Felső- és Alsópokorágy közötti határvadász őrsrel. Kérésére az őrs-parancsnok telefonált Rimaszombatba, a helyőrség parancsnokának, hogy egy partizán-parancsnok tárgyalni kívánna vele. A helyőrség parancsnoka közölte vele, hogy hajlandó a megbeszélésre és kimegy a határvadász őrsre. Fél órával később azonban egy század honvéddel érkezett meg, hogy a partizánokat elfogják. A kirobbanó tűzharcban egy fő honvéd elesett, egy fő pedig megsebesült. Súlyos sebet kapott a partizán akciócsoport vezetőjének egyik kísérője is, aki fogságba esett. Az akciócsoport vezetője pedig másik két emberével elmenekült.¹⁸³

1944. X. 15-én a Jolsva-Pelsőc vasútvonalon, Jolsvatapolca közelében a *KOZLOV szovjet ejtőernyős partizán osztag* döntően magyar tagokból álló akciócsoportja felrobbantott egy vasúti hidat. A forgalom 30 órán át szünetelt. 1944. X. 17-én az akciócsoport egy része a németek nyomása elől északnyugat felé vonult vissza, Babarétról a 13 km-re fekvő Klenócba. Az akciócsoport másik része északkelet felé, Gömörrákos irányába indult. Végül Nagyrőce (Jolsva ÉNY 10 km) térségében találkoztak ismét. A Jolsva felől támadó németek elől az akciócsoport tovább vonult északkelet felé, Szabados határába. 1944. X. 19-én hat felderítőjük Szabados községnél járt (Nagyrőce KÉK 10 km), hogy új táborhelyet keressen. A település közelében megtámadtak egy kisebb német lovas egységet. A heves tűzben és kézigránát robbanásban öt fő német katona meghalt. A partizánok két lovat és egy géppisztolyt zsákmányoltak.¹⁸⁴

1944. X. 20-án az akciócsoport mintegy 40-50 tagja jelent meg Gömörnánás községben (Jolsva DK 8 km) ahol kocsit, lovat, élelmiszert raboltak és két civilt magukkal vittek. Az eset nyomán a jolsvai csendőr őrs, a határvadász őrs és magyar illetve német katonai alakulat közreműködésével üldözőbe vette az észak felé vonuló partizánokat. Amikor rajtuk ütöttek, rövid tűzharc bontakozott ki, melyben öt fő partizán meghalt, 23 főt elfogtak, a többiek elmenekültek. A másik oldalon egy fő határvadász elesett, egy fő csendőr pedig megsebesült. 1944. X. 20-án este partizánok törtek be Jolsvára. A helyi csendőr őrs 11 fő csendőre, illetve a településen tartózkodó honvéd járőr felvette velük a harcot. A 35-40 fős, túlerőben lévő partizánok leküzdésére a környező településekről újabb csendőrök és határvadászok érkeztek. A tűzharc a község körül még másnap is tartott.¹⁸⁵

KOZLOV szovjet ejtőernyős partizán osztag egy kisebb robbantó egysége, 1944. X. 20-án Fülek és Gömörsid között felrobbantottak egy vasúti átereszt. A forgalom egy napig állt ezen a szakaszon. 1944. X. 25-én egy 20 fős különítmény lesben állt az Alsósajó-Csetnek úton, és Pétermány térségében rajta ütött egy szekeres német utászegységen. A tűzharcban nyolc fő németet megöltek 12 főt megsebesítettek, a többiek szétfutottak. A zsákmányt azonban nem tudták összeszedni, mert egy nagyobb német alakulat közeledett. 1944. XI. 6-án az osztag egyik akciócsoportja Kisgencs falu közelében (Csetnek K 3 km) elfogott egy motorkerékpáros német híradó rajt, amely a partizánok által korábban megrongált telefonvezetékeket ellenőrizte. A zsákmány egy motorkerékpár, egy géppisztoly és két puská volt.¹⁸⁶

Időközben a *KOZLOV szovjet ejtőernyős partizán osztag* mindkét akciócsoportja nevet választott magának. Az orosz-szlovák akciócsoport a „hazáért”, a magyar akciócsoport pedig a „Petőfi Sándor” nevet vette föl. A magyar akciócsoport ekkor már közel 100 főt számlált. 1944. XI. 9-én egy harmadik akciócsoport is felállításra került, amelynek a „Sztálin” nevet adták. A harmadik akciócsoport bázisát Tiszolc térségében (Rimaszombat É 45 km) volt. 1944. XI. 17-én a *KOZLOV szovjet ejtőernyős partizán osztag* — felsőbb parancsnokság javaslata nyomán — felvette a „Rákosi Mátyás dandár” nevet. Ennek nyilvánvaló politikai és propaganda okai voltak, hogy a magyar kommunista vezetés ilyen módon képviseltesse magát a fasiszta erők elleni harcban és győzelemben. A *KOZLOV szovjet ejtőernyős partizán osztag* összlétszáma ekkor 536 fő volt, közte mintegy 250 magyar származású partizánnal. A „Petőfi Sándor” akciócsoport szintén 250 fő körüli létszámmal rendelkezett, sok — eredetileg más szlovák partizán osztagban harcoló — magyar is átkérte magát a „Petőfi Sándor” akciócsoportba.¹⁸⁷

1944. XII. 13-án a Szabados térségében működő partizánbázis felderítésére három német páncélautó érkezett Csetnekről Mártonházára. A felderítő németeket a partizánok megtámadták, egy páncélgépkocsit kilőttek, két fő német meghalt, egy fő megsebesült, a többiek visszavonultak. 1944. XI. 25-én a partizánok aláaknázták a Rozsnyó-Torna műutat, Krasznahorkaváralja községtől nyugatra, 2 km-re. Egy német teherautó oszlop első gépkocsija ráhajtott az aknára. A robbanásban a gépjármű felgyulladt és kiégett, öt fő német meghalt, hét fő megsebesült. 1944. XI. 25-én a *KOZLOV szovjet ejtőernyős partizán osztag* magyar akciócsoportjának különítmény a Mártonháza mellett rajtaütött egy vasúti kézihajtányon. Megöltek három fő német katonát, egy géppuskát és egy puskát zsákmányoltak.¹⁸⁸

1944. XI. 28-án a térségben lévő német erők nagyobb szabású akciót indítottak a *KOZLOV szovjet ejtőernyős partizán osztag* magyar akciócsoportja szabadosi bázisának felszámolására, ahol mintegy 250 partizán tartózkodott. Nagyrőcére 400, Csetnekbe 300, Alsósajóra 350 német katona érkezett. Magyar részről készséggel helyezték a Rozsnyó és Jolsva közötti határvadász alakulatokat és a csendőr

őrsöket, hogy a partizánok déli irányban ne térhessenek ki a három irányból támadó németek elől. A partizánok heves harcok között keleti irányban törtek ki a bekerítésből, és 30 km-t megtéve Hencslófalva térségében (Rozsnyó ÉÉK 20 km) alakítottak ki új táborn. Az összecsapásokban több partizán elesett, köztük az akciócsoport parancsnoka is. Ezt követően az akciócsoport kettévált, az egyik részük Hencslófalván maradt, a másik pedig délkeleti irányba vonult tovább, Kassa körzetébe.¹⁸⁹

1944. XI. 30-án a Rozsnyórudna (Rozsnyó ÉNY 4 km) térségében lévő erdőkben a rozsnyói csendőr őrs nyolc csendőrével megerősített honvéd szakasz kutatott a partizánok után. A keresőcsoport összetűzésbe került a *KOZLOV szovjet ejtőernyős partizán osztag* magyar akciócsoportjának egyik 40 fős különítményével. A partizánok automata fegyvereikkel visszavonulásra készítették a honvédekből és csendőrökből álló alakulatot, melynek vesztesége a partizánok adatai szerint kilenc fő halott és hét fő sebesült volt, míg a partizánoknál csak két fő sebesülés történt. A *KOZLOV szovjet ejtőernyős partizán osztag* magyar akciócsoportjának másik különítménye Szomolnok közelében egy német alakulatba ütközött. Rövid tűzharc után, melyben egy fő német elesett, a partizánok déli irányban kitértek. Ájfaluskában lefegyverezték a magyar határvadász őrsöt, de a legénységet elengedték, néhány határvadász azonban csatlakozott a partizánokhoz. Rudnokfürdő közelében elfogtak két fő SS katonát, akiket megölték. 1944. XII. 2-án, ez a különítmény erődítést építő műszaki egységen ütött rajta Szomolnoktól dél-nyugatra, 7 km-re. A harcban egy fő honvéd meghalt, két fő pedig megsebesült és a partizánok közül is meghalt két fő.¹⁹⁰

A *KOZLOV szovjet ejtőernyős partizán osztag* magyar akciócsoportjának kitörése után a németek további erőket, gyalogságot és tüzérséget vonultattak fel a *KOZLOV szovjet ejtőernyős partizán osztag* ellen a Dobsina-Csetnek-Jolsva-Nagyroce vonal mentén bekerítve a partizánokat. A német csapatok mellett nagyobb számban vetettek be vlaszovista (német oldalon harcoló orosz) erőket is. 1944. XII. 5-én reggel indult az összpontosított támadás. Igyekeztek elfoglalni a partizánok táborhelyeit, felgyújtottak minden épületet a hegyekben, ami télvíz idején menedéket jelenthetett a számukra. A vlaszovisták élve a nyelvi tudásukkal sokszor vegyes öltözetű, polgári-katonai ruhás álpartizánként jelentek meg, így könnyen szerezhettek információkat, csatlakoztak kisebb ellenálló csoportokhoz, vagy be tudtak jutni a táboraikba. *KOZLOV szovjet ejtőernyős partizán osztag* már az első napokban komoly veszteségeket szenvedett. A partizánok igyekeztek kitörni a bekerítésből, először északra indultak, majd Sajóréde elkerülésével keletre fordulva Rozsnyótól északra, Henckőfalva közelében építettek ki új bázist.¹⁹¹

A németek azonban több alkalommal is kutatóakciókat indítottak a térség erdőségeiben a partizánok ellen. 1944. XII. 7-én a *KOZLOV szovjet ejtőernyős partizán osztag* magyar akciócsoportjának egyik különítményét váratlan német támadás érte. A partizánok közül három fő elesett, négy főt sebesülten elfogtak, köztük a különítmény parancsnokát is, akit 1944. XII. 20-án Dobsinán kivégeztek. Ezt követően a *KOZLOV szovjet ejtőernyős partizán osztag* magyar akciócsoportjának két különítménye újra egyesült és Aranyida (Kassa NYÉNY 18 km) térségében rendezkedett be. Az onnan északra elterülő területet *NYEVSZKIJ szovjet ejtőernyős partizán osztag* ellenőrizte. 1944. XII. 22-én Rudnoknál (Jászó K 3 km) a partizánok garázdálkodó nyilasokon ütöttek rajta. Egy fő saját halott mellett 15 fő nyilast megöltek, 39 főt elfogtak. A magyar akciócsoport 1945. I. 5-én találkozott a szovjet csapatokkal. A létszám ekkor már 272 fő volt, amelyből 166 volt magyar. A követően a *KOZLOV szovjet ejtőernyős partizán osztag* másik akciócsoportjában harcoló magyar különítmény 1944. XII. 21-én Rozsnyótól északra foglyul ejtette egy tüzérségi figyelőpont teljes személyzetét. Tíz nappal később a különítmény benyomult Csucsom községbe (Rozsnyó É 5 km) és puskalövés nélkül elfogott és lefegyverzett 102 magyar honvédet. Néhány nappal később a Vörös Hadsereg elérte ezt a térséget.¹⁹²

A harcok befejezésekor a *KOZLOV szovjet ejtőernyős partizán osztag* („Rákosi dandár”) 483 fővel rendelkezett, ezen belül a magyar különítmény („Petődi Sándor osztag”) 274 fővel. A *KOZLOV szovjet ejtőernyős partizán osztag* számolója szerint a négy és fél hónap alatt elpusztítottak, megsebesítettek 1 488 fő ellenséget. Felégetettek egy lőszer- és két élelmiszer raktárt, megsemmisítettek, illetve megromgáltak 18 közúti és négy vasúti hidat, átereszt, öt mozdonyt, 76 vagon, egy vasúti hajtányt, egy személy- és 16 gépkocsit, egy páncélautót, három motorkerékpárt, hat aknavetőt, nyolc géppuskát. Zsákmányuk egy aknavető, 28 géppuska és golyószóró, 58 géppisztoly, 367 puska, három páncéltörő puska, 40 pisztoly, 1 150 kézigránát, 8 700 töltény, 15 szekér és 40 ló volt. Ezen belül az akciócsoport működésének eredménye 942 fő ellenség megölése, megsebesítése, egy lőszerszállító vonat és hat teherautó megsemmisítése volt. A partizánok 18 géppuskát és golyószórót, 24 géppisztolyt, 196 puskát zsákmányoltak. A harcok során a dandár személyi állományából (az ejtőernyősök közül) 16 fő elesett, 13 fő eltűnt, 24 fő megsebesült.¹⁹³

Még 1944 augusztus végén a PUT által partizántanfolyamon kiképzett katonák közül mintegy 40 főt átadtak az 1. Ukrán Front Haditanácsa mellett működő Partizán Törzsnek. Az ejtőernyősöket a Lvov

melletti derevaci táborba szállították, hogy Kelet-Szlovákiában kerüljenek bevetésre, a szlovák nemzeti felkelés, illetve a Kárpátok-Dukla szovjet hadművelet támogatására. Egy magyarokból álló egységet azonban a 4. Ukrán Front kérésére 1944. IX. 18-án Sztanyiszlavba vezényelték át, és észak-magyarországi bevetésre készítették fel.¹⁹⁴ A tervek szerint Putnok térségében (Ózd ÉK 15 km) dobták volna le őket, ahonnan Ózd és Diósgyőr egyaránt jól elérhető. Az 1944. IX. 19-ei bevetés során azonban a szállítógép a front felett heves légvédelmi tüzet kapott, találat érte, ezért az ejtőernyősöket 100 km-rel a célterület előtt, Nagykázmér-Biste (Sátoraljaújhely ÉÉNY 18 km) körzetében dobták le. A földet éréskor többen megsérültek, egyikőjük mindkét lába eltört. Társai fél napig cipelték, majd egy rejtékhelyet kerestek a számára és otthagyták. Egy másik partizán szintén mozgásképtelenné vált, Alsómihályi határában landolt, és combnyaktörést szenvedett. A gépről négy ejtőernyős zsákot dobtak le, amiben fegyver, lőszer, élelem és tartalék felszerelés volt. Ezeket a nagy súly miatt egyelőre elásták, hogy majd később visszatérhessenek értük. Megpróbálták rádióon érintkezésbe lépni a parancsnoksággal, de ez nem sikerült.¹⁹⁵

Az ejtőernyősök leszállását azonnal felfedezték, a kassai és az ungvári csendőr nyomozó alosztály már éjfél körül jelentést kapott a partizánok érkezéséről. Hajnalban a környékbeli csendőr őrsök sűrű járőrözésbe kezdtek a felkutatásukra. A keresésben az alsómihályi, az eszvárosi, a pálházai őrs 31 csendőre vett részt, valamint a kassai csendőr szárny egy szakasza. A leszállási terület lezárására mozgósították a helyi ejtőernyős-elhárító szolgálatot. 1944. IX. 20-án elfogták a földet éréskor mindkét lábát eltörő járásképtelen és az ugyancsak mozgásképtelen és eszméletlen partizánokat. 1944. IX. 21-én bekerítették a partizánokat és támadást indítottak ellenük. Két fő partizán már az összecsapás elején kézígránát találatától elesett, másik két fő partizánt pedig tűzharcban lelőttek. Egy fő partizánnak ugyan sikerült elmenekülnie, de néhány órával később az alsómihályi csendőr őrs egy járőre elfogta. A többi partizán az osztag-parancsnok vezetésével kijutott a gyűrűből, és nyugati irányba haladva kíséreltek megbízhatóságos helyet keresni a Zempléni hegységben. 1944. IX. 23-án azonban Telkibánya határában a gönci csendőrőrs járőre elfogta őket. Előbb Ungvárra vitték a partizánokat, a 8/1. nyomozó alosztályra, majd Budapestre szállították a foglyokat.¹⁹⁶

1944 szeptember közepén a szlovák felkelés által támogatott partizáncsoportok élénk tevékenységet fejtettek ki a felvidék középső régiójában, Balassagyarmat és Kassa között. A PUT 1944. IX. 15-én utasítást adott a magyarországi partizánmozgalom kifejlesztése érdekében osztagok kiküldésére a magyar határra. Egy héttel később a partizánok parancsnoka jelentette, hogy intézkedett az ügyben, Losonc körzetébe egy 40 fős osztagot irányítottak, és létrehoztak egy többségében magyarokból álló akciócsoportot, amely Rozsnyó térségében tevékenykedik. 1944. IX. 18-án Kassától északnyugatra, 15 km-re a partizánok megtámadták az aranyidai határvasúti őrs két fős járőrét. A katonákat lefegyverezték és elhurcolták. 1944. IX. 20-án ugyanezen partizánok mintegy 60-70 fővel ismét megjelentek ezen a területen. A jászói csendőr őrs és a kivezényelt határvasúti őrs tűzharcban megállították a fegyveres csoportot, és visszaszorították szlovák területre. A partizánok két fő halottat vesztek, és több sebesülés is történt mindkét oldalon. 1944. IX. 23-án a partizánok újra felbukkantak. Megszállták Jászómindszentet, elvágták a telefonvonalakat, elhurcolták a községi bírót, élelmiszert és ruhát raboltak. A jászói csendőr őrs, a határvasúti őrs és a Kassáról kivezényelt honvéd szakasz tűzharcban kiszorította a partizánokat a községből, és a szlovák határig üldözte őket.¹⁹⁷

Losonc térségében is folytak az összecsapások. 1944. IX. 19-én a szlovák partizánok egy csoportja Pösténpusztánál (Szécsény ÉÉNY 5 km) felrobbantotta az Ipolyon átvezető híd északi hídfőjét. A forgalom másfél napig szünetelt. Másnap attól a helytől északra, 10 km-re robbantást hajtottak végre a Losonc-Balassagyarmat közötti vasútvonalon. Az aknák egy német szerelvény alatt robbantak, egy fő német katona meghalt, 10 fő megsebesült. Megrongálódott 10 tehervagon, elpusztult 32 ló. A vasúti töltés és sínpálya helyreállítása 35 órát vett igénybe.¹⁹⁸ 1944. IX. 24-én hat fő partizán jelent meg Gömörnánás határában (Pelsőc ÉNY 7 km), feltartóztattak és elraboltak egy lovas kocsit. A helyi csendőrség a határvasúti őrs és a határ menti rendőri kirendeltség járőrei a partizánok keresésére indultak. Először a rendőrség érte utol őket, a kibontakozó tűzharcban egy fő rendőr meghalt, egy fő pedig megsebesült. Miután a csendőrök és a határvasúti őrs is a helyszínre értek, a partizánok észak felé elmenekültek. 1944. IX. 25-én Pelsőc közelében a partizánok felrobbantottak egy vasúti hidat. A forgalom a helyreállítások idején, másfél napig szünetelt. 1944. IX. 26-án Losonc és Rimaszombat között Kétkeresztúrnál 30 fős partizáncsoport megtámadta a helyi határvasúti őrsöt. A katonák felvették a harcot, és hamarosan a helyszínre érkezett az oszgyáni csendőr őrs megerősített járőre és a rimaszombati határvasúti portyázó század egy szakasza. Ezt látva a partizánok elmenekültek.¹⁹⁹

1944. IX. 25-én Királyhelmece közelében a 11 fős *POLJANYIN szovjet ejtőernyős partizán osztag* szállt le. Az előző napok partizánok elleni akciói miatt a helyi csendőrség, az ejtőernyős-elhárítás és a honvéd karhatalom még riadókészültségben volt. A partizánokat már a földet éréskor felfedezték, és

azonnal támadás indult ellenük. A következő két nap összecsapásai során három fő ejtőernyős elesett, öt főt elfogtak a hatóságok, csak három főnek sikerült elmenekülnie a Latorica erdőségeiben.²⁰⁰

1944. IX. 27-én éjszaka újabb ejtőernyős akcióra került sor a Felvidéken. Szepesremete határában (Rozsnyó ÉK 30 km) a „Scsorsz” elnevezésű LOGVINYENKO szovjet ejtőernyős partizán osztag ereszkedett le. Az osztag oroszokból és szlovákokból állt, magyar tagja nem volt. Működési körzeteként számukra Rozsnyó-Ózd-Eger-Miskolc térségét jelölték meg. A csoportot a földet érés után a MARTINOV szovjet ejtőernyős partizán osztag összekötői várták és biztonságos táborhelyre kísérték.²⁰¹

Az osztag első akcióit Rozsnyó térségében hajtotta végre, amikor robbantást valósítottak meg Ferenctelep-Luciabánya térségében (Rozsnyó K 30 km), a Jászó és Mecenzéf között futó vasúti mellékvonalon. A robbantás során egy fő orosz ejtőernyős partizán életét veszítette, akit hátrahagytak. Ugyanezen a napon Losonctól délnyugatra, 20 km-re, Litke és Rárósmulyad között a partizánok megtámadták a határvadász járőrt. A határvadászok viszonzták a tüzet, mire a partizánok visszavonultak. Másnap ismét megjelentek a partizánok Rárósmulyad térségében és lelőttek egy erdőőr, aki nem akarta tovább kalauzolni őket. 1944. X. 10-én hajnalban mintegy 20-25 partizán megpróbált aknát telepíteni a Sajóháza (Rozsnyó É 3 km) melletti vasúti hídra. Az őrség azonban felfedezte őket és tüzet nyitott rájuk. A hamarosan megérkező erősítés miatt a partizánok visszahúzódtak az erdőbe.²⁰²

LOGVINYENKO szovjet ejtőernyős partizán osztag létszáma gyorsan gyarapodott. Nagy számban léptek be a németek által szétszórt partizáncsoportok tagjai, szlovák katonaszökevények, szökött szovjet hadifoglyok. Mivel az osztag a működését Észak-Magyarországra is kiterjesztette, sokan jelentkeztek a felvidéki magyarok közül is a „Scsorsz” osztagba. 1944. X. 10-én az osztag 82, 1944. X. 20-án pedig már 128 fegyveresből állt, és több mint száz civil, szimpatizáns, összekötő segítette a tevékenységét. Az osztag két akciócsoportra (amelyet századnak neveztek), akciócsoportonként pedig kettő-négy különítményre (amit szakasznak neveztek), különítményenként 20-30 fővel tagolódott. 1944. XI. 15-én az 1. különítmény 97 főből (jelentős számban magyarokból) állt.²⁰³ A második különítmény 136 főből állt, az első különítmény 1944. XI. 15-én a „Vörös János”, a második különítmény pedig a „Szabad Szlovákiaért” nevet vette fel.²⁰⁴

1944. XII. 1-jén az első akciócsoport nyugatra indult és a Rimaszombat-Salgótarján-Ózd által határolt területen fejtett ki tevékenységet. A második akciócsoport Dobsina-Nagyroce-Rozsnyó térségében működött. A magyar területen folytatott tevékenységet végig nehezítette, hogy a lakosság itt nem támogatta a partizánokat úgy, mint a szlovák vagy ruszin lakta vidékeken. A LOGVINYENKO szovjet ejtőernyős partizán osztag 1945. I. 25-én találkozott a Vörös Hadsereggel. Létszáma ekkor 414 fő volt, köztük 148 magyar. A harcok befejezése után a magyar partizánok többségét Debrecenbe küldték, ahol az Ideiglenes Kormány irányítása alá kerültek.²⁰⁵

1944. X. 7-én a 4. Ukrán Front Haditanácsa mellett működő Partizán Törzs a nyolc fős ÖRLEY szovjet ejtőernyős partizán osztagot vetette be a Börzsönyben szervezési feladatokkal.²⁰⁶ A ledobás helyszínének Diósjenő körzetét (Vác É 20 km) választották. A csoport 22 órakor szállt fel Sztanyiszlauból. Az ejtőernyősök Diósjenő közvetlen közelében értek földet, így már a leszállás pillanatában felfedezték őket. A leszállási körzet lezárására és a partizánok felkutatására kivezényelték az esztergomi helyőrség egy századát, a Rétság térségében állomásozó I/III. páncélos pótzászlóalj egy századát, valamint a térségben tartózkodó, feltöltés alatt álló német alakulatot, továbbá a VII. csendőr kerület balassagyarmati szárnyának több őrsét. Kelet felől Nógrádverőce, Rétság, Nagyoroszi, Diósjenő 44 csendőre, nyugatról pedig Ipolyvisk, Ipolyszakállos, Ipolypásztó, Ipolyság 41 csendőre közelített a partizánokhoz. Bár a Börzsöny nyújtott némi természetes védelmet a partizánoknak, de az üldözők így is hamarosan nyomukra bukkantak. A Csarna-patak völgyében katonai és csendőr járőr, valamint az ejtőernyős-elhárító szolgálat tagjai, erdészek és levették kerítették be az ejtőernyősöket. A kialakuló tűzharcban egy fő partizán meghalt, egy főt pedig elfogtak. Ugyanakkor egy levette is életét veszítette. A partizánok a sűrűbb erdőségben kerestek menedéket.²⁰⁷

Egyre komolyabb problémát okozott nekik az élelem hiánya. 1944. X. 12-én légi ellátmányt kaptak, de a ledobott négy ejtőernyős zsákból csak kettőt találtak meg, ezekben lőszer és robbanóanyag volt, élelem vagy meleg ruha viszont nem. 1944. X. 14-én az osztag két tagja élelmiszer beszerzésére indult, de nem tértek vissza. Két nappal később a partizánok elfogására kirendelt erők egy erdészháznál két fegyveres férfit bekerítettek. Megadásra szólították fel őket, de nem jöttek ki. A támadás során az épület tüzet fogott és teljesen kiégett, a partizánok a romok között veszítették életüket. 1944. X. 20-án a khonvédség és csendőrség ráakadt az osztag megmarat embereinek nyomára, akik rövid ellenállás után megadták magukat. A foglyokat először Kóspallagra, Szobra, majd Rétságra vitték. 1944. X. 24-én Budapestre, a Hadik laktanyába szállították, kihallgatásra. 1944. XI. 8-án átkerültek a Margit körüti fogházba, majd 1944. XI. 12-én a Komáromi Csillagerődbe vitték őket. Közülük két főt a német ekvették át és

Németországba szállították. Az osztag vezetőjét és egy másik tagját más komáromi foglyokkal együtt 1944 november végén gyalogmenetben osztrák területek felé indították. A két partizán azonban Tany községnél megszökött.²⁰⁸

1944 szeptember-november folyamán, magyar területen további partizán osztagok is működtek. 1944. X. 13-án, Sárospatak-Erdőbénye térségében szállt le a négy fős KUNDRESOV szovjet ejtőernyős partizán osztag, akiket a Vörös Hadsereg Főparancsnoksága alá tartozó „62. számú törzs” indított útnak. Feladatuk elsősorban felderítés volt, ezen kívül agitációt kellett folytatniuk, és megpróbálni nagyobb létszámú partizán osztagokat létrehozni. A magyar kommunista vezetés összekötőket ígért az ejtőernyősök számára, akiknek várniuk kellett volna őket. A partizánokat azonban senki sem várta. Vagy a Moszkvából küldött üzenet nem jutott el a körzetben működő illegális csoporthoz, vagy a rendvédelmi erők határozott fellépése riasztotta el az összekötőket, hogy felvegyék a kapcsolatot a leszálló ejtőernyősökkel.²⁰⁹

Az osztag két hétig rejtőzött, a csendőrségnek azonban sikerült a nyomukra jutni. 1944. X. 28-án az erdőbényei csendőr őrs járőre, az ejtőernyős-elhárító szolgálat egységeivel közösen megtalálta és megtámadta őket. A tűzharcban egy fő partizán sebesülten fogságba esett, a többiek elmenekültek. Másnap a helyi erdész felfedezte a partizánok táborhelyét és jelentette a csendőrségnek. A csendőrök hajnalban ütöttek rajta az Erdőbénye határában, a településtől 4-5 km-re, egy tanyán pihenő ejtőernyősökön, és mindhármat elfogták. A foglyok először Kassára kerültek a 7. csendőr nyomozó alosztályhoz, onnan Budapestre, a Margit-körúti fogházba, majd Sopronkőhidára, végül pedig Németországba szállították őket.²¹⁰

1944. X. 19-én vetette be a 4. Ukrán Front Haditanácsa mellett működő Partizán Törzs a négy fős BONDARENKO szovjet ejtőernyős partizán osztagot Szendrő (Miskolc É 30 km) térségében azzal az elsődleges feladattal, hogy a Miskolc-Kassa körzetében folytasson felderítést, illetve teremtsen kapcsolatot a helyi lakossággal a szovjetbarát személyek felderítése céljából, akikre a Vörös Hadsereg megérkezése után építeni lehet. Ugyancsak a 4. Ukrán Front Haditanácsa mellett működő Partizánmozgalom Törzse indította útnak 1944. X. 25-én a négy fős MIRONOV szovjet ejtőernyős partizán osztagot, akik Felsőpalojta-Nagykürtös térségében (Balassagyarmat É 20-25 km). Az osztag feladata volt hogy információkkal lássa el a szovjet csapatokat és propaganda tevékenységet végezzen a szlovák és magyar lakosság körében. A partizánok támogatása miatt a HLINKA-gárdisták 1944. XII. 18-án Korpona közelében 13 fő magyar és szlovák embert végeztek ki.²¹¹

Ipolyság-Balassagyarmat térségében harcolt egy szlovák partizán osztag, melyet még 1944 augusztus végén dobtak le Lest-Nagylám körzetében (Losonc NY 25 km). Az osztag 1944 szeptemberben szlovák területen tevékenykedett, 1944 októberben húzódott le a magyar határra. 1944. X. 15-én 19 órakor 30-35 partizán megtámadta az Egeg községben (Ipolyság ÉÉNY 15 km) lévő határvadász őrsöt. Először elfogták a falu közelében az őrs három fős járőreit, majd behatolva a településre a laktanyaépület ellen intéztek támadást. A határvadászok felvették a harcot, és hamarosan megérkezett a deméndi csendőr őrs nyolc fős erősítése is. A partizánok kénytelenek voltak visszavonulni, a foglyokat elengedték. 1944. X. 17-én éjszaka a Balassagyarmat-Szécsény közötti vasútvonalon, Órhalomnál (Balassagyarmat K 8 km) a partizánok aláaknázták a síneket. A szerkezet egy arra haladó szerelvény alatt robbant, a mozdony és a poggyászkocsi megrongálódott. A pályát reggelre helyreállították.²¹²

Miután a KOZLOV szovjet ejtőernyős partizán osztag kiépítése sikeresen megindult, Nógrádi Sándor, PUT és a szvjatosinói partizánközpont magyar instruktora úgy döntött, hogy maga is bevetésre indul. Egyrészt úgy gondolta, hogy a Felvidék, a szlovák felkelés egyre szűkülő, de még kitartó területe viszonylag biztonságos leszállásra kínál alkalmat, másrészt jó lehetőséget láttak abban, hogy a KOZLOV szovjet ejtőernyős partizán osztag és talán más, a térségben harcoló csoport tevékenységének koordinátoraként, a Magyarországot is érintő partizán-tevékenység egyik legfontosabb szereplője lehetnének. NÓGRÁDI Sándor 1944. X. 8-án három magyar összekötővel és két szovjet rádióssal érkezett meg Zólyomba, az ott illetékes szovjet partizán osztagokhoz. Nyilvánvalóan nem harci feladatokra, hanem egy nagyobb alakulat törzsének irányítására készült.²¹³

A leszállást követően NÓGRÁDI Sándor gyorsan berendezkedett, és nagyszabású szervezőmunkába kezdett. 1944. X. 11-én kérte, hogy a 4. Ukrán Front Haditanácsa mellett működő Partizánmozgalom Törzse, amely átvette a magyarországi partizán-tevékenység feletti illetékességet, indítsa útnak a Felvidékre, a bevetésre korábban már felkészített magyar ejtőernyős osztagokat. Ugyancsak kérte, hogy a KOZLOV szovjet ejtőernyős partizán osztag Kijevben maradt 10 főt számláló részét haladéktalanul küldjék el erősítésül. Sürgette, hogy a tervezett módon, Kárpátalján az USZTA szovjet ejtőernyős partizán osztag is kapjon újabb utánpótlást, dobják le hozzá a BUJANOV szovjet ejtőernyős partizán osztagot. A Partizánmozgalom Törzsének parancsoka azonban nemigen hagyta magát befolyásolni a frontvonal mögül intézkedő NÓGRÁDI Sándortól. Közölte vele, hogy a CSATÁRI szovjet ejtőernyős partizán osztagot fegyelmi problémák miatt feloszlatták, a többieket a kedvezőtlen időjárás miatt egyelőre nem tudják

bevetni, a *BUJANOV szovjet ejtőernyős partizán osztag* pedig nem az *USZTA szovjet ejtőernyős partizán osztag*, hanem a *TKANKO szovjet ejtőernyős partizán osztag* alezredes csoportjának megerősítésére szánják. NÓGRÁDI Sándor segítségképpen az előjárójukhoz fordult, akinél elérte, hogy a PUT parancsnoka felsőbb utasítást kapjon a magyar osztagok bevetésére.²¹⁴

Közben NÓGRÁDI Sándor áttette a székhelyét Divénybe (Losonc ÉNY 18 km) a magyar határ közelébe és főként agitációs munkát végzett. Üzenetekkel, rölapokkal próbálta átállásra biztatni a határ-vadász alakulatok személyi állományát, illetve helyi lakosokat igyekezett beszervezni felderítő és összekötő feladatra, akik segítségével kapcsolatot teremthetett a Salgótarján környéki munkásokkal. A szervezés mellett egyre csak sürgette a magyar csoportok ledobását, és jelentősebb mennyiségű hadianyag küldését kérte Babarét körzetébe (10 golyószóró, 20 géppisztoly, 40 puska, két páncéltörő puska, 300 kg robbanóanyag). Szorgalmazta, hogy dobjanak le négy fő rádióst, akik két külön tevékenykedő osztag kommunikációját is biztosíthatják. A PUT parancsnoka azonban közölte, hogy a jövőben minden kérést a 4. Ukrán Fronthoz kell intéznie. 1944. X. 17-én a 4. Ukrán Front illetékese azt az üzenetet küldte, hogy az utánpótlás már úton van, valójában azonban sem a csoportok, sem a rádiósok, sem a fegyverek nem érkeztek meg. 1944. X. 20-án NÓGRÁDI Sándor türelmetlenül reklamált. Közölte, hogy pillanatnyilag mindössze 50 magyar partizán állt rendelkezésre a *KOZLOV szovjet ejtőernyős partizán osztagban*, ennél mindenképpen több ember kellett, ha magyar területen aktívabb működést akartak kifejteni, ezért feltétlenül dobják le a többi magyar csoportot is.²¹⁵

1944. X. 18-án szovjet katonai szállítógéppel Tri Dubyra érkezett NÓGRÁDI Sándor moszkvai összekötője, akit Besztercebányára vitték, ott találkozott NÓGRÁDI Sándorral, onnan Divénybe irányították NÓGRÁDI Sándor bázisára. A közelben volt a *VELICKO szovjet ejtőernyős partizán osztag*. Időközben azonban a németek és a szlovák hadsereg egyre szűkebb területre szorította vissza a felkelőket. NÓGRÁDI Sándor ezért kénytelen volt Divényből visszatérni Zólyomba. A német előrenyomulás miatt azonban el kellett hagyniuk Zólyomot is, ezért 1944. X. 23-án Besztercebányára mentek. Másnap NÓGRÁDI Sándor néhány fős utánpótlást kapott. Zólyomba érkezett TÖMPE András, ő lett a törzs politikai helyettese, álnéven ő lett a törzs politikai helyettese.²¹⁶

NÓGRÁDI Sándor igyekezett több felkelőt maga köré gyűjteni, Besztercebányán már mintegy 60 fővel rendelkezett. Két, egyenként három fős felderítő csoportot indított útnak, annak tisztázására, hogy hogyan lehet viszonylag biztonságosan Magyarországra eljutni. A felderítők azonban németekbe ütköztek, csak egy fő tért vissza közülük. 1944. X. 25-én Besztercebányáról északi irányban Óhegyre mentek. Ott találkoztak a *JEGOROV szovjet ejtőernyős partizán osztag* törzsével, ahonnan az osztag-parancsnok NÓGRÁDI Sándor mellé rendelt. Korábban az volt az elképzelés, hogy az egyik tiszt nagyobb csoportot fog átadni NÓGRÁDI Sándornak az Észak-Magyarországi harcok segítése céljából, akiknek a parancsnoka lett volna az egyik átadott tiszt. NÓGRÁDI Sándor vele már járt is a magyar határ körzetében, felderítő úton. A német offenzíva miatt azonban a partizán osztagok parancsnokai nem nélkülözhettek fegyvereket ezért csak a két tiszt került NÓGRÁDI Sándorhoz.²¹⁷

A *NÓGRÁDI szovjet ejtőernyős partizán osztag* 1944. X. 27-én indult el Óhegyről Donovaly irányába. Az osztag kettévált két akciócsoportra, az osztag-parancsnok az egyik akciócsoporttal tartott, a másik akciócsoport élére pedig bizalmasát nevezte ki. A második akciócsoportnak délnyugati irányban Selmecebánya-Léva irányában kellett volna haladnia. Ez az akciócsoport azonban egy német tűzérési támadás miatt jelentős veszteségeket szenvedett. Az akciócsoporton belül jelentős viták keletkeztek. Több partizán nem látta értelmét a további harcnak ezért elhagyta az akciócsoportot. Egy nagyobb szovjet partizán osztag, amellyel találkoztak csatlakozásra szólították fel őket, illetve igényt tartott a fegyvereikre. A fegyvereiket végül átadták, azután napokig céltalanul kószáltak a hegyekben, majd feloszlatták az akciócsoportjukat úgy döntve, hogy mindenki olyan partizán osztaghoz csatlakozzon amilyenhez akar. Az osztag-parancsnok által vezetett akciócsoport azonban viszonylag épen maradva jelentette a továbbiakban az osztagot, amely 25 felfegyverzett emberből állt. Az osztag déli irányba indult. Mosód közelében töltöttek hosszabb időt. Az osztag-parancsnok megrostálta az embereit, a bizonytalankodókat rábeszélte a távozásra, vagy elküldte.²¹⁸

A *NÓGRÁDI szovjet ejtőernyős partizán osztag* 1944. X. 10-én Lucatónél (Besztercebánya KÉK 15 km) átkelt a Garamon, és a Besztercebánya-Zólyom úttal párhuzamosan déli irányba indult. Rendkívül óvatosan haladtak. 1944. XI. 15-én Véglesnél keresztezték a Zólyom-Rutka vasútvonalat, mivel azonban nem rendelkeztek robbanóanyaggal, nem tudtak kárt tenni benne. Közben tönkre ment a rádió, így 1944. XI. 15. után az osztag már nem tudott hírt adni magáról. Ezért a 4. Ukrán Front Haditanácsa mellett működő Partizánmozgalom Törzsének parancsnoka utasította a Besztercebánya körzetében lévő *SUKEJEV szovjet ejtőernyős partizán osztagot*, hogy küldjön szét összekötőket, és próbálja felvenni a kapcsolatot a *NÓGRÁDI szovjet ejtőernyős partizán osztaggal*. A következő napokban NÓGRÁDI Sándor megbetegedett,

így az osztaga egy hétig vesztegeltek Szénavár térségében. 1944. XI. 28-án az osztag törzsének parancsnoka az osztag tagjainak többségével útnak indult a magyar határ irányába, az osztag parancsnoka pedig négy társával a Hrabcsa tanyán húzta meg magát. Az éjszaka folyamán azonban német katonák támadták meg őket, ezért a partizánok az ablakon kimenekülve a már korábban útra kelt társaik után indultak, akiket másnap utolértek. A partizánok továbbra is lassan mozogtak, kilenc nap alatt 30 km-t tettek meg. 1944. XII. 7-én Ipolytarnóc közelében átkeltek az Ipolyon, onnan 10-15 km-re, délkeletre, Karancsberény térségében (Salgótarján É 12 km) rendezkedtek be, és 1944. XII. 23-ig ott maradtak.²¹⁹

Az osztag létszáma folyamatosan gyarapodott. Az Ipolyon való átkeléskor a személyi állomány csak 28 fő volt, hamarosan azonban 28 német fogságból szökött szovjet hadifogoly csatlakozott hozzájuk, akik fegyvert is szereztek. Az immár mintegy 60 fős egység így már négy golyószóróval, 20 géppisztollyal, 30 puskával rendelkezett. További erősödést jelentett 40 magyar katona és csaknem 20 bányász csatlakozása. Az osztag-parancsnok a törzsét is átszervezte. 1944. XII. 22-én új bázisra települtek át, a 8 km-re, keletre fekvő Abroncspusztára. 1944. XII. 28-án egy visszavonuló német alakulat éppen az Abroncspusztán átvezető utat választotta. Váratlan megjelenésük miatt a partizánok már nem tudtak kitérni, így felvették a harcot 350-400 német katonával. Az összecsapásban a partizán osztagot szétverték, 16 fő partizán elesett, a többiek szétszéledtek. A németek elvonulása után az osztag-parancsnoknak csak 35 főt sikerült összegyűjteni. 1944. XII. 29-én megjelentek a térségben a Vörös Hadsereggel együttműködő román csapatok.²²⁰

NÓGRÁDI Sándor partizántevékenysége ellentmondásosan alakult. Végig arra törekedett, hogy egy nagyobb, több osztagból álló központi alakulat élén érkezzen meg Magyarországra. Ehhez embereket kért a szlovák felkelésben részt vevő szovjet partizánegységek vezetőitől, illetve a kijevi és sztanyiszlavi parancsnokságtól. Amikor a szlovák nemzeti felkelés összeomlása miatt senkitől sem kapott nagyobb ütőképességet, egy kis csoporttal indult útnak, de rendkívül óvatosan, indokolatlanul lassan haladt, így, mire megérkezett Salgótarján közelébe, a front már egészen közel húzódott ehhez a térséghez. Tevékenységét nem fegyveres akciók, hanem elsősorban agitáció és konspiratív munka tette ki, inkább politikusként és nem gerillavezérként viselkedett. Osztaga semmilyen jelentősebb akciót nem hajtott végre.²²¹

Összegezve, 1944 szeptember eleje és november vége között 35 önálló ejtőernyős partizán osztag működött hosszabb-rövidebb ideig magyar területen, Észak-Erdélyben és Kelet-Magyarországon, valamint Kárpátalján, illetve a Felvidéken továbbá Észak-Magyarországon. A ledobott ejtőernyősök létszáma 475-480 fő körül mozgott. Az osztagok közül 15 vegyes szervezésű, részben magyar vezetésű volt, 20 pedig szovjet vezetéssel, és többségében orosz, ukrán, ruszin, szlovák személyi állománnyal került bevetésre, de ezek közül 12 osztagban szintén voltak magyar származású partizánok is. A ledobott ejtőernyősök mintegy 35%-át (165-170 főt) elfogták vagy megölték. 1944. október közepén a Sztanyiszlav melletti oprisovcei táborban további öt magyar osztag várt bevetésre 196 fős összlétszámmal. A fronthelyzet alakulásához igazodva Észak-Erdélyben 1944. IX. 20-án, Kárpátalján 1944. X. 14-én, a Felvidéken pedig 1944. X. 25-én került sor az utolsó harcoló szovjet ejtőernyős partizán osztagok bevetésére. Ezt követően már csak néhány, kisebb létszámú, felderítési feladattal megbízott osztag érkezett légi úton magyar területre.²²²

A 4., illetve a 2. és 3. Ukrán Front Haditanácsa mellett működő Partizán Törzs azt tervezte, hogy a Vörös Hadsereghez csatlakozott partizán osztagok magyar tagjaiból új egységeket alakít, és ezeket az ungvári reptérről Budapest környékén, illetve a Dunántúlon vetik be. A Munkács melletti Zsukó községben különböző partizán osztagokból mintegy 70 fő magyar ejtőernyőst vontak össze. A katonai helyzet alakulása azonban ilyen típusú harcoló alakulatok alkalmazását már nem tett szükségessé. A magyar partizánokat januárban, a Magyar Kommunista Párt (MKP) kérésére Debrecenbe irányították, hogy az ideiglenes kormány katonai és rendvédelmi erejének magját alkossák. 1945. február végéig összesen 734, a Szovjetunióban antifasiszta, illetve partizán iskolát végzett magyar érkezett haza, Debrecenbe, és kapott beosztást az újjászerveződő honvédségnél és a rendőrség kötelékében. Gyors hazaszállításuknak és állományba vételüknek az volt az oka, hogy a Magyar Kommunista Párt (MKP) ezzel is igyekezett növelni a befolyását a fegyveres testületeknél.²²³

Szovjet részről 1944. X. 6-án Fertőd közelében dobtak le egy három fős rádiós osztagot, amely Sopron térségében végzett felderítő tevékenységet, egészen 1945. III. 30-ig. Csákberény mellett (Székesfehérvár É 20 km) 1944. XI. 22-én szállt le egy másik felderítő osztag, amely Székesfehérvár térségében figyelte a német-magyar erők mozgását. Az élelemszerzést úgy próbálták megoldani, hogy elfogtak több, a katonai behívás elől az erdőben bujkáló levettét, és őket kényszerítették, hogy élelmet kérjenek a környék lakóitól. Mivel ez nem volt elegendő, 1944. XII. 3-án a partizánok bementek Mindszentpusztára és fegyverrel követelték élelmiszert. A csákberényi, bodajki és csákvári csendőr őrs 16 csendőre, az ejtőernyős-elhárító szolgálat és egy német szakasz bekerítette a partizánok kápolnapusztai búvóhelyét. A tűzharcban egy fő

partizán elesett, a parancsnok pedig sebesülten fogságba került. A lövöldözésben két fő levente is megsérült, egyikük belehalt a sérüléseibe. Három partizán elmenekült, de közülük két főt néhány héttel később elfogott a móri csendőrség. 1945. I. 23-án a 3. Ukrán Front Partizán Törzse öt főt dobott le Szombathely térségében. A négy férfi és a rádiós nő feladata a határ menti vasúti és közúti forgalom megfigyelése volt. 1945. I. 25-én az osztag megkísérelt beszervezni egy honvéd tiszthelyettest, aki a szombathelyi lőtérrel szolgált. Az illető jelentette az esetet a feletteseinek. A kivезényelt honvéd alakulat megtalálta a partizánokat. A kibontakozó tűzharcban egy férfi és a rádiós nő meghalt, két férfi pedig megsebesült. A szökésben lévő ötödik társukat másnap egy csendőr járőr őrizetbe vette.²²⁴

A Magyarországon bevetett partizán osztagok tevékenysége messze elmaradt a szomszédos államokban folyó gerillaháború mögött. Az ország belső körzeteinek terepviszonyai alkalmatlanok voltak a partizánharcra. A bevetett partizánok nem kaptak megfelelő felkészítést, ejtőernyős kiképzést. A csoportokat ad hoc módon, gyakran csak a bevetés előtti napokban állították össze, az egységek magyar és szovjet tagjai nem tudtak kommunikálni egymással. A bevetések tervezői nem rendelkeztek helyismerettel, a szállítógépek gyakran a kijelölt célterülettől távol dobták le az ejtőernyősöket. Észak-Erdélyben nem sikerült jelentősebb partizánbázist kiépíteni. Kárpátalján a Róna-havas északi részén és a Borlő-hegységben sikerült megkapaszkodniuk a partizánoknak. Mindkét esetben a sűrű erdősséggel borított hegyes terep, a kezdeti passzív, rejtőzködő magatartás, a folyamatos személyi és hadianyag utánpótlás, illetve a helyi ukrán, ruszin lakosság egy részének együttműködése volt a kulcsa az osztagok megerősödésének. A Felvidék esetében a hosszabb ideig működő partizán bázisokat nem magyar területen, hanem a korabeli Szlovákia területén alakították ki, és onnan intéztek támadásokat magyar célpontok ellen. A ledobott ejtőernyősök csak a harci osztagok törzseként működtek, melyeket nagyszámú szlovák felkelő egészített ki, így jöttek létre az 1 000 fős létszámot meghaladó nagy létszámú szovjet ejtőernyős partizán osztagok.²²⁵

Az ejtőernyős partizánok elleni harc legnagyobb terheit a csendőrség viselte, a helyi őrsök személyi állománya, a csendőr kerületek tanszázadai, illetve az ejtőernyős elhárító szolgálat és a polgári karhatalom, melyek rendszerint szintén csendőrségi irányítása alatt álltak. Kárpátalján több alkalommal bevontak ugyan honvéd alakulatok is a partizánok elleni harcba, de mindig pihenőben lévő, feltöltés alatt álló csapatokat, amelyek csak néhány napig álltak rendelkezésre. Ezt követően elvonultak katonai feladataik ellátására, így a partizán osztagok ellenőrzés alatt tartása ismét a csendőrségre maradt. A honvédség részéről legfeljebb a határvadász erők vettek részt gyakrabban az ejtőernyős osztagok elleni küzdelemben. A csendőrség 1944 szeptemberéig alapvetően el tudta látni ezt a feladatot, a csendőr tanszázadok és zászlóaljuk frontra vezénylése azonban nagymértékben csökkentette a hátszágban rendelkezésre álló rendvédelmi erőt, miközben a partizán osztagok létszáma, tűzereje jelentős mértékben gyarapodott. A nagyobb számú, de 1944 október közepéig csak elszigetelt rajtaütések ellenére a partizánvétekezés nem befolyásolta számottevő mértékben a honvédség katonai teljesítményét vagy a lakosság életviszonyait. Leküzdésükre a frontról nem kellett jelentősebb erőket elvonni, a rendvédelem és a polgári karhatalom korlátok között tudta tartani a működésüket. Kisebbségi harcászati sikereik, a fennálló rendet vagy az ország védelmi képességeit alapvetően nem veszélyeztették. KÉRI Kálmán vk. ezredes, az 1. hadsereg vezérkari főnökének értékelése szerint, mindennek inkább lélektani jelentősége volt.²²⁶

A partizán alakulatok elnevezésének értelmezéséhez.

A szovjet ejtőernyős partizánok alakulatai egyrészt meglehetősen képlékenyek voltak, másrészt szinte semmilyen objektív paraméter tekintetében nem lehet azonosítani a korabeli regulális haderő alakulataival. Ehhez járul az is hozzá, hogy rendkívül sokféle és a valósággal nem mindig összhangban álló elnevezésekkel illették a saját szervezeteiket is. Ebből fakadóan a tanulmányban a partizán alakulatokra vonatkozóan a különböző katonai alegység típusok elnevezésének használatától tartózkodtunk. A partizánok által a saját alakulataikra alkalmazott dandár és magasabb egység elnevezések nyilvánvalóan túlzóak voltak. Az elkeresztelt partizán alakulatok nevei pedig propagandisztikus jelleget viseltek. A meglehetősen nagyvonalúan használt korabeli és feldolgozásokban szereplő elnevezések helyett a beazonosíthatóság és az érthetőség érdekében igyekeztünk egyszerű és egyértelmű megközelítés szerinti besorolású nevekkal illetni a partizán alakulatokat.

A tanulmányban osztagnak neveztük a Szovjetunióból indított és a szovjet haderő közvetlen irányítása alatt álló ejtőernyős partizán alakulatokat függetlenül a létszámuktól, a fegyverzetüktől, a feladataiktól és a működésüktől.

A tanulmányban akciócsoportnak neveztük az osztagok alárendeltségében álló, de többé-kevésbé önállóan működő és nem közvetlenül a szovjetunióbéli parancsnokság irányítása alá tartozó ejtőernyős partizán alakulatokat, függetlenül a létszámuktól, fegyverzetüktől, a feladataiktól és a működésüktől.

A tanulmányban különítményeknek neveztük — általában egy osztag, vagy akciócsoport közvetlen irányítása alatt álló és annak szerves részét alkotó — azon partizán alakulatokat, amelyek függetlenül a létszámunktól, fegyverzetüktől, illetve működésük módjától — általában valamilyen különleges feladat ellátására, illetve valamely meghatározott térségben való ténykedés céljából hoztak létre, illetve működtettek.

A különböző partizán osztagok megkülönböztethetősége érdekében a parancsnok családi nevét is az alakulat elnevezése részének tekintettük. Abban az esetben, ha a kortársak — valamely politikai vagy propaganda megfontolásból fakadóan — nevet is adtak a partizán alakulatnak, akkor azt az elnevezést is feltüntettük az alakulat neve mellett, de csak egy esetben.

Az akciócsoportok, illetve a különítmények megnevezésében feltüntettük annak az osztagnak, illetve akciócsoportnak a nevét, amelynek az irányítása alatt álltak. **(a szerk.)**

Jegyzetek:

- ¹ KAISER: 118.p. + 167.p. ; REKTOR: 214-218.p.
² PERJESI: 106-107.p. ; REKTOR: op.cit. 214-218.p.
³ REKTOR: op.cit. 213-218.p. + 278-281.p. + 534-535.p. ; PARÁDI: *A Magyar Királyi Csendőrség. Az első magyar polgári, központosított, közbiztonsági őrtestület 1881-1945.* 63-65.p.
⁴ SZEMIRIAGA: 237.p.
⁵ HEGEDŰS: 105-106.p. ; PARÁDI: A csendőrség magyarországi története. 181-182.p. ; FORRÓ: 35-36.p.
⁶ KAISER: op.cit. 116.p. ; FERENCZY: Csendőrök, honvédek harca szovjet ejtőernyős csoportokkal Magyarországon. 112-120.p. ; KÖVENDY: A délvidéki partizánharcok. 168-170.p.
⁷ GAZSI: A magyarországi ellenállási és partizánmozgalom a felszabadító hadműveletek idején. 341.p. ; GYERZSALUK: Adalékok a magyar partizánok kiképzéséhez nyújtott szovjet segítség történetéhez. 720.p.
⁸ FERENCZY: Egyéb partizánműveletek. 120.p. ; REKTOR: op.cit. 244-246.p. ; LIPTAI: 243.p. + 252.p.
⁹ ALEKSZEJENKO — BABIDORICS: 200-201.p.
¹⁰ A PUT parancsnoka TYIMOFEJ A. Sztrokacs altábornagy, helyettese K. PONOMARENKO ezredes volt, a hadműveleti osztályt BONDAREV ezredes, a felderítő (elhárító) osztályt KOROTKOV alezredes vezette.
LIPTAI: op.cit. 252.p.
¹¹ A 4. Ukrán Front Haditanácsa mellett működő Partizánmozgalom Törzsének vezetője Vaszilij POGREBENKO ezredes volt. GAZSI: A magyarországi ellenállási és partizánmozgalom a felszabadító hadműveletek idején. op.cit. 340-341.p. ; GYERZSALUK: Adalékok a magyar partizánok kiképzéséhez nyújtott szovjet segítség történetéhez. op.cit. 720.p. ; LIPTAI: op.cit. 243.p. + 252.p.
¹² KIS: Magyar partizánok a Szovjetunióból. 143-144.p. + 149.p.
¹³ HIM-HL. MAEM VII. 205. 1/II. d. Kuznyec 189.p. ; TÓTH: 11.p. ; KIS: Magyarokra nem lövünk! Egy ejtőernyős partizáncsoport története. I. 77. p. ; DÉKÁN — D. KARDOS: 449.p.
¹⁴ REKTOR: op.cit. 267-268.p. ; TÖRÖK: 127-130.p.
¹⁵ A haza védelme során hősi halált halt nagyjaitai csendőr őrs parancsnoka KOLOZSI Nándor csendőr főtörzsrőrmester volt. A sepsiszentgyörgyi szárny-parancsnok HOLLÁDI Ernő csendőr százados volt.
HOLLÁDI: 179-180.p. + 183-187.p.
¹⁶ Loc.cit. 183-187.p.
¹⁷ Loc.cit. 179-180.p. ; HÍDVÉGI: 108-109.p.
¹⁸ A csoport tagjai voltak: DÉKÁNY István parancsnok, IHÁSZ-KOVÁCS Sándor politikai helyettes, Alekszandr IZUTYINOV törzsparancsnok, FOKI József felderítő parancsnok, FURMAN és KOLOBNYIKOV rádiós, Vaszilij BUROV robbantó, GELLÉN István orvos, MESKOV András felcser, FILEBICS Géza golyószórós, SCHIFFER (SZIGETI) Ferenc, LEBOVICS Izidor, KORÓZS Lajos, NYÚL Miklós.
¹⁹ A DÉKÁN szovjet ejtőernyős partizán osztag tagjai közül a földet érés során KOLOBNYIKOV és KORÓZS életét veszítette. A hosszúmezei és a técsői csendőr őrsök járőreinek a parancsnokai TARJÁNYI József cső.főrm. és POMÁZI Mátyás cső.főrm. voltak. A leszállás napján fogságba került partizánok voltak GELLÉN, FOKI és NYÚL, valamint IZUTYINOV. A leszállás utáni második napon esett fogságba LEBOVICS. A partizán osztag üldözése során pedig tűzharcban halt meg BUROV, IHÁSZ és KOVÁCS partizánok. A két életben maradt és elrejtőzött partizán FILEBICS és SCHIFFER volt.
KIS: Magyarokra nem lövünk! Egy ejtőernyős partizáncsoport története. I. op.cit. 73.p. ; DÉKÁN: 109-110.p.
²⁰ A DÉKÁN szovjet ejtőernyős partizán osztag második részének — akiket nem indítottak el Szvjatosinból a sikeres földet érést visszaigazoló üzenet miatt — a vezetője RIESDORFER [RÉKAI] Miklós volt.
DÉKÁN: op.cit. 109-110.p.
²¹ DÉKÁN — D. KARDOS: op.cit. 490-492.p.
²² VADÁSZ: 54-55.p. ; GAZSI — HARSÁNYI: 378-381.p. ; KIS: Magyar partizánok a Szovjetunióból. op.cit. 146.p.
²³ A *ZÁCÓI szovjet ejtőernyős partizán osztag* parancsnoka ZÁCÓI Tivadar erdélyi magyar tiszt volt, aki román katonaként esett fogságba. Az osztag politikai helyettese V. NYIKISIN, a törzsparancsnok V. MURATOV, a felderítő parancsnok G. TORBA voltak.
GAZSI: A magyarországi ellenállási. op.cit. 339.p. ; GAZSI — HARSÁNYI: op.cit. 578-581.p.
²⁴ A *ZÁCÓI Szovjet partizán osztag* földet érését a gátőr a sarkadi csendőr őrsnek jelezte, ahol BÉKÉS Gyula cső.főrm. volt a parancsnok.
BERTALAN: 4.p. ; TIMÁR: 7.p.
²⁵ A *MALÉTER szovjet partizán osztag* tagjai voltak: MALÉTER Pál hadnagy parancsnok, BALÁZS Zsigmond zászlós politikai helyettes, BOGÁR György robbantó, CSÖKE János golyószórós, BARTAL Károly, DRUCA Sándor, MOLNÁR József, FISCHER József, NAGY Bálint, DEZSI András (Endre), HAUER József, LÖRINC Béla, FEHÉR István, SZNYATRU József, (más forrás szerint Fehér és SZNYATRU helyett SZJÁRTÓ József és SÁGVÁRI István került bevetésre, A szovjet ejtőernyősök: Alekszandr Sztjepanovics JEFIMOV parancsnok-helyettes, Vaclav Marjanovics GLUHOVSZKIJ törzsparancsnok, CSEHOVSZKIJ orvos, LJUBICSENKO és KLENACS robbantó, KALACSENKO és AFOMIN rádiós.
²⁶ HORVÁTH: 25-28.p.
²⁷ Az osztag politikai helyettese BALÁZS Zsigmond volt.
TÓTH: op.cit. 11.p.
²⁸ A *MALÉTER szovjet ejtőernyős partizán osztag* földet érésének körzetében öt csendőr őrs működött: Vámospéres (KOLOS-BÓSI Gyula cső.főrm.), Nyírábrány (TÓKÉS József cső.főrm.), Nyíracsaád (SZONDI István cső.főrm.), Nyíradony (MEGGYES Lajos cső.főrm.) és Érmihályfalva (LITKAI Ádám cső.főrm.) településeken a jelzett személyek parancsnoksága alatt.
HIM-HL MAEM op.cit. VII. 205. Jefimov 1944. 11. 27. ; GAZSI: A magyarországi ellenállási és partizánmozgalom a felszabadító hadműveletek idején. op.cit. 339-340.p. ; KIS: Magyarokra nem lövünk! Egy ejtőernyős partizáncsoport története. I. op.cit. 74-75.p.
²⁹ A kemecsei csendőr őrs parancsnoka KÁSA György cső.főrm. volt.
HIM-HL PERS. VII. 207. 232. d. 1944. 09. 20., 09. 22., 09. 28.

³⁰ A gépből először MALÉTER vezetésével CSÖKE, CSEHOVSZKI, GLUHOVSZKI és JEFIMOV ugrottak ki. A repülőgépből másodjára kiugró négy fő partizán érkezett a szaniszlói csendőr őrs működési körzetébe, ahol TAMÁS András cső.főrm. volt az őrs-parancsnok.

HIM-HL MAEM op.cit. VII. 205. Jefimov 1944. 11. 27. ; GAZSI — HARSÁNYI: op.cit. 402-404.p. ; GAZSI: Antifasiszta ellenállás és partizánharc Magyarországon. 62-63.p.

³¹ HORVÁTH: op.cit. 28-29.p.

³² Loc.cit. 30-31.p.

³³ HIM-HL MAEM VII. 205. Jefimov 1944. 11. 27. ; Kis: Magyarokra nem lövünk! Egy ejtőernyős partizáncsoport története. I. op.cit. 74-75.p.

³⁴ GAZSI — HARSÁNYI: op.cit. 402-404.p. ; TÓTH: op.cit. 10.p.

³⁵ A MALÉTER szovjet ejtőernyős partizán osztag parancsnok-helyettese JEFIMOV volt, aki a kudarc okait taglaló részletes jelentést készített.

HIM-HL MAEM VII. 205. Jefimov 1944. 11. 27. ; HORVÁTH: op.cit. 34.p.

³⁶ A csoport tagjai: RIESDORFER (RÉKAI) Miklós parancsnok, POLGÁR János politikai helyettes, ÁCS János golyószórós, MÉSZÁROS Sándor, KISS János, MARKOVICS János, PAPP Zsigmond, OROSZ György, valamint Andrej Nyikitovics CSERNOBROVKIN hadnagy törzsparancsnok, Nyikolaj Antonovics ZSURAVSZKIJ felderítő parancsnok, Andrej PRUDKIN és Alekszandr Konsztantyinovics ANDRONOV rádiós, Vaszilij Feofanovics GYEKTYAREV.

³⁷ LIPTAI: op.cit. 274-275.p. ; TURCSÁNYI — HEGEDŰS: 100.p. ; TÓTH: op.cit. 11.p.

³⁸ A RIESDORFER szovjet ejtőernyős partizán osztag tartózkodási helyének felkutatásában résztvevő három csendőr őrs székhelye Aknasuható, Barcánfalva és Bárdfalva településeken volt, ahol őrs-parancsnokok HORVÁTH István V. cső.főrm., ME-
GYESI József cső.főrm. és BALOGH Sándor II. cső.főrm. volt. Az aknaszlatinai csendőr század-parancsnok BÁRCZI Dezső százados volt.

KIS: Magyar partizánok a Szovjetunóból. op.cit. 152.p. ; GAZSI: A magyarországi ellenállási és partizánmozgalom a felszabadító hadműveletek idején. op.cit. 340.p.

³⁹ GAZSI: A magyarországi ellenállási és partizánmozgalom a felszabadító hadműveletek idején. op.cit. 340.p. ; GAZSI-HARSÁNYI: op.cit. 454-458.p.

⁴⁰ A máramarossziget csendőr őrs parancsnoka ZSADÁNYI László cső.főrm., az aknaszlatinai csendőr század-parancsnoka pedig MOLNÁR István cső.főrm. volt. Az osztagon való rajtaütés során PRUDKIN orosz partizán esett el. A felderítés visszaérkező és a rajtaütés kimenetelét megfordító partizánok közül OROSZ György és POLGÁR János sebesültek meg súlyosan. Az elfogott, majd elengedett próbacsendőrt SINKA Mihálynak hívták. A RIESDORFER szovjet ejtőernyős partizán osztagból kiváló orosz partizánokat CSERNOBROVKIN vezetett.

GAZSI — HARSÁNYI: op.cit. 454-458.p.

⁴¹ TÓTH: op.cit. 10.p. ; LIPTAI: op.cit. 275.p.

⁴² GAZSI — HARSÁNYI: op.cit. 326-334.p.

⁴³ ALEKSZEJENKO — BABIDORICS: op.cit. 133.p. + 147-148.p.

⁴⁴ Az osztag tagjai: USZTA Gyula parancsnok, Georgij KAZNACSAJEV törzsparancsnok, Viktor GORGYIJENKO robbantó, Mihail GATOVCOV és Nyikolaj AVDONJIN rádiós, Szemjon KARPOV felcser, KOVÁCS István, BORBOLA Mihály, SÉDY Lóránd, SALAMON Márkus, DOMOKOS Ferenc, HALAVÁCS Albert, RADÁK József, TAKÁCS József.

⁴⁵ Az USZTA szovjet ejtőernyős partizán osztag tagjai közül a leszállás során súlyosan megsérült személy TAKÁCS József partizán volt.

MNL-OL K-149., BM Res. 274. cs., 1944-2-1019.

⁴⁶ UJVÁRI: 14-16.p. ; VADÁSZ: op.cit. 22-23.p. ; MOLNÁR: 15.p. ; USZTA: A jót akarni kell. 70-77.p. + 98-103.p.

⁴⁷ Az osztag tagjai voltak: HAMBURGER (HORVÁTH) Sándor politikai helyettes, KÖVECSÉS Ferenc, SZÉKELY Károly, OROSZ Imre, PÁPA Ferenc, BORBÉLY Béla, SZABÓ Pál, IZRAEL (IHÁSZ) Miklós, LACZKÓ Imre, SCHILLER György.

⁴⁸ Az osztag tagjai voltak: Ivan PRISCSEPA őrmester, parancsnok, Szergej KOTYELNYIKOV és Marija HAJLO rádiós, Dmitrij USAKOV felcser, Pjotr CIMBALISZT, Alekszandr GLADCSENKO és Nyikolaj SZUHARJOV aknász, LEGUCKIJ, Jozsif JURIK, LEBOVITS Izidor, POLYVÁS András, SÓS Géza, GÁL József.

⁴⁹ A hátmegi csendőr őrs parancsnoka TABAJDI Imre cső.főrm. volt.

KOSZTYÓ: Az Uszta-Priscsepa partizánosztatok tevékenysége Kárpátalján (1944. augusztus 8. – október 26.). 136-137.p. ; USZTA: A jót akarni kell. op.cit. 116-125.p. ; GIBÁS: 10-11.p. ; MOLNÁR: op.cit. 50-51.p.

⁵⁰ GAZSI — HARSÁNYI: op.cit. 321-334.p. + 352-353.p.

⁵¹ Az USZTA szovjet ejtőernyős partizán osztagnak eszerint két egyenrangú parancsnoka lett USZTA és PRISCSEPA, a politikai helyettes HAMBURGER Sándor, a törzsparancsnok G. V. KAZNACSEJEV volt. Az 1. szakasz parancsnoka Ivan Georgij KUZMICS, politikai helyettese IZRAEL (IHÁSZ) Miklós volt. A 2. szakasz Fjodor Filipovics KRJUCSKOV vezette, a politikai helyettes posztját SÉDI Lóránd hadnagy töltötte be. A 3. szakasz Georgij Mihajlovics GLEBA (HLEBA György) parancsnoksága alatt állt, aki mellé politikai helyettesnek BORBOLA Mihályt osztották be. A robbantócsoport vezetője Viktor Ivanovics GORGYIJENKO őrmester volt.

USZTA: A jót akarni kell. 143-149.p. ; GAZSI — HARSÁNYI: op.cit. 320-323.p.

⁵² GAZSI — HARSÁNYI: op.cit. 352-353.p.

⁵³ Loc.cit.

⁵⁴ KOSZTYÓ: Az Uszta-Priscsepa partizánosztatok tevékenysége Kárpátalján (1944. augusztus 8. – október 26.). op.cit. 138-139.p. ; KOSZTYÓ: Irreguláris szovjet katonai egységek Kárpátalján. A Rákóczi-partizánosztatok működése Kárpátalján a magyar rendvédelmi szervek iratainak tükrében. 370.p.

⁵⁵ A kereckei csendőr őrs helyzetéről jelentést a Georgij MUHAMEDOV parancsnoksága alatt álló felderítő csoport tett. A kereckei csendőr őrsöt KRJUCSAKOV által vezetett szakasz átámadta meg. A kereckei csendőr őrs elleni támadásban MUHAMEDOV és Mihail Petrovics CSEKALKIN sebesült meg.

GAZSI — HARSÁNYI: op.cit. 326-327.p. ; KOSZTYÓ: Az Uszta-Priscsepa partizánosztatok tevékenysége Kárpátalján (1944. augusztus 8. – október 26.). op.cit. 140-141.p.

- ⁵⁶ A község házára betörő és GÁLOS Lajos körjegyzőt megölő partizánokat HALAVÁCS Albert partizán vezette. A szolymai út mentén leszállást foglalt partizánokat Iván KUZMICS vezette. HIM-HL. PERS. op.cit. VII. 207. 232. d. 1944. 09. 22. ; USZTA: *A jól akarni kell.* op.cit. 154-156.p. ; UJVÁRI: op.cit. 29-31.p.
- ⁵⁷ HIM-HL. PERS. op.cit. VII. 207. 232. d. 1944. 09. 22.
- ⁵⁸ Loc.cit. VII. 207. 232. d. 1944. 09. 26. ; KOSZTYÓ: Az Uszta-Priscsepa partizánosztatok tevékenysége Kárpátalján (1944. augusztus 8. – október 26.). op.cit. 372.p.
- ⁵⁹ a kárpátaljai katonai körzet parancsnoka FEHÉR Géza vörge. volt. A Borló hegység körüli megszállt falvak közé tartozott Babarét, Kenézpatak, Oláhcsertész, Ilonca, Zárná, Szuhabaranka, Kerecke, Zajgó, Lombos, Malmos, Kishídvég és Ormod is. GAZSI — HARSÁNYI: op.cit. 334-335.p.
- ⁶⁰ Loc.cit. 354-356.p.
- ⁶¹ HIM-HL. PERS. op.cit. VII. 207. 232. d. 1944. 09. 25. ; GAZSI — HARSÁNYI: op.cit. 328-329.p. ; UJVÁRI: op.cit. 31-32.p.
- ⁶² HIM-HL. PERS. op.cit. VII. 207. 232. d. 1944. 09. 25., 1944. 09. 26.
- ⁶³ a Gombástelep körzetében a lövontatási hegyiágyúkkal rendelkező menetszázadon való rajtaütés során a partizánok közül meghalt Fjodor KRJUCSKOV, Szergej ANTONOV és Nyikolaj ZAJAN. A halálesetek miatt a különítmény vezetését ideiglenesen SALAMON Márkus vette át. KOSZTYÓ: Az Uszta-Priscsepa partizánosztatok tevékenysége Kárpátalján (1944. augusztus 8. – október 26.). op.cit. 142-143.p. ; UJVÁRI: op.cit. 23-24.p. ; KOSZTYÓ: Irregularis szovjet katonai egységek Kárpátalján. A Rákóczi-partizánosztat működése Kárpátalján a magyar rendvédelmi szervek iratainak tükrében. op.cit. 371-372.p.
- ⁶⁴ Az osztathoz csatlakozó szovjet repülő tisztek Ivan Sz. PECSERSZKI gárdaszázados és Leonyid N. MATASZOV gárdaőrmegek voltak, akiket az 1. illetve a 2. szakasz parancsnokává neveztek ki. A harmadik szakasz parancsnoki tisztségét Georgij Mihajlovics GLEBA (HLEBA György) be. GAZSI — HARSÁNYI: op.cit. 320-326.p. ; ALEKSZEJENKO – BABIDORICS op.cit. 201-202.p.
- ⁶⁵ HIM-HL. PERS. op.cit. VII. 207. 232. d. 1944. 09. 26. ; HEGEDŰS — TURCSÁNYI: op.cit. 100.p. ; GAZSI — HARSÁNYI: op.cit. 354-356.p.
- ⁶⁶ HIM-HL. PERS. op.cit. VII. 207. 232. d. 1944. 09. 28. ; GAZSI — HARSÁNYI: op.cit. 325-326.p.
- ⁶⁷ KOSZTYÓ: Irregularis szovjet katonai egységek Kárpátalján. A Rákóczi-partizánosztat működése Kárpátalján a magyar rendvédelmi szervek iratainak tükrében. op.cit. 372-373.p.
- ⁶⁸ ALEKSZEJENKO – BABIDORICS: op.cit. 202-204.p.
- ⁶⁹ Loc.cit. 206-207.p.
- ⁷⁰ USZTA: *A jól akarni kell.* op.cit. 163-164.p. ; KOSZTYÓ: Az Uszta-Priscsepa partizánosztatok tevékenysége Kárpátalján (1944. augusztus 8. – október 26.). op.cit. 146.p. ; GAZSI — HARSÁNYI: op.cit. 328-329.p.
- ⁷¹ HIM-HL. KSZV. I. 94. 1944. 09. 05. ; USZTA: Rákóczi neve alatt... 150.p. ; GAZSI — HARSÁNYI: op.cit. 358-359.p.
- ⁷² MNL-OL. K-150. BM.Eln. 3584. cs. 1944-V-7. ; HIM-HL. PERS. VII. 207. 232. d. 1944. 10. 10., 1944. 10. 20.
- ⁷³ A 4. Ukrán Front Partizán Törzsének parancsnoka POGREBENKO ezredes volt. GYERZSALUK: Adalékok a magyar partizánok kiképzéséhez nyújtott szovjet segítség történetéhez. op.cit. 720.p. ; ALEKSZEJENKO – BABIDORICS: op.cit. 207.p.
- ⁷⁴ MNL-OL. K-150. op.cit. BM.Eln. 3584. cs. 1944-V-7. ; HIM-HL. PERS. op.cit. VII. 207. 232. d. 1944. 10. 20.
- ⁷⁵ HIM-HL. 1.HDS. II. 1452. 1. d. Tiszti parancs 37/1944. ; ALEKSZEJENKO – BABIDORICS: op.cit. 207-208.p. ; USZTA: *A jól akarni kell.* op.cit. 166.p.
- ⁷⁶ HIM-HL. PERS. op.cit. VII. 207. 232. d. 1944. 10. 13. ; GAZSI — HARSÁNYI: op.cit. 328-329.p. ; KOSZTYÓ: Irregularis szovjet katonai egységek Kárpátalján. A Rákóczi-partizánosztat működése Kárpátalján a magyar rendvédelmi szervek iratainak tükrében. op.cit. 376.p.
- ⁷⁷ MNL-OL. K-150. BM.Eln. 3584. cs. 1944-V-7. ; HIM-HL. PERS. VII. 207. 232. d. 1944. 10. 13. ; UJVÁRI: op.cit. 37-38.p.
- ⁷⁸ HIM-HL. PERS. VII. 207. 232. d. 1944. 10. 13. ; MNL-OL. K-150. BM.Eln. 3584. cs. 1944-V-7. ; UJVÁRI: op.cit. 32-35.p.
- ⁷⁹ KOSZTYÓ: Irregularis szovjet katonai egységek Kárpátalján. A Rákóczi-partizánosztat működése Kárpátalján a magyar rendvédelmi szervek iratainak tükrében. op.cit. 376.p. ; ALEKSZEJENKO – BABIDORICS: op.cit. 208-209.p.
- ⁸⁰ GAZSI — HARSÁNYI: op.cit. 358-361.p.
- ⁸¹ Az 1944. X. 16-ai akciót végrehajtó különítmény parancsnoka HALAVÁCS Albert, az 1944. X. 17-ei akció parancsnoka pedig Alekszandr Grigorjevics MELENTYEV robbantási szakember irányításával valósult meg, ahol a parancsnok Viktor GORGYIENKO volt. ALEKSZEJENKO – BABIDORICS: op.cit. 208-209.p. ; UJVÁRI: op.cit. 35-37.p.
- ⁸² Az 1944. X. 19-ei és 20-ai robbantások műszaki kivitelezője Tyimofej Alekszejevics POTAPOV és SALAMON Márkus robbantásszakértők voltak, akik Pjotr Nyikolajevics CIMBALISZT által vezetett különítménybe voltak beosztva. KOSZTYÓ: Az Uszta-Priscsepa partizánosztatok tevékenysége Kárpátalján (1944. augusztus 8. – október 26.). op.cit. 146-147.p. ; ALEKSZEJENKO – BABIDORICS: op.cit. 207-208.p.
- ⁸³ A hátmegi csendőr őrs parancsnoka BARNÁ Mihály cső.főrm. volt. HIM-HL. PERS. op.cit. VII. 207. 232. d. 1944. okt. 20. ; KÖVENDY: A martinkai ütközet. 158.p.
- ⁸⁴ Az oláhcsertézi rajtaütést megvalósító különítmény parancsnoka Georgij Mihajlovics GLEBA (HLEBA György) volt. USZTA: Rákóczi neve alatt. op.cit. 150-151.p. ; GAZSI — HARSÁNYI: op.cit. 330-332.p. + 358-361.p.
- ⁸⁵ UJVÁRI: op.cit. 48-49.p. ; GAZSI — HARSÁNYI: op.cit. 331-332.p. ; ALEKSZEJENKO – BABIDORICS: op.cit. 210-213.p.
- ⁸⁶ A partizánok ellen kivézenyelt csendőrök parancsnokául KÖVENDY Károly csendőr főhadnagyot nevezték ki. A megerősítésükre érkezett csendőr századot pedig BÁRCZY Dezső cső.szds. vezette. REKTOR: op.cit. 276.p. ; KÖVENDY: Csendőrök és partizánok harca a Kárpátokban. 144-145.p. ; KOSZTYÓ: Az Uszta-Priscsepa partizánosztatok tevékenysége Kárpátalján (1944. augusztus 8. – október 26.). op.cit.p.
- ⁸⁷ A Véghmártonkát visszafoglaló ütközet vezetői XANTUS György honv.hdgy. és SIMON András cső.fhdgy. volt. A honvéd tiszta a vádlóján, a csendőr tiszta pedig a vállán sebesült meg az ütközet során. KÖVENDY: A martinkai ütközet. op.cit. 159.p. ; REKTOR: op.cit. 245-246.p.

- ⁸⁸ A Munkács védelmére vezényelt csendőri erők közül partizán elhárítási feladatot kapott csendőr szakasz parancsnoka SERES cső.főrm. volt.
- FERENCZY: Csendőrök, honvédek harca szovjet ejtőernyős csoportokkal Magyarországon. op.cit. 111-121.p. ; KÖVENDY: Csendőrök és partizánok harca a Kárpátokban. op.cit. 144-145.p.
- ⁸⁹ Az 1944. X. 25-én a 4. honvéd hegyi zászlóalj elleni rajtaütést az *USZTA szovjet ejtőernyős partizán osztag* különítményét Georgij Mihajlovics GLEBA (HLEBA György) vezette. A védekező honvédeket hátba támadó partizánokat — akik az *USZTA szovjet ejtőernyős partizán osztag* másik különítményéhez tartoztak — Georgij KAZNACSAJEV vezette. Az 1944. X. 25-én a Boród térségén áthaladó honvéd tüzér alakulatot megtámadó *USZTA szovjet ejtőernyős partizán osztag* különítményét Iván Sz. PECSERSZKI gárdaszázados vezette.
- HIM-HL. TGY. 3309. Lóskay 9.p. ; GAZSI — HARSÁNYI: op.cit. 332-333.p. ; KOSZTYÓ: Az Uszta-Priscsepa partizánosztagok tevékenysége Kárpátján (1944. augusztus 8. – október 26.). op.cit. 149.p.
- ⁹⁰ GAZSI — HARSÁNYI: op.cit. 320-323.p. + 358 - 361.p. ; UJVÁRI: op.cit. 39.p. ; USZTA: *A jól akarni kell.* op.cit. 202.p.
- ⁹¹ ALEKSZEJENKO — BABIDORICS: op.cit. 212-213.p. ; LIPTAI: op.cit. 336.p. ; TÓTH: op.cit. 10.p.
- ⁹² Az osztag tagjai voltak: Alekszandr TKANKO parancsnok, Alekszej SZTRAH politikai helyettes, Szamuil MARINYENKO törzsparancsnok, Zinajda KRISZTYANYINOVA és Artas GASZPARJAN rádiós, Kaszim KAJSENNOV, Alekszej POTILENKO, Konsztantyin SZPJE-ZSEVOJ, Ciala DZSAVACHIA, Dmitrij POP, Mihail ASZTAFJEV, Alekszej ALEKSZEJENKO, JAKUBOVICS András tolmács.
- ⁹³ PUSKAS: 416.p. ; ALEKSZEJENKO — BABIDORICS: op.cit. 100-104.p. + 118-123.p.
- ⁹⁴ ALEKSZEJENKO — BABIDORICS: op.cit. 126-127.p. + 133-138.p.
- ⁹⁵ A magyar rendfenntartó erők által 1944. VIII. 31-én a Róna-havas térségében indított nagyszabású tisztogató akció vezetője FEHÉR Géza honv.örgy. volt
- REKTOR: op.cit. 244-245.p. ; KÖVENDY: Csendőrök és partizánok harca a Kárpátokban. op.cit. 143-144.p. ; KÖVENDY: *Csendőrök a Kárpátokon. Egy csendőrtiszt naplója Magyarország történelmének legnehezebb és legszomorúbb idejéből.* ; ÖLVEDI: Emlékek és adalékok néphadseregünk születéséhez.
- ⁹⁶ HIM-HL. PERS. op.cit. VII. 207. 232. d. 1944. 09. 01. ; KÖVENDY: Csendőrök és partizánok harca a Kárpátokban. op.cit. 139-140.p.
- ⁹⁷ Az osztag tagjai voltak: Jakov VANJAGIN parancsnok, Mihail SCSETYINYIN, Ivan BANDURKA, Borisz FAJZULIN, Tamara BEZSZUDNOVA rádiós, Willi ROMAN.
- ⁹⁸ A leszállásnál Jakov VANJAGIN parancsnok és Ivan BANDURKA megsérültek. a lipcei csendőr őrs parancsnoka MEGYER György cső.főrm., az alsóbisztrai csendőr őrs parancsnoka POLGÁR János cső.főrm., a kövesligeti csendőr őrs parancsnoka VLASZ István cső.főrm. volt. A partizán osztag két tagját, Tamara BEZSZUDNOVA-át és Willi ROMAN-t a leszállás követően néhány órával elfogták.
- ALEKSZEJENKO — BABIDORICS: op.cit. 198-199.p.
- ⁹⁹ Az ilosfai csendőr őrs parancsnoka TÖKÉS József cső.főrm. volt.
- Loc.cit. 144-145.p.
- ¹⁰⁰ OFICINSZKIJ: 214-215.p. ; ÖLVEDI: *Az 1. magyar hadsereg története, 1944. január 6-ától október 17-éig.* op.cit. 138.p.
- ¹⁰¹ Az osztag ismert tagjai voltak: Vitalij A. BOLOTNYIKOV főhadnagy parancsnok, Alekszej B. LOBENKO politikai helyettes, Szemjon P. GUSZEV hadnagy törzsparancsnok, Vaszilij I. DUBOSKIN felderítő parancsnok, Rogyion P. ZAJKIN és Leonyid A. SCSEBAKOV robbantó, Szergej Sz. MELENTEV orvos, Zsana F. LAVINA felcser, Bogdan T. DRAVKO és Natasa K. LOMNICKAJA rádiós.
- ¹⁰² MNL-OL. K-150. op.cit. BM.Eln. 3584. cs. 1944-V-7.
- ¹⁰³ A munkácsi csendőr őrs parancsnoka SZABÓ Lajos cső.főrm., a szolymai csendőr őrs parancsnoka épédig IZSÓ Ambrus cső.főrm. volt.
- HIM-HL. PERS. op.cit. VII. 207. 232. d. 1944. 09. 09.
- ¹⁰⁴ HIM-HL. PERS. VII. 207. 232. d. 1944. 09. 11.
- ¹⁰⁵ Az osztag tagjai voltak: RUSZIN, Ivan Petrovics SZENDER őrnagy törzsparancsnok, Nyikolaj LOGOJDA felderítő parancsnok, Dmitrij VOLCSENKO mesterlövész, Lenyina DZSANAJEVA rádiós, Anasztaszia FEDOSZEJEVA rádiós, Vlagyimir PAVLENKO rádiós, Dmitrij KERECSEN, Pavel ZOZULJA, Jurij KURIN, Andrej MILETYENKOV.
- ¹⁰⁶ A RUSZIN szovjet ejtőernyős osztag 1944. IX. 7-én földet ért tagjai közül az elsodródott rádiós Lenyina DZSANAJEVA volt.
- HIM-HL. PERS. VII. 207. 232. d. 1944. 09. 01. ; KÖVENDY: Csendőrök és partizánok harca a Kárpátokban. 139-140.p. ; ALEKSZEJENKO — BABIDORICS op.cit. 157-158.p.
- ¹⁰⁷ Az osztagtagjai: Ivan I. FABRICIN politikai helyettes, Ilja PECSKAN mesterlövész, Vjacseszlav HARKAVENKO orvos, Ciara GLÜCK felcser, Luka SZVJATINYA, Vaszilij MISKO, Ivan SEBA, Mihail RUSZIN és Ivan POPOVICS, Pjotr HLUSKO és Vlagyimir TURIK.
- ¹⁰⁸ HIM-HL. PERS. VII. 207. 1944. 09. 01., 1944. 09. 25. ; LIPTAI: op.cit. 282.p.
- ¹⁰⁹ A polenai csendőr őrs parancsnoka GÁL András cső.főrm., a poroszkői csendőr őrs parancsnoka pedig ASZTALOS József cső.főrm. volt.
- ALEKSZEJENKO — BABIDORICS: op.cit. 220-223.p.
- ¹¹⁰ HIM-HL. PERS. op.cit. VII. 207. 232. d. 1944. 09. 28.
- ¹¹¹ ALEKSZEJENKO — BABIDORICS: op.cit. 235-239.p.
- ¹¹² Loc.cit. 240-242.p. + 246-247.p.
- ¹¹³ MNL-OL. K-150. op.cit. BM.Eln. 3584. cs. 1944-V-7. ; ALEKSZEJENKO — BABIDORICS: op.cit. 248-254.p.
- ¹¹⁴ Az Uzsoki-hágó térségében működő akciócsoport Mihail HOLOVKO vezetése alatt állt, törzsparancsnoka pedig Ivan NAHORNNOV volt, aki még júliusban érkezett a SZOPILKO szovjet ejtőernyős osztag tagjaként. Az osztag a szétverése után pedig a TKANKO szovjet ejtőernyős partizán osztaghoz csatlakozott. A Huszt térségébe tevékenykedő akciócsoport parancsnoka MELNYIKOV, törzsparancsnoka pedig Andrej ILJIN volt, akiket még májusban dobtak le ejtőernyővel és az osztaguk felszámolása után csatlakoztak a TKANKO szovjet ejtőernyős partizán osztaghoz.
- ALEKSZEJENKO — BABIDORICS: op.cit. 147-148.p.
- ¹¹⁵ Loc.cit. 158-159.p.
- ¹¹⁶ Az alsókerepeci csendőr őrs parancsnoka KATHY Sándor cső.főrm. volt.
- MNL-OL. K-150. BM.Eln. 3584. cs. 1944-V-7.
- ¹¹⁷ ALEKSZEJENKO — BABIDORICS: op.cit. 160-162.p.

¹¹⁸ Szarvaskút és Túrjasebes között tevékenykedő akciócsoport vezetője Dimitrij POP volt. A Rónahavas déli részén elhelyezkedő akciócsoport vezetője KAJSZENOV, Túrjaremete és Antalóc közötti térségben működő akciócsoport vezetője pedig MILETYENKOV volt.

Loc.cit. 163-165.p.

¹¹⁹ Az ungvári nyomozó csendőr alosztály személyi állományába tartozó DOMBÓVÁRI József cső.őrm. veszítette életét 1944. IX. 17-én Szerencsfalva térségében.

HIM-HL. PERS. op.cit. VII. 207. 232. d. 1944. 09. 18., 1944. 09. 20. ; Hősi halált haltak. 657.p.

¹²⁰ HIM-HL. PERS. op.cit. VII. 207. 232. d. 1944. 09. 26., 1944. 09. 28.

¹²¹ ALEKSZEJENKO – BABIDORICS: op.cit. 170.p.

¹²² Az Ungvár-Perecsény főútvonal mentén tevékenykedő akciócsoport parancsnoka SVEC volt. A perecsényi csendőr őrs parancsnoka TAKÁCS Imre cső.őrm. volt.

HIM-HL. PERS. op.cit. VII. 207. 232. d. 1944. 10. 10. ; MNL-OL. K-150. op.cit. BM.Eln. 3584. cs. 1944-V-7.

¹²³ A rosztovatovci településen a partizánok által megölt személy KRISZAK erdész volt.

HIM-HL. PERS. op.cit. VII. 207. 232. d. 1944. 10. 10. ; ALEKSZEJENKO – BABIDORICS: op.cit. 166-168.p.

¹²⁴ A Dombó melletti légvédelmi figyelő őrsön rajtaütő akciócsoport parancsnoka MELNYIKOV volt. Ugyancsak MELNYIKOV vezette a Huszt-Máramarossziget vasútvonalon Úrmező térségében sikeres robbantást végrehajtó akciócsoportot.

MNL-OL. K-150. op.cit. BM.Eln. 3584. cs. 1944-V-7.

¹²⁵ A TKANKO szovjet ejtőernyős partizán osztag a HOLOVKO által vezetett akciócsoportjának három különítményét Vaszilij KUSTAN, Iván KUPLISIN és Nyikolaj GALAGOVEC vezette.

ALEKSZEJENKO – BABIDORICS: op.cit. 176-179.p.

¹²⁶ HIM-HL. PERS. op.cit. VII. 207. 232. d. 1944. 10. 13., 1944. 10. 20.

¹²⁷ 1944. X. 18-án a Túrjasebest megtámadó partizán akciócsoportok vezetői SZEZSEVOJ, SZOPIKO és POP volt. A Patakos település ellen 1944. X. 18-án éjszaka végrehajtott rajtaütést végrehajtó akciócsoportok parancsnoka KASZJONOV és SVEC volt. Loc.cit. VII. 207. 232. d. 1944. okt. 10. ; MNL-OL. K-150. op.cit. BM.Eln. 3584. cs. 1944-V-7.

¹²⁸ Az 1944. X. 23-án Túrjavágásra érkező honvéd utász .szakaszon rajtaütő három partizán akciócsoport vezetői voltak SZOPLIKO, SZPERZSEVOJ és SVEC. A partizánok részéről megsebesült személy SZPERZSEVOJ volt.

ALEKSZEJENKO – BABIDORICS: op.cit. 174-175.p.

¹²⁹ 1944 októberében az Alsószlatina térségében magyar zászlóaljat megtámadó négy partizán akciócsoport parancsnokai voltak KAJSZENOV, SZOPLIKO, SVEC és MILETYENKOV.

LIPTAI: op.cit. 329-330.p.

¹³⁰ REKTOR: op.cit. 274-277.p. ; KÖVENDY: *Csendőrök a Kárpátokon. Egy csendőrtiszt naplója Magyarország történelmének legnehezebb és legszomorúbb idejéből.* op.cit. 81-82.p. ; KÖVENDY: Egy arany vitézségi érem és egy lovagkereszt története. 149-156.p.

¹³¹ A 4. Ukrán Front Partizán Törzsének parancsnoka V.Sz. POGREBENKO ezredes volt.

Az osztag magyar tagjai voltak: LENCSES János politikai helyettes, CSERBA (DEMÉNDI) Lajos törzsparancsnok, SÜTŐ (CIFRA) László golyószóró, SIPOS Gyula mesterlövész, GARAI Bertalan, SURÁNYI Károly, JUHÁSZ Mihály, BERÉNYI Dezső, BUKOR Kálmán, MIKLÓS Antal, Simon Ferenc, PÁSZTOR Tibor, ERŐS Dénes, TORONYI Iván, SÜTŐ László, valamint CSETE István, EGED András, IHÁSZ Miklós, GOMBOS Béla. Az osztag szovjet tagjai voltak: Vaszilij JAKOVENKO felderítő parancsnok, Vlagyimir SCSEBAKOV, Alekszandr LARKIN robbantó, Vlagyimir PANOV orvos, Valentyin POGUGYIN robbantó, Vaszilij GONCSAROV rádiós, Jekatyerina SZTASEVSKAJA rádiós, Bekmurat TURSZUMURATOV.

¹³² CSIFFÁRY: 53-54.p. ; ALEKSZEJENKO – BABIDORICS: op.cit. 168-169.p. ; TÓTH: op.cit. 11.p.

¹³³ A földet éréskor PANOV, BUKOR és MIKLÓS Antal partizán törte lábát, BUJANOV és LENCSES partizánok pedig távolra sodródtak. LIPTAI: op.cit. 85.p. ; GYERZSALUK: A Bujanov-Lencsés partizáncsoport tevékenysége. 540.p.

¹³⁴ Az ökemencei csendőr őrs parancsnoka SZILÁGYI István cső.őrm. volt. A BUJANOV szovjet ejtőernyős partizán osztag által végrehajtott éjszakai erőltetett menet során az osztagtól leszakadt CSERBA, ERŐS Dénes, SÜTŐ László, GARAI Bertalan és TORONYI Iván.

Kis: Magyarokra nem lövünk! Egy ejtőernyős partizáncsoport története. I. op.cit. 74.p. ; GYERZSALUK: A Bujanov-Lencsés partizáncsoport tevékenysége. op.cit. 543-544.p.

¹³⁵ GYERZSALUK: A Bujanov-Lencsés partizáncsoport tevékenysége. op.cit. 542-544.p.

¹³⁶ A megsebesült BUJANOV helyébe Valentyin POGUGYIN lépett.

CSIFFÁRY: op.cit. 53-54.p. ; GAZSI: A magyarországi ellenállási és partizánmozgalom a felszabadító hadműveletek idején. op.cit. 340-341.p. ; LIPTAI: op.cit. 53-54.p.

¹³⁷ LIPTAI: op.cit. 53-54.p. ; GYERZSALUK: A Bujanov-Lencsés partizáncsoport tevékenysége. op.cit. 545-546.p.

¹³⁸ GAZSI: A magyarországi ellenállási és partizánmozgalom a felszabadító hadműveletek idején. op.cit. 340-341.p. ; CSIFFÁRY: op.cit. 53-54.p. ; LIPTAI: op.cit. 53-54.p.

¹³⁹ OFICINSZKIJ: op.cit. 209-215.p. ; GYERZSALUK: Adalékok a magyar partizánok kiképzéséhez nyújtott szovjet segítség történetéhez. op.cit. 721.p.

¹⁴⁰ SZEMIRIAGA op.cit. 312-313.p. ; DÉKÁN — D. KARDOS: op.cit. 517-518.p. ; GAZSI — HARSÁNYI: op.cit. 399-400.p.

¹⁴¹ KÜHNRIK: 172-174.p.

¹⁴² HARSÁNYI: op.cit. 475-477.p. ; Kis: Magyarokra nem lövünk! Egy ejtőernyős partizáncsoport története. I. op.cit. 77-78.p.

¹⁴³ A partizán osztag tagjai voltak: SZÖNYI Márton hadnagy parancsnok, ÓSZ-SZABÓ József politikai helyettes, Grigorij Alekszejevics NOVOTNJI törzsparancsnok, Vlagyimir Grigorjevics SZEMENYUK és Larisza POLNYICKAJA rádiós, Vlagyimir ZSILAJEV robbantó, Jevgenyij LJONOV orvos, CSIZMADIA Gyula mesterlövész, BALI Ferenc golyószóró, SZOTÁK Mihály, KISS Benjamin, BRÁZ Lajos, MOLNÁR István.

¹⁴⁴ FÖLDES: 162-163.p. ; 170-177.p.

¹⁴⁵ Az 1944. VIII. 8-án Tarnalelesz térségében földet érő SZÖNYI szovjet ejtőernyős partizán osztag tagjaitól elsodródó három ejtőernyős CSIZMADIA Gyula, KISS Benjámin és BALI Ferenc volt.

HIM-HL. PERS. op.cit. VII. 207. 232. d. 1944. 08. 11., 1944. 08. 18. ; FÖLDES: op.cit. 162-172.p. + 176-180.p. ; Kis: Magyar partizánok a Szovjetunióból. op.cit. 145.p. ; GIBÁS: op.cit. 9-10.p.

- ¹⁴⁶ Az 1944. VIII. 17-én Laczópadjánál tűzharcba keveredett három partizán közül a súlyosan megsebesült ŐSZ-SZABÓ József és Grigorij Alekszejevics NOVOTNYJ a későbbiek folyamán belehalt sérüléseibe. HIM-HL. PERS. op.cit. VII. 207. 232. d. 1944. 08. 18. ; FERENCZY: Egyéb partizánvékenységek. op.cit. 119-120.p. ; FÖLDES: op.cit. 212-219.p.
- ¹⁴⁷ Az 1944. VIII. 19-én Domaháza-Gesztete térségében földet ért szovjet ejtőernyős partizán osztag vezetője Vasziljevics FJODOROV őrmester, a politikai helyettes pedig SZABÓ József volt. A felkutatásukra vezényelt csendőröket FERENCZY cső.alhdgy. vezette. FERENCZY: Csendőrök, honvédek harca szovjet ejtőernyős csoportokkal Magyarországon. op.cit. 120.p.
- ¹⁴⁸ 1944. VIII. 30-án a csendőrök SZOTÁKOT, 1944. IX. 2-án pedig BRÁZ és MOLNÁR partizánokat fogták el. A BRÁZT és MOLNÁRT elfogó csendőrök a rudabányai csendőr őrs beosztottjai voltak, ahol az őrsparancsnoki tisztséget MÁRTON Károly cső.ftorm. töltötte be. A SZŐNYI szovjet ejtőernyős partizán csoport parancsnokát tűzharcban megölő csendőrök részben a hagonyi csendőr őrs beosztottjai voltak, ahol a parancsnoki tisztséget BÁNÓCZI János cső.ftorm. töltötte. Az osztagparancsnokot bekerítő csendőrök parancsnoka TÓTH József cső.ftorm. volt. HIM-HL. PERS. op.cit. VII. 207. 232. d. 1944. 09. 18. ; FÖLDES: op.cit. 223.p.; DÉKÁN – D. KARDOS: op.cit. 306.p.
- ¹⁴⁹ LIPTAI: op.cit. 303-304.p.
- ¹⁵⁰ Az osztag tagjai voltak: Alekszej Mihajlovics SZAGYILENKO parancsnok, V. KLOKOV politikai helyettes, D. REZUTO törzsparancsnok, V. I. KALENKOV rádiós, N. M. KLIMOV, Grigorij CSERNYAKOVSKIJ orvos és Zina TYITOVA felcser, valamint SIMKO Sándor, WEISZ Ernő, HORVÁTH Ferenc, STRASSER Frigyes, SUPIK Miklós, BURJÁN Viktor, LÁSZLÓ Éva.
- ¹⁵¹ SZAGYILENKO: 560.p. ; LIPTAI: op.cit. 132.p.
- ¹⁵² A SZAGYILENKO szovjet ejtőernyős partizán osztag magyar akciócsoportjának parancsnoka Andrej FUTYANOV, politikai helyettese SIMKO Sándor, törzsparancsnoka Nyikolaj Kulikovics CSERNYAKOVSKIJ volt. A SZAGYILENKO szovjet ejtőernyős partizán osztag dandárrá átnevezésekor a politikai helyettesi feladatokat V.I. KALENKOV, a törzsparancsnoki posztot pedig N.M. KLIMOV töltötte be. SZAGYILENKO op.cit. 563-564.p.
- ¹⁵³ HIM-HL. MAEM. op.cit. Kuznyec 1/II. d. ; TÓTH: op.cit. 11.p. ; KIS: Magyarokra nem lövünk! Egy ejtőernyős partizáncsoport története. I. op.cit. 77.p.
- ¹⁵⁴ Az osztag tagjai voltak: J. M. KK parancsnok, V. V. MIHAJLOVSKIJ törzsparancsnok, D. A. SZUSZLOV felderítő parancsnok, V. P. BUGYENKO és K. VLAGYIMIROV rádiós, N. F. SZOLOGYUK orvos, V. I. CSUPRIANOVA felcser, J. M. LAPSOV robbantó, valamint MOLONTAY Károly hadnagy, a magyar részleg parancsnoka, CSIPAI Ferenc, DOBOS Zsigmond, GENCSI Sándor, KESZTENBAUM (KOVÁCS) Imre mesterlövész, KIS András, NAGY László, NAGY Mihály (valódi neve, GYULAI Károly), NÉMETH Károly, PAPP Lajos, SZABÓ András, VARGA János, GREŠTYÁK (GALAMBOS) István. A csoportnak eredetileg tagja volt VARGA István is, ő azonban betegsége miatt az utolsó pillanatban visszalépett, helyére került be GREŠTYÁK István.
- ¹⁵⁵ A KUZNYEC szovjet ejtőernyős partizán osztag magyar részlegének a vezetésével MOLONTAY KÁROLY hadnagyot bízták meg. Mivel az osztag magyar és orosz tagjai csak tolmácsok voltak. A súlyosan sérült V.P. BUGYENKO is lemaradt az osztagtól. HIM-HL. MAEM Kuznyec 1/II. d. ; KIS: Magyarokra nem lövünk! Egy ejtőernyős partizáncsoport története. I. op.cit. 77-80.p. ; CSIFFÁRY: op.cit. 65.p.
- ¹⁵⁶ A részeg orosz felderítő parancsnok Dimitrij SZUSZLOV, akinek pedig a lábára esett GREŠTYÁK István magyar partizán volt. A tamaleszi csendőr őrs parancsnoka KOVÁCS Balázs cső.ftorm., az egercehi csendőr őrs parancsnoka pedig FEHÉR János cső.ftorm. volt. TÓTH: op.cit. 11.p. ; KIS: Magyarokra nem lövünk! Egy ejtőernyős partizáncsoport története. II. 61–62.p.
- ¹⁵⁷ A KUZNYEC szovjet ejtőernyős partizán osztag földet érését követően lemaradó három fő a sérült lábú GREŠTYÁK (GALAMBOS) István és a vele tartó NAGY László és KIS András partizánok voltak. A súlyosan sérült V.P. BUGYENKO is lemaradt az osztagtól. NAGY László partizánt mint áruló magyar katonaszökevényt a helyszínen agyonlőtték. HIM-HL. PERS. op.cit. VII. 207. 232. d. 1944. 09. 09. ; KIS: Magyarokra nem lövünk! Egy ejtőernyős partizáncsoport története. II. 63-64.p. ; FERENCZY: Csendőrök, honvédek harca szovjet ejtőernyős csoportokkal Magyarországon. op.cit. 120-121.p.
- ¹⁵⁸ A magát önkéntesen feladó partizán DOBOS Zsigmond volt. HIM-HL. PERS. op.cit. VII. 207. 232. d. 1944. 09. 15. ; TÓTH: op.cit. 10.p.
- ¹⁵⁹ A gesztetei főjegyző által vezetett partizán elhárító alakulat a partizánok elhelyezkedéséről a feledi csendőr őrsöt tájékoztatta, ahol KÁLMÁNYHELYI Sándor cső.ftorm. volt a parancsnok. A partizánokat az egyik erdőből a másikba LISZKAI István erdőőr vezette. Az erdészek által megtalált sebesült partizán neve KESZTENBAUM (KOVÁCS) Imre volt. A fákra fennakadt partizán GENCSI Sándor volt. KIS: Magyarokra nem lövünk! Egy ejtőernyős partizáncsoport története. II. op.cit. 66-69.p. ; GAZSI: A magyarországi ellenállási. op.cit. 339.p.
- ¹⁶⁰ A KUZNYEC szovjet ejtőernyős partizán osztag erdei küzdelmét hiábavalónak tartó partizán NAGY Mihály volt, aki civil ruhát szerzett és újpesti otthonába távozott, ahol saját ellenálló csoportot szervezett. Az 1944. IX. 11-én elfogott magyar partizán NÉMETH Károly volt. KIS: Magyarokra nem lövünk! Egy ejtőernyős partizáncsoport története. II. op.cit. 69-71.p.
- ¹⁶¹ A pétervásári csendőr őrs tagjai által 1944. IX. 14-én elfogott négy magyar partizán CSIPAI Ferenc, VARGA János, PAPP Lajos és SZABÓ András voltak. A Németországba indított transzportból megszökött öt fő partizán CSIPAI Ferenc, VARGA János, PAPP Lajos, SZABÓ András és KESZTENBAUM (KOVÁCS) Imre voltak. MOLOTNAY Károly partizánt Sopronkőhidára szállították. NÉMETH Károly, DOBOS Zsigmond és GREŠTYÁK István partizánok német táborba kerültek. HIM-HL. PERS. op.cit. VII. 207. 232. d. 1944. 09. 15. ; LIPTAI: op.cit. 180-181.p.
- ¹⁶² A Magyar Királyi Csendőrség 7. kerületének nyomozó alosztályát SZENTANDRÁSSY Elek cső.szds. vezette. Körözését rendelte el a KUZNYEC szovjet ejtőernyős partizán osztag hat tagjának, köztük NAGY Mihály és KIS András magyar partizánoknak. HIM-HL. CSŐ. VII. Cső. Ker. Eln. B. 1734/1944. ; ÖLVEDI: Az 1. magyar hadsereg története, 1944. január 6-ától október 17-éig. op.cit. 138.p.
- ¹⁶³ Az osztag tagjai voltak: Mihail PERECINSZKIJ főhadnagy parancsnok, Pavel HUDINEC politikai helyettes, Ivan DREBUSCSAK főhadnagy törzsparancsnok, Tatjana KOLOMIJEV és Nyikolaj SZEMJONOV rádiós, Ivan CSEREPENKO robbantó, Ivan BABINEC, Mihail KOVTAN, Jurij SZTANKO, Andrej SZERBIN, František ANTALIK, Ivan SZUVAK, Nyikolaj CERKOVNYIK, Ivan KRISKO, Mihail SCHNEIDER, Pjotr PIVKACS.

- ¹⁶⁴ A PERECINSZKIJ szovjet ejtőernyős partizán osztag földet érésakor eltűnt három partizán Nyikolaj SZEMJONOV, Ivan CSE-REPENKO és Ivan SZUVAK voltak.
ALEKSZEJENKO – BABIDORICS: op.cit. 214-215.p.
- ¹⁶⁵ A csoport tagjai: Vaszilij MAHARITA főhadnagy parancsnok, Mihail KRICSFALUSI politikai helyettes, Anton PASZIJKO törzsparancsnok, Nyikolaj JUROV orvos, Anatolij SZLINYKO és Borisz BURMISZTROV rádiós, Ivan SZERGYUK, Georgij ILJIN, valamint a kárpátaljai Vaszilij SZAVKO, Nyikolaj KUBARICS, Vaszilij HUMENCSAK, Dmitrij POPOVICS, Vaszilij BUNCZA, Dmitrij JAREMCSEK, Vaszilij RISCO, Mihail IVANYINA, Vaszilij TAFJCSUK, Mihail BONDAR, Vaszilij VAJDA.
- ¹⁶⁶ A MAHARITA szovjet ejtőernyős partizán osztag parancsnoka Vaszilij MAHARITA volt.
ALEKSZEJENKO – BABIDORICS: op.cit. 214-215.p.
- ¹⁶⁷ A MOROZOV szovjet ejtőernyős partizán osztag parancsnoka Sz.G. MOROZOV volt.
HIM-HL. PERS. op.cit. VII. 207. 232. d. 1944. 09. 28. ; Gazsi: A magyarországi ellenállási és partizánmozgalom a felszabadító hadműveletek idején. op.cit. 339.p. ; Liptai: op.cit. 155.p.
- ¹⁶⁸ Az 1944. IX. 18-án Bóly község körzetében a német-magyar és a szovjet partizánok közötti tűzharc során életét vesztette NAGY László cső.őrm., PÁLYI Lajos cső.szkv. és SZOTYORI Sándor honv.szkv.
HIM-HL. PERS. op.cit. VII. 207. 232. d. 1944. 09. 21. ; Hősi halált halt. 625.p.
- ¹⁶⁹ A bodzaújlaki csendőr őrs parancsnoka ANTAL Károly cső.ftörm., a nagykövesdi csendőr őrs parancsnoka VADNAI Lajos cső.ftörm., az alsómihályi csendőr őrs parancsnoka TÓTH József cső.ftörm., a ricsei csendőr őrs parancsnok pedig ÚRFI Pál cső.ftörm. volt.
HIM-HL. PERS. op.cit. VII. 207. 232. d. 1944. 09. 28.
- ¹⁷⁰ A rappi csendőr őrs parancsnoka PUHA József cső.ftörm., a vilkei csendőr őrs parancsnoka BÁNYAI Imre cső.ftörm. volt.
Loc.cit.
- ¹⁷¹ CSIFFÁRY: op.cit. 108.p.
- ¹⁷² Az ipolyvidéki csendőr őrs parancsnoka NAGY Károly cső.ftörm. volt.
MNL-OL. K-28. ME 1944-II-26 452. ; HIM-HL. PERS. op.cit. VII. 207. 232. d. 1944. 09. 28.
- ¹⁷³ A hangonyi csendőr őrs parancsnoka BÁNÓCZI János cső.ftörm. voltak.
FERENCZY: Csendőrök, honvédek harca szovjet ejtőernyős csoportokkal Magyarországon. op.cit. 111-121.p.
- ¹⁷⁴ A borsodnádasi csendőr őrs parancsnoka LÉNÁRT János I. cső.ftörm. volt.
MNL-OL. K-150. op.cit. BM.Eln. 3584. cs. 1944-V-7. ; REKTOR: op.cit. 243-244.p.
- ¹⁷⁵ A KOZLOV szovjet ejtőernyős partizán osztag parancsnoka Vaszilij M. KOZLOV őrnagy volt, a magyar részleget pedig GRUBICS Zoltán vezette.
TÓTH: op.cit. 11.p. ; KIS: Magyarokra nem lövünk! Egy ejtőernyős partizáncsoport története. I.op.cit. 74.p.
- ¹⁷⁶ Az osztag tagjai voltak: Vaszilij M. KOZLOV parancsnok, V. M. VASZIN százados, politikai helyettes, V. N. POPOV törzsparancsnok, Ivan Andrejevics MAKSIMOV rádiós, V. P. TYIHOBAJEV, M. Sz. PAMIJ, V. T. VASZKOV, J. A. ISZAKOVICS és Alekszej Dmitrijevics SESZTOV.
- ¹⁷⁷ Az osztag tagjai voltak: GRUBICS Zoltán parancsnok, FÁBRY József politikai helyettes, DAJKÓ Ferenc, LÖWEI Dániel zászlós, KOPPÁNY Sándor zászlós, RÁTI János, CSIZMADIA István, GYENES József, HORVÁTH István, PATAKI Pál, valamint Jevgenyij Pavlovics SCSEBETOVSZKIJ, Vlagyimir Nyesztorovics MANDRIK, A. A. ZVEZDICSEV, U. Sz. VERSIKOV, P. F. GYEGTYAROV, I. I. DOROSZENKO, Sz. Sz. SZTYEPANYUK, A. I. KOVAL.
- ¹⁷⁸ Az osztag tagjai voltak: KOVÁCS Sándor tartalékos hadnagy, politikai helyettes, GOLDSLEGEL Ármin, TOLKAN Pál, SZINTAY István, CINKON János, NAGY József, HACSAVEC István, KAKUK Pál, UJHÁZI András, KÓSAI Lajos.
- ¹⁷⁹ GAZSI — HARSÁNYI: op.cit. 413-415.p. ; TÓTH: op.cit. 11.p.
- ¹⁸⁰ Az egyik akciócsoport döntően oroszokból és szlovákokból állt, melynek a parancsnoka Dmitrijevics SESZTOV, politikai helyettese pedig Pavlovics SCSEBETOVSZKI lett. A másik akciócsoport tagjai döntően magyarok voltak, a parancsnoki tisztelet GRUBICS Zoltán, a politikai helyettes tisztséget pedig FÁBRY József töltötte be.
GAZSI — HARSÁNYI: op.cit. 413-421.p.
- ¹⁸¹ Loc.cit. 413-420.p.
- ¹⁸² KIS: Magyar partizánok a Szovjetunióból. op.cit. 152.p.
- ¹⁸³ GAZSI — HARSÁNYI: op.cit. 421.p.
- ¹⁸⁴ HIM-HL. PERS. op.cit. VII. 207. 232. d. 1944. 10. 18.; MNL OL K 150 BM Eln. 3584. cs. 1944-V-7.
- ¹⁸⁵ MNL-OL. K-150. op.cit. 3584. cs. 1944-V-7. ; HIM-HL. PERS. op.cit. VII. 207. 232. d. 1944. 10. 25.
- ¹⁸⁶ A KOZLOV szovjet ejtőernyős partizán osztag egyik akciócsoportjának robbantóit V.M. VASZIN és RÁTI János vezette. Az 1944. X. 25-én lesben álló 20 fős különítmény parancsnoka CSERVENÁK volt. A Kisgencs falu térségében a motorkerékpásor német híradó rajt elfogó partizánok parancsnoka BELÉNYI és VLAGYISZLAV volt.
GAZSI — HARSÁNYI: op.cit. 422.p.
- ¹⁸⁷ A KOZLOV szovjet ejtőernyős partizán osztag „Sztalin” nevet viselő akciócsoportjának parancsnoka Jevgenyij NOVAK, politikai helyettese pedig Vladimir Nyesztorovics MANDRIK volt.
LIPTAI: op.cit. 272.p. ; GAZSI: A magyarországi ellenállási és partizánmozgalom a felszabadító hadműveletek idején. op.cit. 341-342.p. ; GAZSI — HARSÁNYI: op.cit. 418-419.p.
- ¹⁸⁸ A KOZLOV szovjet ejtőernyős partizán osztag magyar akciócsoportjának az 1944. XI. 25-én rajtaütést végző különítményének parancsnoka FÁBRY magyar partizán volt.
GAZSI — HARSÁNYI: op.cit. 422., 437.p.
- ¹⁸⁹ Az akciócsoport elesett parancsnoka GRUBICS Zoltán volt. Helyébe ÁDLER Károly lépett. Az akciócsoport tagjai törzsparancsnoknak FÁBRYT, politikai helyettesnek pedig PATAKIT választották. A kettéválást követően a Henclőfalván maradt akciócsoport résznek a vezetője ÁDLER Károly maradt, míg a másik rész vezetését FÁBRY és PATAKI közösen végezte.
MNL-OL. K-150. op.cit. 3584. cs. 1944-V-7.
- ¹⁹⁰ A rozsnói csendőr őrs parancsnoka DANI Sándor cső.ftörm.volt. az 1944. XI. 30-ai összecsapásban résztvevő KOZLOV szovjet ejtőernyős partizán osztag magyar akciócsoportjának első különítményét ÁDLER Károly vezette. Ugyanezen a napon a magyar akciócsoport második különítménye Szomolnok közelében egy német alakulattal került összetűzésbe, ezeket a partizánokat FÁBRY vezette. Az 1944. XII. 2-án erődítést építő műszaki alakulaton rajtaütő magyar akciócsoport különítményét szintén FÁBRY vezette.
GAZSI — HARSÁNYI: op.cit. 423-424.p.

¹⁹¹ Loc.it. 443-445.p.

¹⁹² 1944. XII. 7-én a német erők a *KOZLOV szovjet ejtőernyős partizán osztag* magyar akciócsoportjának az egyik különítményét támadták meg, ahol a parancsnoki posztot ÁDLER Károly töltötte be. A magyar akciócsoport 1944. XII. 20. után ismét egyesült, a kivégzett ÁDLER Károly parancsnoki teendőit FÁBRY vette át, akinek a törzsparancsnoka PATAKI, politikai helyettese pedig DUSZA László lett. A *KOZLOV szovjet ejtőernyős partizán osztag* szlovák-országi akciócsoportjában harcoló magyar különítmény parancsnoka GYENES József volt, ez a különítmény ejtett foglyul egy tűzérési figyelőponton 1944. XII. 21-én.

Loc.it. 450.p. ; LIPTAI: 259-260.p. + 282.p.

¹⁹³ GAZSI: A magyarországi ellenállási és partizánmozgalom a felszabadító hadműveletek idején. op.cit. 341-342.p. ; GAZSI — HARSÁNYI: op.cit. 418-419.p. s+ 435-436.p. ; TÓTH: op.cit. 10.p.

¹⁹⁴ Az 1944. IX. 18-án Sztaniszlavba vezényelt és magyarországi bevetésre tervezett, magyarokból álló szovjet ejtőernyős partizán osztag parancsnoka LEBOVICS József volt.

Az osztag tagjai voltak: SZITA Ferenc politikai helyettes, Olga Ivanovna PERGEJEVA rádiós, ANTAL István, FEGLER (FÜLEKI) István, OLÁH István, PETKÓ Sándor, SZALAI Sándor, TENGELY József, TRESÓ Kálmán.

¹⁹⁵ A *LEBOVICS szovjet ejtőernyős partizán osztag* Putnok térségében 1944. IX. 19-ei leszállásakor ANTAL István partizán mindkét lábát eltörte TRESÓ Kálmán pedig szintén mozgásképtelenné vált.

NAGY – NÉMETH: 5-6.p. ; TÓTH: op.cit. 9-11.p. ; REKTOR: op.cit. 243-244.p. ; KATÓCS: 5.p. ; CSIFFÁRY: op.cit. 146-147.p.

¹⁹⁶ TÓTH József cső.főrm. az alsómihályi, ADONYI József cső.főrm. az eszkárosi, TÓTH János cső.főrm. pedig a pálházai csendőr őrs parancsnoka volt. a kasai csendőr szárny szakaszát IDOMONNAI András cső.alhdgy. vezette. Az összecsapás elején kézigrántat találatától elesett TENGELY és SZALAI partizán, OLÁH és PERGEJEVÁT partizánokat épedig tűzharcban lőtték le. A magánosan elmenekülő partizán FEGLER volt.

HIM-HL. PERS. op.cit. VII. 207. 232. d. 1944. 09. 20. ; Kis: Magyarokra nem lövünk! Egy ejtőernyős partizáncsoport története. I. op.cit. 75.p.

¹⁹⁷ A jászói csendőr őrs parancsnoka VAMOS Bálint cső.főrm. volt.

HIM-HL. PERS. op.cit. VII. 207. 232. d. 1944. 09. 28. ; GAZSI — HARSÁNYI: op.cit. 399-400.p.

¹⁹⁸ MNL-OL. K-28. ME 1944-II-26 452. ; HIM-HL. PERS. VII. 207. 232. d. 1944. 09. 26.

¹⁹⁹ Az oszgyáni csendőr őrs parancsnoka ERDEI József cső.főrm. volt.

HIM-HL. PERS. op.cit. VII. 207. 232. d. 1944. 09. 27.

²⁰⁰ Loc.cit. VII. 207. 232. d. 1944. 10. 08.

²⁰¹ A *LOGVINYENKO szovjet ejtőernyős partizán osztag* parancsnoka Vaszilij Petrovics LOGVINYENKO, a törzsparancsnok V.I. VOZINSZKIJ, a politikai helyettes pedig J.K. SCSADRIN volt.

LIPTAI: op.cit. 288.p. + 350.p. ; GAZSI — HARSÁNYI: op.cit. 475-477.p.

²⁰² HIM-HL. PERS. op.cit. VII. 207. 232. d. 1944. 10. 09., 1944. 10. 10., 1944. 10. 12., 1944. 10. 13.

²⁰³ Az első különítmény parancsnoka FARKAS Béla, a törzsparancsnok Ivan Ivanovics SZEDOV, a politikai helyettes pedig VIGON Károly.

Az osztag tagjai voltak: FARKAS Béla parancsnok, VIGON Károly politikai helyettes, Ivan Ivanovics SZEDOV törzsparancsnok, Maria Klementovna PARKAVENKO rádiós, VARGA Sándor, HORVÁTH Imre, HOLLÓ István, VARGA Dezső, TÓTH Mihály, GÁL Imre, VARGA László, BARABÁS Ferenc, SÁNDOR András, VARGA Béla, VERBISZ Mihály, BLAU Ferenc, POZICSEK János, LEINTOLIK József.

²⁰⁴ A második különítmény parancsnoka Andrej GAJDOS, a politikai helyettes pedig Galij Tyimofejevics TARABIN volt.

GAZSI — HARSÁNYI: op.cit. 475-477.p.

²⁰⁵ 1944. XII. 19-én az első akciócsoport parancsnoki teendőit BODNÁR László vette át, az akciócsoport két különítménye vezetésének a teendőit pedig a továbbiakban SZEBENI Mihály és HALÁSZ Miklós látta el.

LIPTAI: op.cit. 288.p. + 350.p. ; GAZSI — HARSÁNYI: op.cit. 475-477.p.

²⁰⁶ Az osztag tagjai voltak: ÖRLEY Zoltán parancsnok, RÉDNER Tibor politikai helyettes, HORVÁTH Lajos, PATUS Zsigmond, FANCZI István, TOMPSÓ Béla, valamint VLADIMIR törzsparancsnok, Olga GOLOVINA rádiós.

²⁰⁷ HIM-HL. PERS. op.cit. VII. 207. 232. d. 1944. 10. 10. ; LIPTAI: op.cit. 246.p. ; GAZSI: A magyarországi ellenállási és partizánmozgalom a felszabadító hadműveletek idején. op.cit. 340.p.

²⁰⁸ 1944. X. 14-én FANCZI István és PATUS Zsigmond indultak élelmiszer beszerzésre. A partizán osztag elfogott tagjai közül RÉDNER Tibort és Olga GOLOVINÁT a németek Németországba szállították. ÖRLEY Zoltán és HORVÁTH Lajos Tany községnél szökött meg a gyalogmenetből.

TÓTH: op.cit. 9.p. ; Kis: Magyarokra nem lövünk! Egy ejtőernyős partizáncsoport története. I. op.cit. 75.p. ; KOCZÓ: 4-9.p.

²⁰⁹ A *KUNDRESOV szovjet ejtőernyős partizán osztag* törzsparancsnoka V.V. SZLMOLYENINOV, a rádiós Vera BATYIZER, a felderítő pedig PEREI Mihály volt.

LIPTAI: op.cit. 286.p.

²¹⁰ Az erdőbényei csendőr őrs parancsnoka SOMODI István cső.főrm.volt.

GAZSI: A magyarországi ellenállási és partizánmozgalom a felszabadító hadműveletek idején. op.cit. 340.p.

²¹¹ A *MIRONOV szovjet ejtőernyős partizán osztag* tagjai voltak Nyikolaj MIRONOV őrnagy, CAPLA Ignác, MORAVCSIK Pál és JÁN GRAC. Az 1944. XII. 18-án Korpona községben kivégzett 13 magyar és szlovák ember között volt LENGYEL József orvos és a körzet erdésze laz egész családjával.

HIM-HL. PERS. op.cit. VII. 207. 232. d. 1944. 11. 02.

²¹² A deméni csendőr őrs parancsnoka NAGY Sándor cső.főrm. volt.

MNL-OL. K-150. op.cit. BM.Eln. 3584. cs. 1944-V-7. ; HIM-HL. PERS. op.cit. VII. 207. 232. d. 1944. 10. 18., 1944. 10. 31.

²¹³ NÓGRÁDI Sándor kísérei voltak: PAP Béla, MOLNÁR II. János, KERÉKES Lajos, JOSÉ SANDO és Tanja SZAMSZONYENKO rádiós.

TÓTH: op.cit. 11.p. ; Kis: Magyarokra nem lövünk! Egy ejtőernyős partizáncsoport története. I. 74.p. ; GAZSI — HARSÁNYI: op.cit. 494-495.p.

²¹⁴ A NÓGRÁDI Sándor által kért, korábban már a bevetésre felkészített partizán osztagok voltak a GUBA, a FÖLDES, a CSATÁRI és a BOGYÓ osztagok. A *KOZLOV szovjet ejtőernyős partizán osztagból* Kijevben maradt 10 fő parancsnoka KOVÁCS Sándor volt. A NÓGRÁDI Sándor és POGRABENKO közös előjárója SZTOKACS altbgy. volt.

GAZSI — HARSÁNYI: op.cit. 507-508.p.

²¹⁵ Loc.cit. 515-516.p.

²¹⁶ Az 1944. X. 18-án Tri Duby-ra szovjet repülőgéppel érkező összekötő RÁKOSI (KARDOS) Éva volt.

²¹⁶ LIPTAI: op.cit. 332.p. ; TÓTH: op.cit. 11.p. ; KIS: Magyarokra nem lövünk! Egy ejtőernyős partizáncsoport története. I. 74.p.

²¹⁷ NÓGRÁDI Sándor számára a JEGOROV szovjet ejtőernyős partizán osztag által átadott két tiszt Jevgenyij LAPSOV százados és Szergej RAHMANOV főhadnagy volt.

GAZSI — HARSÁNYI: op.cit. 494-495.p. + 507-508.p. + 515-516.p.

²¹⁸ A NÓGRÁDI szovjet ejtőernyős partizán osztaghoz tartozott többek között: KURIMSZKY Sándor politikai helyettes, LAPSOV törzsparancsnok, RAHMANOV felderítő parancsnok, TÖMPE András, PAPP Béla, MOLNÁR János, BÁRSONY Máté, KERESKES Lajos, SANDOVAL és SZAMSZONYENKO rádiós, KARDOS Éva rádiós. Az osztaghoz több magyar és szlovák katona csatlakozott: HÖNING József, Pavel VECSERA őrmester, Andrej KUBAN szakaszvezető, LETKO Károly tizedes, Jan FRIDRICZ.

DÉKÁN – D. KARDOS: op.cit. 554-555.p.

²¹⁹ A NÓGRÁDI szovjet ejtőernyős partizán osztag parancsnoka mellett a Hrabcsa tanyán TÖMPE András, MOLNÁR János, PAPP Béla és SZAMSZONYENKO maradtak.

GAZSI — HARSÁNYI: op.cit. 496-502.p. + 622-625.p. ; KARDOS: 203-204.p.

²²⁰ A NÓGRÁDI szovjet ejtőernyős partizán osztag 1944. XII. 21-én átszervezett törzsébe tartozott: TÖMPE András politikai helyettesként, LAPSOV törzsparancsnokként, RAHMANOV pedig felderítő parancsnokként.

LIPTAI: op.cit. 235.p. ; KARDOS: op.cit. 206-209.p. ; GAZSI — HARSÁNYI: op.cit. 496-502.p.

²²¹ TÓTH: op.cit. 10-11.p. ; DÉKÁN — D. KARDOS: op.cit. 554-555.p.

²²² Az oprisoveci táborban 1944 végén bevetésre váró öt magyar osztag vesztegelt, ezek voltak a CSATÁRI szovjet ejtőernyős partizán osztag, a FÖLDES szovjet ejtőernyős partizán osztag, a GUBA szovjet ejtőernyős partizán osztag, a BOGYÓ szovjet ejtőernyős partizán osztag és a KOVÁCS szovjet ejtőernyős partizán osztag.

GYERZSALUK: Adalékok a magyar partizánok kiképzéséhez nyújtott szovjet segítség történetéhez. op.cit. 720.p. ; GAZSI — HARSÁNYI: op.cit. 400.p. ; LIPTAI: op.cit. 243-252.p.

²²³ GAZSI: A magyarországi ellenállási és partizánmozgalom a felszabadító hadműveletek idején. op.cit. 341.p. ; GYERZSALUK: A Bujanov-Lencsés. op.cit. 547-549.p.

²²⁴ Az 1944. X. 6-án fertőd közelében ledobott szovjet ejtőernyős partizán osztag parancsnoka REUTER Jenő volt. A móri csendőr őrs parancsnoka SZIGETI József cső.főrm. volt.

LIPTAI: op.cit. 276.p. ; GAZSI: A magyarországi ellenállási és partizánmozgalom a felszabadító hadműveletek idején. op.cit. 341.p.

²²⁵ HIM-HL. MAEM. op.cit. VII. 205. Jefimov 1944. 11. 27. ; ALEKSZEJENKO – BABIDORICS: op.cit. 133.p. + 147-148.p.

²²⁶ KIS: Magyarokra nem lövünk! Egy ejtőernyős partizáncsoport története. I. op.cit. 75-76.p.

Megjegyzés a KÖVENDY névhez : A KÖVENDY név írói álnév. Az író — aki a Magyar Királyi Csendőrség tisztje volt — emigrációba kényszerülve az Amerikai Egyesült Államokban telepedett le. Itt írta visszaemlékezéseit. „A »kövendi« a család nemesi előneve volt, ezért vette át azt, mint írói álnevet KÖVENDY-re módosítva”. (A Magyar Királyi Csendőr Bajtársi Községnek a szerkesztőségünk megkeresésére küldött válaszeleveléből.) A szerző azért használt írói álnevet, mert nem kívánta a Magyarországon élő rokonságát kitenni a korabeli magyar pártállam állambiztonsági szervezetei vegzálásának. **(a szerk.)**

Forrás- és irodalomjegyzék (a jegyzetekben alkalmazott rövidítések oldása):**MONOGRÁFIÁK, KISMONOGRÁFIÁK ÉS HASONLÓ JELLEGŰ KÖTETEK**

- ALEKSZEJENKO – BABIDORICS — ALEKSZEJENKO, Grigorij Davidovics – BABIDORICS, Mihail Ivanovics: *Fényjelek a hegyek között*. Budapest – Ungvár, 1985, Kossuth Könyvkiadó – Kárpáti Kiadó. 256 p. HU-ISBN 963 09 2698 9.
- (9.;43.;64.;68.;69.;73.;75.;79.;81.;
82.;85.;91.;93.;94.;98.;99.;106.;109.;
111.;112.;113.;114.;115.;117.;118.;
121.;123.;125.;128.;132.;164.;166.;
225.;)
- CSIFFÁRY — CSIFFÁRY Gergely: *Életutak - életsorsok. Az antifasiszta fegyveres harc Heves megyei résztvevőinek életrajzi gyűjteménye*. Eger, 1985, Heves Megyei Levéltár. 195 p. HU-ISBN 963 01 5629 6. /Tanulmányok Heves Megye történetéből, 8./ HU-ISSN 0133-8153.
- (132.;136.;138.;155.;171.;195.;)
- DÉKÁN — DÉKÁN István: *Hazatérés. Egy magyar partizánparancsnok visszaemlékezései 1942-1944*. Budapest, 1960, Zrínyi Katonai Könyvkiadó. 191 p.
- (19.;20.;)
- DÉKÁN — D. KARDOS — DÉKÁN István — D. KARDOS Éva: *Utak és ösvények*. Budapest, 1975, Magvető Kiadó. 491 p. HU-ISBN 963 27 0012 0.
- (13.;21.;140.;148.;218.;221.;)
- FÖLDES — FÖLDES Pál: *Két ugrás az ismeretlenbe*. Budapest, 1975, Zrínyi Katonai Kiadó - Kossuth Kiadó. 268 p. HU-ISBN 963 32 6614 9.
- (144.;145.;146.;148.;)
- HORVÁTH — HORVÁTH Miklós: *Maléter Pál*. Budapest, 1995, Osiris - Századvég Kiadó - 1956-os Intézet. 399 p. HU-ISBN 963 37 9036 0.
- (26.;31.;32.;35.;)
- KAISER — KAISER Ferenc: *A Magyar Királyi Csendőrség története a két világháború között*. Pécs, 2002, Pro Pannónia Kiadó Alapítvány. 175 p. HU-ISBN 963 90 7982 0. /Pannónia Könyvek./ HU-ISSN 0237-4277.
- (1.;6.;)
- KÖVENDY: *Csendőrök a Kárpátokon. Egy csendőrtiszt naplója Magyarországon. Magyarország történelmének legnehezebb és legszomorúbb idejéből*. (95.;130.;)
- KÜHNRIICH — KÜHNRIICH, Heinz: *Partizánháború Európában 1939-1945*. [Der Partisanenkrieg in Europa.] Ford.: PORGA Lajos. Budapest, 1973, Zrínyi Katonai Kiadó. 335 p. HU-ISBN —
- (140.;)
- LIPTAI — LIPTAI Ervin (szerk.): *A magyar antifasiszta ellenállás és partizánmozgalom*. Budapest, 1987, Hadtörténeti Intézet és Múzeum - Kossuth Könyvkiadó. 373 p. HU-ISBN 963 09 3106 0.
- (8.;10.;11.;37.;41.;91.;107.;108.;129.;
133.;136.;137.;138.;149.;151.;161.;
167.;187.;192.;201.;205.;207.;209.;
216.;220.;222.;224.;)
- MOLNÁR — MOLNÁR István: *Fegyver ropog a Buzsorán*. Budapest, 1956, Szikra. 155 p.
- (46.;49.;)
- NAGY – NÉMETH — NAGY Károly – NÉMETH Gyula: *Fegyverrel a hazáért, a fasiszmus ellen*. (I. országot ejtőernyős szervező partizántalálkozó, Ózd – Hangony, 1986. augusztus 8-9.) Ózd, 1986, Lajos Árpád Honismereti Kör. 8 p. HU-ISBN —
- (195.;)
- ÖLVEDI: *Az 1. magyar hadsereg története, 1944. január 6-ától október 17-éig*. (100.;162.;)
- ÖLVEDI Ignác: *Az 1. magyar hadsereg története, 1944. január 6-ától október 17-éig*. Budapest, 1989, Zrínyi Katonai Kiadó. 318 p. HU-ISBN 963 32 7015 4.
- PARÁDI: *A Magyar Királyi Csendőrség. Az első magyar polgári, központosított, közbiztonsági őrtestület 1881-1945*. (3.;)
- PARÁDI József: *A Magyar Királyi Csendőrség. Az első magyar polgári, központosított, közbiztonsági őrtestület 1881-1945*. Budapest, 2012, SZBMRTT. 281 p. HU-ISBN: 978 963 08 4794 0. /A magyar rendvédelem-történet öröksége 2./ HU-ISSN: 2062-8447.
- PUSKAS — Puskas, Andrej Ivanovics: *Vengrija v gody vtoroj mirovoj vojny*. [Magyarország a második világháborúban.] Moszkva, 1966, Nauka. 524 p.
- (93.;)
- REKTOR — REKTOR Béla: *A Magyar Királyi Csendőrség oknyomozó története*. Cleveland, 1980, Árpád Könyvkiadó. 552 p. USA-ISBN 093 42 1401 8.
- (1.;2.;3.;8.;14.;86.;87.;95.;130.;174.;
194.;)

SZEMIRJAGA
(4.;140.;

— GRECSKO Andrej Antonovics (szerk.): *A második világháború története 1939-1945.* [История второй мировой войны, 1939-1945.] Budapest, 1976-1984, Zrínyi.

- I.köt. GYEBORIN Georgij (szerk.): *A háború keletkezése. A haladó erők harca a béke fenntartásáért.* [Зарождение войны. Борьба прогрессивных сил за сохранение мира.] Ford.: DALOS György — NÁDOR Tibor. A magyar nyelvű kiadást szerkesztette: BEDŐ László. Budapest, 1976, Zrínyi. 520 p. HU-ISBN 963 32 6232 1.

- II.köt. GYEBORIN Georgij (szerk.): *A háború előestéje.* [Накануне войны.] Ford.: HORVÁTH Zoltán — SÖRÖS Lajos. A magyar nyelvű kiadást szerkesztette: ÁCS Tibor — BEDŐ László — KOCSIS Bernát. Budapest, 1976, Zrínyi. 600 p. HU-ISBN 963 32 6233 X.

- III.köt. GYEREVJANKO Petr Mihailovics (szerk.): *A háború kezdete. A Szovjetunió elleni agresszió előkészítése.* [Начало войны. Подготовка агрессии против СССР.] Ford.: HARSÁNYI János — NÁDOR Tibor. A magyar nyelvű kiadást szerkesztette: ÁCS Tibor — BEDŐ László — KOCSIS Bernát. Budapest, 1977, Zrínyi. 655 p. HU-ISBN 963 32 6241 0.

- IV.köt. ANDRONYIKOV Nyikolaj Grigorjevics (szerk.): *Fasiszta agresszió a Szovjetunió ellen: A villámháború hadászatának csődjé.* [Фашистская агрессия против СССР. Крах стратегии „молниеносной войны”.] Ford.: HORVÁTH Zoltán — NÁDOR Tibor. A magyar nyelvű kiadást szerkesztette: BEDŐ László. Budapest, 1977, Zrínyi. 718 p. HU-ISBN 963 32 6242 9.

- V.köt. MOROZOV Vaszilij Vasziljevics (szerk.): *A fasiszta tömb agresszív terveinek kudarca.* [Провал агрессивных планов фашистского блока.] Ford.: TÖLGYES Ernő. A magyar nyelvű kiadást szerkesztette: BEDŐ László. Budapest, 1978, Zrínyi. 750 p. HU-ISBN 963 32 6253 4.

- VI.köt. PAROTKIN Iván Vasziljevics (szerk.): *Gyökeres fordulat a háborúban..* [Коренной перелом в войне.] Ford.: NÁDOR Tibor. Budapest, 1978, Zrínyi. 757 p. HU-ISBN 963 32 6259 3.

- VII.köt. SZOLOVJEV Borisz Grigorjevics (szerk.): *A háborúban bekövetkező gyökeres fordulat betetőződése.* [Завершение коренного перелома в войне.] Ford.: TÖLGYES Ernő. A magyar nyelvű kiadást szerkesztette: BEDŐ László. Budapest, 1979, Zrínyi. 756 p. HU-ISBN 963 32 6269 0.

- VIII.köt. JEVGENYIJ Petrovics Jegorov (szerk.): *A fasiszta tömb hadászati védelmének összeomlása.* [Крушение оборонительной стратегии фашистского блока.] Ford.: HORVÁTH Zoltán — SÖRÖS Lajos. A magyar nyelvű kiadást szerkesztették: ÁCS Tibor — BEDŐ László — KOCSIS Bernát. Budapest, 1980, Zrínyi. 692 p. HU-ISBN 963 32 6276 3.

- IX.köt. SZEMIRJAGA Mihail Ivanovics (szerk.): *A Szovjetunió és az európai államok területének felszabadítása. A csendes-óceáni és ázsiai háború.* [Освобождение территории ссср и европейских стран. Война на тихоом океане и в азии.] Ford.: TÖLGYESI Ernő. A magyar nyelvű kiadást szerkesztették: ÁCS Tibor — BEDŐ László — SZABÓ Egon. Budapest, 1980, Zrínyi katonai Kiadó. 745 p. HU-ISBN: 963 32 6259 X.

- X.köt. SENOVCOV Nyikolaj Ivanovics (szerk.): *A fasiszta Németország szétzúzásának befejezése.* [Освобождение территории ссср и европейских стран. Война на тихоом океане и в азии.] Budapest, 1981, Zrínyi katonai Kiadó. 726 p. HU-ISBN: 963 32 6086 8.

- XI.köt. VASZILIJ Acskaszov (szerk.): *A militarista Japán szétzúzása. A második világháború befejezése.* [Поражение милитаристской Японии. Окончание второй мировой войны.] A magyar nyelvű kiadást szerkesztette: SZABÓ Egon. Budapest, 1982, Zrínyi katonai Kiadó. 637 p. HU-ISBN: 963 32 6103 1.

- XII.köt. NYIKOLAJ Andronyikov — TUCSKEVICS Sztelan (szerk.): *A második világháború mérlege és tanulságai.* [Итоги и уроки второй мировой войны.] A magyar nyelvű kiadást szerkesztette: SZABÓ Egon. Budapest, 1984, Zrínyi katonai Kiadó. 634 p. HU-ISBN: 963 32 6324 7.

UJVÁRI
(46.;56.;61.;63.;77.;78.;81.;85.;90.;

— UJVÁRI Imre László: *Jelzőtüzek a Buzsorán. Az Uszta-Priscsepa partizánosztag története.* Budapest, 1985, Zrínyi Katonai Kiadó. 53 p. HU-ISBN 963 85 0012 4. /A szabad Magyarorszáért./ HU-ISSN 8500-0299.

USZTA: *A jól akarni kell.*
(46.;49.;51.;56.;70.;75.;90.;

— USZTA Gyula: *A jól akarni kell.* Budapest, 1989, Zrínyi Katonai Kiadó. 388 p. HU-ISBN 963 32 6595 9. /Élmények és gondolatok./ HU-ISSN 0236-5588.

VADÁSZ
(21.;46.;

— VADÁSZ Ferenc: *Legenda nélkül. Száz partizán és ellenálló története.* Budapest, 1975, Móra Kiadó. 247 p. HU-ISBN 963 11 0245 9.

TANULMÁNYOK

- FERENCZY: Egyéb partizánvékenységek. (8.;147.;;) — FERENCZY Márton: Egyéb partizánvékenységek. 117-122.p. In: SZALAY Gyula (szerk.): *A világhíró csendőr. A Magyar Királyi Csendőr Bajtársi Közösség okmányai alapján*. Pécs, 2002, Gálos Nyomdász Kft. 223 p. HU-ISBN 963 86 1533 8.
- FORRÓ (5.;;) — FORRÓ János: A rendvédelmi szervezetek sajátos tevékenysége háborús helyzetben Fejér megyében 1944 őszétől 1945 tavaszáig. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XXII.évf. (2012) 26.sz. 35-43.p. HU-ISSN 1216-6774.
- GAZSI: Antifasiszta ellenállás és partizánharc Magyarországon. (30.;;) — GAZSI József: Antifasiszta ellenállás és partizánharc Magyarországon. 55-116.p. In DOMBRÁDY Lóránd — NAGY Gábor (szerk.): *Fegyverrel a hazáért*. Budapest, 1980, Kossuth Könyvkiadó - Zrínyi Katonai Kiadó. 295 p. ISBN 963 09 1504 9.
- GAZSI: A magyarországi ellenállási és partizánmozgalom a felszabadító hadműveletek idején. (7.;;11.;;23.;;28.;;38.;;136.;;138.;;159.;;167.;;193.;;207.;;210.;;223.;;224.;;) — GAZSI József: A magyarországi ellenállási és partizánmozgalom a felszabadító hadműveletek idején. 331-366.p. In: SZÁVA Péter (szerk.): *Magyarország felszabadítása. Tanulmányok hazánk felszabadításának történetéből*. Budapest, 1975, Zrínyi Katonai Kiadó – Kossuth Kiadó. 417 p. HU-ISBN: 963 32 6211 9.
- GIBÁS (49.;;145.;;) — GIBÁS Andor: Szemelvények a magyar ejtőernyőzés történetéből (1945-ig). 7-15.p. In ZÖRGÖ Tibor (szerk.): *A Repüléstörténeti Társaság 2001. évi évkönyve*. Budapest, 2001, Magyar Repüléstörténeti Társaság. 269 p. HU-ISSN 1416-5287.
- GYERZSALUK: Adalékok a magyar partizánok kiképzéséhez nyújtott szovjet segítség történetéhez. (7.;;11.;;73.;;139.;;222.;;) — GYERZSALUK, Nyikolaj: Adalékok a magyar partizánok kiképzéséhez nyújtott szovjet segítség történetéhez. *Hadtörténelmi Közlemények*, XXIII.évf. (1976) 4.sz. 710-722.p. HU-ISSN 0017-6540.
- GYERZSALUK: A Bujanov-Lencsés partizáncsoport tevékenysége. (133.134.;;135.;;137.;;223.;;) — GYERZSALUK Nyikolaj: A Bujanov-Lencsés partizáncsoport tevékenysége. *Hadtörténelmi Közlemények*, XXXI.évf. (1984) 3.sz. HU-ISSN 0017-6540. 540-549.p.
- HEGEDŰS (5.;;) — HEGEDŰS Ernő: A Magyar Királyi Csendőrség harc- és gépjárművei. 99-114.p. In: PARÁDI József et al. (szerk.): *Magyar csendőrség-történeti tanulmányok*. Budapest, 2015, Magyar Királyi Csendőr Bajtársi Közösség – Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság. 402 p. HU-ISBN 978 963 89 8288 9. /Magyar rendvédelem-történeti tanulmányok, 1./ HU-ISSN 2415-9875.
- HEGEDŰS — TURCSÁNYI (37.;;65.;;) — HEGEDŰS Ernő — TURCSÁNYI Károly: Légideszant alakulatok rendvédelmi szerepkörben. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)* XIV.évf. (2008) 17.sz. 97-104.p. HU-ISSN 1216-6774.
- HÍDVÉGI (17.;;) — HÍDVÉGI Fábán: A Bánffyhunyadi csendőrszázad harcai. 108-110.p. In: SZALAY Gyula (szerk.): *A világhíró csendőr. A Magyar Királyi Csendőr Bajtársi Közösség okmányai alapján*. Pécs, 2002, Gálos Nyomdász Kft. 222 p. HU-ISBN 963 86 1533 8.
- KIS: Magyar partizánok a Szovjetunióból. (12.;;38.;;145.;;182.;;) — KIS András: Magyar partizánok a Szovjetunióból. 140-161.p. In M. KISS Sándor (szerk.): *Magyarország 1944. Fejezetek az ellenállás történetéből*. Budapest, 1994, Nemzeti Tankönyvkiadó. 330 p. HU-ISBN 963 18 5489 2.
- KIS: Magyarokra nem lövünk! Egy ejtőernyős partizáncsoport története. I. (13.;;19.;;28.;;33.;;134.;;142.;;153.;;155.;;175.;;196.;;208.;;213.;;216.;;226.;;) — KIS András: Magyarokra nem lövünk! Egy ejtőernyős partizáncsoport története. I. rész. *Hitel*, IX.évf. (1996) 1.sz. 72-80.p. HU-ISSN 0238-9908.
- KIS: Magyarokra nem lövünk! Egy ejtőernyős partizáncsoport története. II. rész. (156.;;157.;;159.;;160.;;196.;;) — KIS András: Magyarokra nem lövünk! Egy ejtőernyős partizáncsoport története. II. rész. *Hitel*, IX.évf. (1996) 2.sz. 61-72.p. HU-ISSN 0238-9908.
- KOSZTYÓ: Irregularis szovjet katonai egységek Kárpátalján. A Rákóczi-partizánoszttag működése Kárpátalján a magyar rendvédelmi szervek iratainak tükrében. (54.;;55.;;63.;;67.;;76.;;79.;;) — KOSZTYÓ Gyula: Irregularis szovjet katonai egységek Kárpátalján. A Rákóczi-partizánoszttag működése Kárpátalján a magyar rendvédelmi szervek iratainak tükrében. 365-379.p. In EKERT Mária — MOLNÁR Attila Károly (szerk.): *Teremtés – politika és művészet*. Budapest, 2015, NKE Molnár András Kutató Központ. 466 p. HU-ISBN 978 616 55 2773 9.

- KOSZTYÓ: Az Uszta-Priscsepa partizánosztagok tevékenysége Kárpátalján (1944. augusztus 8. – október 26.). (49.;54.;58.;63.;70.;82.;86.;89.;
- KÖVENDY: A délvidéki partizánharcok. (6.;
- OFICINSZKIJ (100.;139.;
- ÖLVEDI: Emlékek és adalékok néphadseregünk születéséhez. (95.;
- PARÁDI: A csendőrség magyarországi története. (5.;
- PERJÉSI (2.;
- SZAGYILENKO (151.;152.;
- TÓTH (13.;27.;34.;37.;41.;91.;132.;153.;156.;158.;175.;179.;193.;195.;208.;213.;216.;221.;
- USZTA: Rákóczi neve alatt... (71.;84.;
- CIKKEK**
- BERTALAN (24.;
- FERENCZY: Csendőrök, honvédek harca szovjet ejtőernyős csoportokkal Magyarországon. (6.;88.;146.;147.;157.;173.;
- Hősi halált halt. (168.;
- Hősi halált haltak. (119.;
- KATÓCS (195.;
- KOCZÓ (208.;
- TIMÁR (24.;
- TÖRÖK (14.;
- KOSZTYÓ Gyula: Az Uszta-Priscsepa partizánosztagok tevékenysége Kárpátalján (1944. augusztus 8. – október 26.). 127-152.p. In DUPKA György – ZUBÁNIC László (szerk.): *A Kárpát-medencéből elhurcolt magyar és német rabok nyomában Orosz földön és a Kaukázus országaiban*. Ungvár - Budapest, 2017, Intermix Kiadó. 244 p. HU-ISBN: 978 963 98 1488 2. /Kárpátaljai Magyar Könyvek, 256./ HU-ISSN 1022-0283.
- KÖVENDY Károly: A délvidéki partizánharcok. 166-171.p. In: KÖVENDY Károly: *A Magyar Királyi Csendőrség a törvény és a rend szolgálatában 1881-1945. A csendőr békében, háborúban és emigrációban*. (Összeállítás az MKCsBK lapjában, a *Bajtársi Levélben* megjelent cikkekből). Toronto, 1973, Sovereign. 430 p.
- OFICINSZKIJ Román: Kárpátalja kérdése a második világháború végén, 1944-1945. 209-215.p. In FEDINEC Csilla – VEHES Mikola (szerk.): *Kárpátalja 1919-2009, történelem, politika, kultúra*. Budapest, 2010, Argumentum - MTA Etnikai-nemzeti Kisebbségkutató Intézete. 640 p. HU-ISBN 978 963 44 6596 6.
- ÖLVEDI Ignác: Emlékek és adalékok néphadseregünk születéséhez. *Hadtörténelmi Közlemények*, XXVII.évf. (1980) 3.sz. 464-490.p. HU-ISSN 0017-6540.
- PARÁDI József: A csendőrség magyarországi története. 161-200.p. In: PARÁDI József et al. (szerk.): *Magyar csendőrség-történeti tanulmányok*. Budapest, 2015, Magyar Királyi Csendőr Bajtársi Közösség – Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság. 402 p. HU-ISBN 978 963 89 8288 9. /Magyar rendvédelem-történeti tanulmányok, 1./ HU-ISSN 2415-9875.
- PERJÉSI György (ifj.): A Magyar Királyi Csendőrség létszámalakulása 1938-1945. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XIII.évf. (2007) 16.sz. 106-107.p. HU-ISSN 1216-6774.
- SZAGYILENKO, Alekszej Mihajlovics: A mi magyar barátaink. [Наши венгерские друзья.] Ford.: DOMA Lászlóné. *Hadtörténelmi Közlemények*, XII.évf. (1965) 3.sz. 650-655.p. HU-ISSN 0017-6540.
- TÓTH Ferenc: Magyar ejtőernyős partizánok. *A Repüléstörténeti Konferencia Közleményei*, XXVII.évf. (2002) 27.sz. 9-12.p. HU-ISSN 1416-5287.
- USZTA Gyula: Rákóczi neve alatt... 138-152.p. In PETRÁK Katalin – VÁGÓ Ernő (szerk.): *Harcok, emlékek. Magyar partizánok Európa küzdőterein*. Budapest, 1969, Zrínyi katonai Kiadó. 428 p. HU-ISBN —
- BERTALAN Ágnes: A veterán: partizánok segítője. *Szabad Föld*, XXVI.évf. (1980.) 18.sz. 4.p. HU-ISSN 0133-0950.
- FERENCZY Márton: Csendőrök, honvédek harca szovjet ejtőernyős csoportokkal Magyarországon. 111-121.p. In: KÖVENDY Károly et al. (szerk.): *A Magyar Királyi Csendőrség a törvény és a rend szolgálatában 1881-1945. A csendőr békében, háborúban és emigrációban*. (Összeállítás az MKCsBK lapjában, a *Bajtársi Levélben* megjelent cikkekből). Toronto, 1973, Sovereign. 430 p.
- Hősi halált halt. (Szerkesztőségi közlemény.) *Csendőrségi Lapok*, XXXIV.évf. (1944) 20.sz. 625.p.
- Hősi halált haltak. (Szerkesztőségi közlemény.) *Csendőrségi Lapok*, XXXIV.évf. (1944) 21.sz. 657.p.
- KATÓCS Gyula: ...és mégis élek. *Új Szó*, XVII.évf. (1989) 203.sz. 5.p. HU-ISSN 1335-7050.
- KOCZÓ József: Partizánvadászat áldozata lett a 16 éves diák. *Börzsöny Helikon*, XI.évf. (2016) 3.sz. 4-9.p. HU-ISSN —
- TIMÁR Imre: A partizán. *Békés Megyei Népiújság*, XXXIX.évf. (1984) 235.sz. 7.p. HU-ISSN 0133-0055.
- TÖRÖK Benjamin: A nagyváradi tanzászlóalj a hadak útján. 127-130.p. In KÖVENDY Károly: *A Magyar Királyi Csendőrség a törvény és a rend szolgálatában 1881-1945. A csendőr békében, háborúban és emigrációban*. (Összeállítás az MKCsBK lapjában, a *Bajtársi Levélben* megjelent cikkekből). Toronto, 1973, Sovereign. 430 p.

- HOLLÁDI
(15.;16.;17.) — HOLLÁDI Ernő: Székelyföld védelme. 179-189.p. In KÖVENDY Károly: *A Magyar Királyi Csendőrség a törvény és a rend szolgálatában 1881–1945. A csendőr békében, háborúban és emigrációban.* (Összeállítás az MKCsBK lapjában, a *Bajtársi Levélben* megjelent cikkekből). Toronto, 1973, Sovereign. 430 p. CA-ISBN —
- KARDOS
(219.;220.;) — KARDOS Éva: Hazatérés. 228-236.p. In PETRÁK Katalin – VÁGÓ Ernő (szerk.): *Harcok, emlékek. Magyar partizánok Európa küzdőterein.* Budapest, 1969, Zrínyi katonai Kiadó. 428 p. HU-ISBN —
- KÖVENDY: Csendőrök és partizánok harca a Kárpátokban.
(86.;88.;95.;96.;106.;) — KÖVENDY Károly: Csendőrök és partizánok harca a Kárpátokban. 143-145.p. In KÖVENDY Károly et al. (szerk.): *A Magyar Királyi Csendőrség a törvény és a rend szolgálatában 1881–1945. A csendőr békében, háborúban és emigrációban.* (Összeállítás az MKCsBK lapjában, a *Bajtársi Levélben* megjelent cikkekből). Toronto, 1973, Sovereign. 430 p. CA-ISBN —
- KÖVENDY: Egy arany vitézségi érem és egy lovagkereszt története.
(130.;) — KÖVENDY Károly: Egy arany vitézségi érem és egy lovagkereszt története. 149-156.p. In KÖVENDY Károly et al. (szerk.): *A Magyar Királyi Csendőrség a törvény és a rend szolgálatában 1881–1945. A csendőr békében, háborúban és emigrációban.* (Összeállítás az MKCsBK lapjában, a *Bajtársi Levélben* megjelent cikkekből). Toronto, 1973, Sovereign. 430 p. CA-ISBN —
- KÖVENDY: A Martinkai ütközet.
(83.;87.;) — KÖVENDY Károly: A Martinkai ütközet. 158-161.p. In: KÖVENDY Károly: et al. (szerk.): *A Magyar Királyi Csendőrség a törvény és a rend szolgálatában 1881–1945. A csendőr békében, háborúban és emigrációban.* (Összeállítás az MKCsBK lapjában, a *Bajtársi Levélben* megjelent cikkekből). Toronto, 1973, Sovereign. 430 p. CA-ISBN —

DOKUMENTUMKIADVÁNYOK

- GAZSI — HARSÁNYI
(22.;23.;30.;34.;39.;40.;42.;50.;51.;
52.;53.;55.;59.;60.;61.;64.;65.;66.;70.;
71.;76.;80.;84.;85.;89.;90.;96.;140.;
142.;179.;180.;181.;183.;186.;187.;
188.;190.;191.;192.;193.;197.;201.;
204.;205.;213.;214.;215.;217.;219.;
220.;222.;) — GAZSI József — HARSÁNYI László (szerk.): *Magyar szabadságharcosok a fasizmus ellen. Dokumentumok a magyar antifasiszta ellenállási mozgalom történetéből 1941-1945.* Budapest, 1969², Hadtörténelmi Intézet és Múzeum – Zrínyi Katonai Kiadó. 906 p. HU-ISBN —

LEVÉL-, IRAT-, ÉS DOKUMENTUMTÁRI GYŰJTEMÉNYEK

- HIM-HL. CSŐ.
(162) — HIM (Hadtörténelmi Múzeum) HL (Hadtörténelmi levéltár) CSŐ. (Csendőrségi Iratok)
- HIM-HL. 1.HDS.
(75.;) — HIM (Hadtörténelmi Múzeum) HL (Hadtörténelmi levéltár) 1.HDS. (Magyar Királyi 1. Honvéd Hadsereg-parancsnokság)
- HIM-HL. KSZV.
(71.;) — HIM (Hadtörténelmi Múzeum) HL (Hadtörténelmi levéltár) KSZV (Központi Szállításvezetőség)
- HIM-HL. MAEM
(13.;28.;30.;33.;35.;153.;155.;225.;) — HIM (Hadtörténelmi Múzeum) HL (Hadtörténelmi levéltár) MAEM (Magyar Antifasiszta Ellenállási Mozgalom)
- HIM-HL. TGY.
(89.;) — HIM (Hadtörténelmi Múzeum) HL (Hadtörténelmi levéltár) TGY (Tanulmánygyűjtemények)
- HIM-HL. PERS.
(29.;56.;57.;58.;61.;62.;65.;66.;72.;
74.;76.;77.;78.;83.;96.;103.;108.;
110.;119.;120.;122.;126.;127.;145.;
146.;148.;157.;158.;161.;167.;168.;
169.;170.;172.;184.;185.;196.;197.;
198.;199.;200.;202.;207.;211.;212.;) — HIM (Hadtörténelmi Múzeum) HL (Hadtörténelmi levéltár) PERS (Persónaliák)
- MNL-OL. K-28.
(172.;198.;) — MNL (Magyar Nemzeti Levéltár) OL (Országos Levéltár) K-28 (Nemzetiségi és kisebbségi osztály iratai)
- MNL-OL. K-149.
(45.;) — MNL (Magyar Nemzeti Levéltár) OL (Országos Levéltár) K-149 (Reservált iratok)
- MNL-OL. K-150.
(72.;74.;77.;78.;102.;113.;116.;122.;
123.;124.;127.;174.;185.;189.;212.;) — MNL (Magyar Nemzeti Levéltár) OL (Országos Levéltár) K-150 (Általános iratok)